

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Петър К. Дънов

*„Милост и истина се срещнаха
правда и мир се целунаха
истина от земята ще прозябне
и правда от небето ще надникне.“*

БИБЛИОТЕКА СЛЪНЧЕВА ПЕДАГОГИКА

ПЕТЪР ДЪНОВ

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Библиотека „Слънчева педагогика“

ПЕТЪР ДЪНОВ

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Издателство „Бяло Братство“

София, 2016

© Издателство „Бяло Братство“, 2016
ISBN 978-954-744-302-0

Съдържание

Предисловие	7
За настоящето издание.....	11
Две влияния.....	13
Двата велики закона на развитието.....	41
Външните условия на живота.....	78
Факсимиле на първото издание на <i>Науката и възпитанието в отношение на двата велики закона на развитието</i> , Варна, 1896 г.....	95

Петър Дънов след завръщането си от Америка, 1895

Предисловие

През 1886 г. във Варна излиза книгата „Науката и възпитанието“ от Петър Дънов. Освен тази книга, няколко статии и послания, друго не е написано собственоръчно от него. Цялото творчество на Учителя Петър Дънов, състоящо се от стотици томове богато книжовно наследство, е напечатано въз основата на разчетени стенографски записи на Слово, изговорено наживо от него в периода 1904-1944 година.

Книгата е публикувана една година след завръщането на Петър Дънов от САЩ, където той завършва Богословския факултет на Бостънския университет. В нея е представена цялостна визия за човека и света; осмислени са важни въпроси из областта на онтологията, антропологията, гносеологията, етиката.

Проблемът за възпитанието е видян в дълбочина, осмислен е многостранно през различните измерения на човешкото естество: физическо, биологично, психично, социално, генетично. Според автора, правилното разрешаване на този проблем е от жизнено важно значение за човечеството на този етап от развитието му.

„Науката и възпитанието“ не само представя новите насоки на мисълта от края на 19. и началото на 20. век, но носи оригинални идеи и забележителен по своята дълбочина светоглед, даващ добра възможност за решение на въпроси, които са актуални и днес.

В книгата се посочва значението на науката като „могъщ двигател на напредъка и просвещението, целящ да изработи правилни съждения и истински възгледи за целокупния живот“.

„Саможертвеният дух на науката – пише Петър Дънов – идва, за да служи на човечеството и да му помогне в трудния подвиг, който му предстои да извърши, преди да дойде истинското царство на мира, което Христос нарече „Царство Божие“.“

Според автора, науката, образованието и възпитанието повдигат човешкото съзнание, „човекът започва да разбира своя дълг спрямо другите и спрямо изискванията на Великия биологичен закон – Закона на Цялото, който гласи: Добрият живот и благоденствието на твоя ближен са необходимо условие както за него, така и за теб – за твоя добър живот и твоео благоденствие“.

В „Науката и възпитанието“ са формулирани и трите основни закона, подреждащи и управляващи вселената: *Закон на Биос, Закон на Мисълта, Закон на Всемирното притегляне*; разглежда се троичната структура на човека, трите течения в умствения свят; разграничава се ясно понятието *религия* (изменящо се по форма и образ произведение на човешката душа, произтичащо от известно настроение на душата към даден обект) от понятието *вяра* (динамична сила на ума, вложена в душата като вечна същност, чрез която човек е започнал да питае любов към онова невидимо същество – Създател и Крепител на цялата Вселена).

Друга актуална тема, поставена в книгата, е за връзката между природата и човека. „Нашият успех зависи от съобразяването ни със законите на Висшата разумна природа. И това е едничкото нещо, към което духът ни постоянно се стреми – да се научи да живее съобразно законите на своето естество“.

Тук естествено се явява въпросът за бъдещето на човечеството, то е свързано до голяма степен с възпитанието, което според Петър Дънов е „единствено средство за запазване на душевния организъм от раз-

ложение“. Трудностите в процеса на възпитанието се дължат на „поквареното естество на поколения човешки същества, чиито умове и сърца са били заразени с отрицателни мисли и желания“. Колкото и добро образование да се даде на такива хора, ако тяхното естество коренно не се измени, те ще запазят стария си нрав. Дълбоките причини за това се коренят в така наречения „Закон на Наследствеността“.

В „Науката и възпитанието“ Петър Дънов формулира и другите закони, които лежат в основата на човешкото развитие: *Закон за самосъхранението; Закон за Дълга; Закон на Цялото; Закон на Всемирното сродство; Закон за целите и средствата.*

В книгата се посочват целите на човека от гледище на еволюционния план на неговото развитие, а от това пък става ясно, в какви насоки трябва да върви възпитанието.

Човекът в своето развитие има за цел: „Да се научи преди всичко да обуздава низшите си наклонности, всички себелюбиви желания и стремежи – извор на злото в личния и обществения живот“. От друга страна неговото развитие върви към това: „Напълно да възприеме началата на разума, да се проникне от неговите закони и да развие в себе си ония сили и способности на Висшето си естество, които ще му дадат ключа на истинския успех и ще го въведат в оня свят, където умът намира най-висшето си призвание. Тогава човек ще съзнае, че той не е само едно материално същество, но разумна душа, надарена с ум и воля“.

Петър Дънов разглежда възпитанието в по-широк план като поставя важни въпроси от областта на етиката и педагогиката. За да бъдат възпитани хора с висока нравственост, не само възпитателите, но и родителите, и цялото общество трябва добре да са запознати

с човешкото естество. „Важно е да се осъзнае истината, че човешката гуша се нуждае от идеал, който да я въодушевява, да я кара да се стреми към нещо велико и възвишено; не нещо отвлечено и мъртво, а нещо живо, което да има сродство с нея и да ѝ вдъхва любов“.

Написана преди 120 години, книгата „Науката и възпитанието“ е ценна днес и като светогледна концепция, и като отправна точка за педагогически подходи.

Соня Джеджева

Предговор към настоящето издание

До днес „Науката и възпитанието“ на Петър Дънов е преиздавана много пъти. През 30. години на 20. в., по указание на автора, тя бива преработена от Георги Радев (1900-1940) съобразно изискванията на тогавашния книжовен език, като в този си вид излиза от печат едва през 1949 г.

В спомените си за Георги Радев д-р Методи Константинов казва: „Науката и възпитанието“, написана преди толкова десетилетия, носеше грехата на остарелия български книжовен език, развивал се по време на турското робство. Нужно беше сериозното съдържание на тази книга да бъде облечено в по-новите грехи на съвременния книжовен език. Учителят дори смяташе, че трябва да се напише и втора част на тази книга в духа на новите изисквания на образованието и възпитанието. В мое присъствие той предложи на Георги Радев да я преработи, или както образно се изрази, „да я облече в нови грешки“. Така се появи второто издание на книгата“.

Настоящото издание на „Науката и възпитанието“ идва в отговор на нарастващите нужди на *Слънчевата педагогика*, която през последните години интензивно се осмисля и развива чрез опита в конкретната педагогическа практика на ДШ „Бялото кокиче“ и ЧОУ „Изгрев“.

Слънчевата педагогика е цялостна педагогическа система с оригинален философски, теоретичен и практически характер. Тя се базира на идеите и насоките за образованието и възпитанието, дадени от Учителя Петър Дънов в неговите лекции, беседи, указания и напътствия към учителите и възпитателите.

В това издание на „Науката и възпитанието“ към текста от 1949 г. са добавени някои части от публикувано през 1896 г. издание, които носят ценни размисли и оценки на автора.

ДВЕ ВЛИЯНИЯ

Светът, в който човек живее е пълен с тайни. На всяка стъпка възрастващият ум на човека среща безброй явления, които привличат вниманието му. Те произвеждат разнообразни впечатления в човешката душа, подбуждат ума към дейност с всичките му сили и способности, карат го да търси причините на явленията, да открива законите, по които те стават, да разбира значението, което имат за човешкия живот. *Несъмнено всички явления, колкото и загадъчни да са се стрували първоначално на човека, се управляват от закони. Те са резултат от работата на известни сили, които действат в природата за осъществяване на някаква милова цел. Към тази цел именно се стреми и цялото човечество, макар и несъзнателно.*

Но по какъв път човек ще може да постигне и разреши задачата, възложена му още при неговата поява на Земята? Отговорът на този въпрос е: посредством способността му да наблюдава, да разсъждава и да съзерцава; както и чрез силата му да разбира и проумява всичко, което се явява като обект на неговото проучване.

Още отначало, като единствено средство за разрешаване на неговата задача, се явява знанието. То е било първото нещо, което придало умствен характер на човешкия живот и му спечелило първенство на земята; то е първото оръдие, с помощта на което човек започнал да се бори с природните сили; то е първият наставник, научил го да преодолява и побеждава срещаните пречки и мъчнотии.

Умственият живот на човека обаче трябвало да се подготви по един разумен и правилен начин; необходимо

било да се възприемат и усвоят преди всичко истински принципи – а това е могло да се постигне само по пътя на възпитанието. Самото естество на човека е показало нуждата от тази духовна храна – единственото средство за запазване на душевния организъм в здравословно състояние.

Под влиянието на могъщата сила на възпитанието животът на човека придобил характер на духовна дейност. Така умствените сили и способности получили правилна насока и напътствие за разрешаване на основната задача на човешкия живот. А тази задача е била насочена към повдигането на човека и избавянето му от властта на невежеството и от робството на природните стихии, които са го тласкали най-безмилостно насам-натам, като са изтощавали силите му в безполезна борба. Разбира се, човек и днес още не е свободен от властта на тези стихии.

Физическият свят всякак е съдействал за отклоняване на човешките благородни побуди и стремежи. Поддавайки се на низшите наклонности на своето животинско естество, човек много често се оставял на влечения, които са го отдалечавали от истинското му призвание. Неведнъж той е продавал своята свобода подобно на блудния син.

В течение на хиляди години човекът е бил роб и сляп верен поклонник на вещественния свят, раболепствал е пред силата на управляващите, молел се е на природата, принасял ѝ е жертви, за да придобие нейната милост и благоволение. Но неговите молитви и жертвоприношения са оставали без резултат. Природата, на която поетите са пели химни заради нейното могъщество, величие и красота, ни най-малко не се интересувала от детинските мисли и желания на човека.

Най-сетне необходимостта го заставила той сам да се погрижи за своето бъдеще и сам да започне да го из-

гражда, като използва ония условия и материали, с които е разполагал в дадения момент. Той разбрал, че всичко друго са празни мечти, защото редът, който царува в природата, е и си остава неизменен. Дали човек е бил гладен и жаден, слаб или силен, болен, страдащ или здрав, това е било напълно безразлично за природата. Тя равнодушно го посрещала и изпращала вън от своите владения. И колко често той е бивал лишаван от всичко, което му е било най-скъпо!

Горчивата опитност, която човешката душа, почерпила поради ежедневната липса на насъщната за нея храна, се явила в сърцата и умовете на гревните поети и мъдреци и те възгласили истината за това страдание в думите: „Не вика ли мъдростта и не издига ли разумът гласа си: (Пр.8:10); „Глунави, придобийте остроумие и вие, безумни, придобийте разумно сърце; послушайте, защото езикът ми ще говори изящни неща. Елате и яжте от хляба ми и пийте от виното, което размесих. Напуснете глупостта и бъдете живи. Ходете в пътя на разума!“ (Пр. 9:5-6).

Човекът не е могъл да остане завинаги сляп за тази истина. Необходимо било най-сетне да се пробуди от съня на невежеството. Нуждата на неговата духовна природа го заставяла да мисли за своето бъдеще; да се стреми и развива в пътя на истинското знание. Рано или късно човекът трябвало да съзнае, че неговото избавление няма да дойде отникъде другаде, освен от неговия човешки род. Необходимо било само да се обърне с надежда към Великия дух, който живеел в душата му и притежавал балсам за раните му и философския камък на неговата сполука.

Онази мисъл, която вдъхнала в душата на човека надеждата, че има изходен път от тежкото положение, в което се намира, отбелязва велика епоха в неговия живот. Тази пътеводна звезда, която го повела към Обе-

тованата земя, му показала истината с окоето на вярата. Тя му разкрила, че в неговия живот и в живота на земята ще настъпят големи и съдбоносни промени. Тя му показала, че той няма да бъде вече роб на природата, която тогава поразявала неговия ум със своите загадъчни явления; хвърляла го в ужас със своите страхотни стихии; карала го да тръпне от суеверен страх; будела в непросветеното му съзнание плахи предчувствия и го карала да пада на колене пред нея като роб пред своя жесток господар.

Природата изглеждала такава на човека, защото той не разбирал нейния език. Това впрочем и днес е така за голяма част от хората. Но когато един ден човек започне по-добре да разбира езика на природата – неговата майка; когато започне да се вслушва в нейните съвети и да изпълнява нейните заповеди, тя ще измени своето поведение към него и ще му покаже светлото си лице. Тя ще бъде готова да му служи и угажда като нежна майка и да му приготви всичко, от което има нужда. Времето за това е приближило. Ние сме в началото на тази светла епоха.

Преди човек да влезе в новата земя, към която Духът го ръководи, за да получи своето наследство и свобода като пълнолетен, той трябва да научи основните принципи и закони на истинския живот.

Човекът трябва да се научи преди всичко: да обуздава низшите си наклонности; да владее животинските си влечения и страсти; да се стреми да изкорени от себе си всички себелюбиви желаниа и стремежи – извор на злото в личния и обществен живот. Той трябва напълно да възприеме началата на разума – да се проникне от неговите закони; да развие в себе си ония сили и способности на Висшето си естество, които ще му дадат ключа на истинския успех.

Тези сили ще го въведат в оня свят, където умът намира най-висшето си призвание: да употреби природните сили за своето повдигане; да мине от положението на роб и слуга до господар и владетел в царството на природата. Тогава човек ще съзнае, че той не е само едно материално същество, но разумна душа, надарена с ум и воля.

Човечеството ще може да постигне и осъществи своите заветни цели само с помощта на науката и възпитанието.

Това твърдение може би ще предизвика недоразумение в някои умове, защото на съвременното общество не липсва ни наука, ни възпитание; и все пак то не е напреднало до такава степен, че да може да се издигне до онова възвишено състояние, за което се загатна по-горе. Достатъчно е да се хвърли поглед на обществения живот в която и да е страна, за да се види, че въпреки широкото образование, което днес се дава на младежта; въпреки грижите, които се полагат за нейното възпитание в културно и особено в морално отношение – хората в своето мнозинство седят още твърде ниско. Може ли да се твърди тогава, че науката, образованието и възпитанието ще изиграят онази важна културна роля, за която се спомена по-горе?

И все пак, ние твърдим, че ако съвременните общества страдат от сериозни недъзи; ако те не са достигнали онова високо културно равнище, на което се надяваме, че може да ги издигне науката и възпитанието, това се дължи не на слабите възможности на последните, не на тяхната немощ като културни фактори, а по-скоро на тяхното неправилно разбиране и прилагане в живота. А това пък е следствие на липсата на истинска наука и истинско възпитание.

Защото известно е, че болестите и недъзите в органическия свят не произтичат от прилагане на здраво-

словните хигиенични закони, а напротив, от неспазването на тези закони. На същото основание може да се каже: общественото зло не произлиза от образованието, а е следствие на егоистичното естество на хората, чиито умове и сърца са заразени от отрицателни мисли и желания. На такива хора, колкото и много, колкото и добро образование да се даде – ако тяхното естество не се измени по същина, те ще запазят стария си нрав, старите си възгледи и разбираня. За тази именно истина се загатва в народната поговорка, която гласи, че вълкът по-лесно променя козината си, отколкото нрава си.

Дълбоките причини за този факт се коренят в *Закона на наследствеността* – действащ по един неумолим начин в природата. Такива опасни човешки микроби, в което и да е общество, горе-долу цивилизовано, рано или късно ще бъдат открити от неговото колективно съзнание, което ще ги изхвърли навън от социалния си организъм. Този социален организъм не може дълго време да търпи разстройство и анархия в себе си.

Общ закон в природата е: един организъм, какъвто и да е той, според този закон трябва или да изхвърли от себе си вредните вещества и зародиши, или да престане да съществува. По тази именно причина всеки разумен човек се пази от гибелните влияния на известни среди.

Животът е тъй устроен, че всяко дело, каквото и да е то, получава своята заплата според вътрешната си стойност. Това е едничкото Върховно мерило на природата.

Ето защо, въпреки недостатъците, които констатираме в съвременното образование – не помага на хора просветени да поддържат онази изтъркана мисъл на невежите, че светът щял да се свърши поради много учене и многото учени хора. Действително светът ще се свърши, но кой свят? Ще се свърши светът на невежеството, на заблудите, на неправдите, на беззакония-

та. Светът на стария грешен Адам, да употребим един библейски образ, трябва наистина да погине безвъзвратно, за да може новият свят – светът на просветения и разумен човек да се развива и напредва.

В този именно свят на стария Адам владее невежеството, съпътствано от лоши навици, пороци, страсти и желания, които, неправилно насочени от едно егоистично образование, докарват най-големите нещастия на човечеството. Ясно е следователно, че истинските начала на науката едва са хванали корен в човека; възпитанието също е едва в своите пелени – неговото облагородяващо влияние едва се усеща от сърцата на хората, закоравели от порока.

Може да ни се възрази, като се дадат за пример едни от най-образованите и културни страни, например Англия и Америка, и се посочат големите недостатъци и злини, от които те страдат. Ние не отричаме това. Но пак твърдим, че личните, семейните и обществените недъзи, които съществуват у тях, ни най-малко не се дължат на науката и възпитанието.

Ще обърнем вниманието на читателите върху факта, че в Англия и Америка, където науката и възпитанието са хванали по-дълбок корен и предразсъдъците са изгубили своето средновековно влияние, се е развила по-разумна и човеколюбива свобода; създали се повече благотворителни общества и учреждения; има по-голям интерес към общо добруване. Общественото мнение в тези народи седи на по-твърда основа – то е поставено по-високо от управлението. Недъзите не се прикриват, нито се поощряват и защитават. Там се употребяват всевъзможни средства и начини за изкореняване и премахване на обществените злини, и то не само от управляващите, а и от самото общество, което е силата и двигателят на всички благородни инициативи. В тези

държащи множество човеколюбиви общества и дружества ежегодно харчат големи суми и дават всевъзможни пожертвувания за просвещаването и духовното издигане на широките маси. Това свидетелства и статистиката. Тук изпъква очевидната истина, че под влияние на благородните сили на живота и неговите духовни побуди, тези хора са започнали по-дълбоко да съзнават своя дълг спрямо другите и спрямо изискванията на Великия закон на живота.

Този закон, изразен на обикновен език, може да се изкаже така: *„Добрият живот и благоденствието на твоя ближен са необходими както за него, така и за теб – за твоя живот и благоденствие“*. Това е един биологичен факт, който никои просветен човек не би могъл да отрече.

Кой не знае, че от правилното функциониране и от доброто състояние на органите зависи общото здраве и дълголетие на тялото? Една малка болка в който и да е орган на тялото изведнъж се отразява върху целия организъм на човека и нарушава неговия мир и спокойствие. А няма това, което е вярно за физическия живот на отделния човек, не е вярно и за живота на социалния организъм? Не е ли това същият естествен закон, който и в двата случая диктува еднакви първоначални условия? Без всякакво съмнение това е един и същ природен закон, само че приложен на по-широка основа. Онова, което е необходимо за здравето на тялото, е необходимо и за благоденствието на обществото.

От правилното разбиране на този закон зависи доброто бъдеще на хората.

Всички ние сме части на един общ организъм, членове сме на едно голямо семейство и не можем да избегнем последиците от общата колективна дейност. От друга страна, добрият или лош характер на отделния индивид ще окаже неизбежно своето влияние върху общественото

благосъстояние. И не само това – характерът му ще остави неизгладим отпечатък и върху бъдещите поколения.

Зародишите, както на доброто, тъй и на злото – ще се пренесат от един род в друг и по такъв начин те ще станат семена на бъдеща жетва. Кои от тези зародиши ще успеят да се развият, ще зависи много от външните и вътрешни условия, при които се развива социалният организъм, а до голяма степен и от волята на човека. Защото от човека зависи да възприеме едни или други зародиши и да им даде място да виреят и растат у него. Възприети и загнездени веднъж по този начин, те очакват вече благоприятен момент да проявят своите заложи.

В това предразположение на волята да храни лоши зародиши и желания в душата, лежи една от най-големите опасности за успеха на просветата. Подтиквани постоянно от вътрешните пориви на животинското си естество, хората често избират онези идеи за свой идеал и онези обекти за своя цел, които влекат след себе си най-лошите и гибелни резултати, спъващи духовното им развитие. Това засяга целия им душевен живот, а не само част от него, както мислят някои. Този факт се потвърждава от историята на човешкия напредък – Духът на просвещението винаги е имал да се справя и бори със заблудата, лъжата, измамата, неправдата, порока и беззаконията.

По природа човешкото сърце е по-разположено засега към това да храни лошите зародиши и желания отколкото истината, добродетелта, правдата и човешината. Това личи от факта, че поради изопачените си понятия за живота хората постоянно пренебрегват истината и нейните изисквания – вследствие на което те постоянно страдат. Какви ли не злини и нещастия са ги постигали

поради този им единствен грях! Понякога хората са готови да жертват всичко в този свят само да не приемат истината. Като че ли те нямат още ясно понятие за върховните цели на своя живот.

Главни подтици в живота и днес все още са: илюзиите на славата, сластолюбието, егоизмът и жаждата за забогатяване. Тези подтици не би трябвало да движат човека – разумното същество.

За съжаление и днес още хората се кланят на „златния телец“, както старите езически народи. Без съмнение, светът постоянно мени своя образ – идолопоклонничеството е взело днес друг вид и друга форма, но то все още съществува.

Разумът е даден на човека не за друго, а да го научи да осъзнае истинските си нужди и какво е добро за неговата душа, която се нуждае от здравословна храна. Тази храна може да се придобие само със съзнателна работа и постоянство в доброто.

Лъжливата философия, която твърди, че нямало значение какви средства употребява човек за постигане на своите желания, че целта оправдава средствата, е и си остава едно чисто йезуитско учение. Колкото и да се оправдават постъпките на хората с целта, която преследват, в никой случай те не могат да бъдат оправдани, щом се приложи абсолютната мярка на Върховното Добро.

Благородните цели изискват благородни средства. Това е общ закон в Битието, това е неизменният критерий на истината. Така работи и действа Духът, когато произвежда и ражда нещо добро. „Според семето и плодът“, казва поговорката. И действително фактите показват, че всички велики хора, благодетели на човечеството, са се родили от добри и благородни майки. За тези майки са се дали най-светите жертви. Майки, майки иска Франция“ – казва Наполеон Велики. Но такива майки не се

създават без добродетел.

За да постигнем великата цел на своя живот, е необходимо да живеем като разумни човеци, като братя, произлезли от един баща и свързани с тясната връзка на Любовта. Ако всички хора се ръководеха и вдъхновяваха от това начало и изпълняваха изискванията на този велик закон, той непременно щеше да произведе присъщите му резултати и да принесе своите плодове: мир, благоденствие, успех, духовно просвещение, подем.

При такива условия в човека ще се развият онези благородни чувства и качества, в основата на които лежат доброто и истината. Духът му тогава ще има такава съвършена среда, подобна на *светлообразния етер*. Тя ще разкрие пред ума му посредством своите трептения величието и красотата на една жива вселена. Тя ще му разкрие един необятен свят, където тупти пулсът на Вечния живот, който постоянно въздига и оживотворява човека.

И тъй, като се основаваме на фактите, взети направо от живота, не можем да не приемем, че по силата на своята универсалност науката и възпитанието са два мощни фактора за развитието на народите, както и за тяхното сближаване. Поради това, че в тези две области природата е впрегнала ума и сърцето на човека, както и силите на неговата воля – човек трябва да очаква от тях своето освобождение от мрака на невежество и от робството на себелюбието, което е причина на всички злини и нещастия в живота му.

Порокът на себелюбието, както това се вижда от теорията на Чарлз Дарвин за еволюцията, е останал в човека от онази епоха, когато той е минавал през различните етапи на своето физическо и органично развитие; когато борбата за себесъхранение, борбата за живот са били на своя връх; когато всички групи човешки благород-

ни качества и способности са спели дълбоко, подтиснати под игото на тази всевластна по онова време сила.

И действително в естеството на човека все още пляят хитростта на лисицата, лукавството на змията, алчността на акулата, свирепството на тигъра, жестокостта на горилата. Колко хиляди години е трябвало на Човешкия дух, за да се освободи от тия животински недъзи. Колко хиляди и милиони невинни жертви е трябвало да се принесат, докато човек гоиде до онова съзнание за смисъла на своето битие, докато прозре, че той има по-важна длъжност в този свят.

Човек не се е родил само да яде, да пие и да умира като животно, а да се усъвършенства и крепне в сила и мощ. Посредством разума си, прозиращ общия план на мирозданието, и на пробудените сили на безсмъртната си душа, човек ще се извиси до разбирането за нравствения свят. Така съзнанието му ще се издигне до оня духовен свят, където Любовта и Истината действат непрекъснато в душата на човека и я подтикват да се стреми към неизвестните за нея области на мировия живот.

Тук може да се повдигне друго възражение: „Добре, ще кажат някои, като поддържате, че науката и възпитанието са единствените средства, от които човек трябва да очаква своето спасение, къде остава вярата в Бога и религията, които през толкова хиляди години са ръководили човечеството и са го наставяли в изпълнение на неговите длъжности към Бога и към ближния?“ На това питане ще отговорим направо.

Истината е истина през всичките векове. Тя има същото влияние и сила върху душата, под какъвто вид, форма и образ да е представена, стига те да са действителни представители и същински възплъщения на висшето добро.

Религията ще си стои там, където е била досега. А ако иска и занаяпред да има поне някакво влияние в живо-

та, то тя трябва да промени своя настоящ наклон. Тя трябва да се съобрази с научните истини и да напусне старите си нрави и обичаи, които по неведение е допуснала за свой частен, а не за Божи интерес. Необходимо е тя да започне да проповядва истината – такава каквато е – без да я изопачава; истината – която единствено просвещава и е в съгласие с целостността на живота и с разума; живата истина – която облагородява и възвисява човешката душа и я укрепва в добродетелта. Само онази религия – която служи на живия Бог – ще запази същото място в душата, каквото е имала отначало.

Онези учения или религиозни системи, които нямат за върховна цел подобрието на духовния ни живот, ще изчезнат пред съда на разума.

Трябва да правим разлика между понятията вяра и религия:

Вярата е духовна способност, една от силите на ума, която играе важна роля в живота на човека.

Религията е душевно произведение, произтичащо от известно настроение на душата към известен обект, от който се предполага, че зависи нейният вътрешен живот. Това произведение на човешката душа може да се мени по форма и степен в зависимост от умственото и духовно развитие на човека.

На този именно факт се дължи обстоятелството, че това, което е религиозно за един, съвсем не е религиозно за друг. Така например вярването в непогрешимостта на папата, един елемент от веруването на католика, е до висша степен противорелигиозно за православния и протестантът. Този факт се потвърждава впрочем и от постоянните стълкновения на религиозните системи. Разбира се, всичко това произтича от разликата в убежденията на хората, чиито умове са различно настроени.

Това обстоятелство ни навежда на заключението, че един и същ предмет може да се разглежда от различни гледни точки и положения, свързани с интереси, които нямат нищо общо със самата същност на предмета. Но тези частни интереси упражняват голямо влияние върху душевното настроение на човека и много пъти го заблуждават и отклоняват от пътя на духовното му израстване.

Ето защо е необходимо да подлагаме на преценка всяко религиозно произведение, за да видим дали почива на истината, или не. Щом намерим, че то не е съобразно с истината, наш дълг е да го отхвърлим като човешка заблуда.

Истинската религия трябва да се освободи от всички останки на миналото, от всичко онова, което се е натрупало в нея по силата на известни частни, чисто човешки съображения. В света няма вечни форми, всичко се мени според вътрешните си нужди. Всичко расте и се развива, съобразно онзи вечен закон на живота, който изменя и преобразява нещата в природата в съгласие с общата дейност. Ние сме създадени да мислим, да преценяваме, да правим избор между нещата и да следваме пътя на разума, а не да приемаме всичко за безпогрешна истина, излязла сякаш направо от Божията уста. Без съмнение, Бог говори истината, ала човек, по причина на своето невежество и слабо развито морално съзнание, говори и истина, и лъжа. Тук именно лежи една от опасностите за успеха на истинската религия.

Не е така обаче с вярата – тази сила на душата, благодарение на която човек от самото начало на своето възраждане е почнал да питае любов към онова невидимо Същество – Създател и Крепител на цялата вселена, тя е извършила велики подвизи и дела; тя е вдъхновявала душата на човека с велики и свещени мисли, с възвишени идеи за добро, истина, красота.

Вярата е един от най-мощните двигатели на науката и възпитанието. Тя е силата, която се таи в любовта към познаване на истината и която ни кара да се стремим да издирваме и изпитваме всичко.

Каква самоотверженост се развива днес в душата на човечеството благодарение на вярата! Какви жертви се правят от всички високо напреднали и благородни хора, за да ни се даде възможност да видим поне външните прояви на онази дейност, която се извършва дълбоко в недра на природата. Само който е изпитал това, може да знае каква радост изпълва човешката душа, когато сполучи да надникне във величествения дом на природата! Това е едно велико преживяване, което грее като светлина в живота на човека и пробужда ума и душата му към велики подвизи и дела.

Дотук ние разглеждахме въпроса за науката и възпитанието в най-общи черти. Сега ще разгледаме по-конкретно, какво е наука и какво е възпитание.

Науката и възпитанието представят два различни процеса, свързани с двояката дейност, която се извършва във вътрешния живот на човека. Те разкриват сложното душевно естество на човека, който е заставен от върховните природни закони да работи за организиране на своя вътрешен свят и за поддържане на ред и хармония в него.

Мислите и желанията, въз основа на същите закони, действащи и във физическия свят, се стремят към центъра на тежестта, т.е. към началото на нещата. Този стремеж на мислите и желанията към техния гравитационен център става извор на непрекъсната душевна дейност, която се проявява в постоянни действия и противодействия, в постоянни смени на състоянията, характерни за душевния живот на човека.

Характерът и естеството на тези душевни процеси създават условия за нашето правилно или неправилно

развитие. Ако нашите мисли и желания се подбуждат от истински принципи и се привличат от висши цели, то и резултатите от това ще бъдат благотворни за нашето развитие. В противен случай ще се получат обратни резултати.

Вътрешната сила, която действа в живота на човека, има за цел да организира мислите и желанията в ума и сърцето му. Освен това, тя има за цел правилно и истински да запознае човешката гуша с формите и силите на природата.

От правилното разбиране на тия цели зависи истинското повдигане на човека. Тук именно ни идват на помощ науката и възпитанието.

Науката е резултат от мисловната дейност на ума, който наблюдава явленията в природата, изследва ги и се стреми да открие законите, които ги управляват.

Възпитанието пък е резултат от познаването и прилагането на вътрешните закони, които управляват душевния живот на човека. Истинското възпитание е необходимо, за да се даде права насока на умствената дейност и разумно прилагане на придобитото знание, което трябва да спомага за съграждане на живота, а не за негово разрушаване.

Образованието, в най-широкия смисъл на думата, не е нищо друго, освен процес на възплъщаване на благородни мисли и добри желания в живота на човека. Следователно колкото повече образовани хора, в посочения по-горе смисъл, притежава един народ, толкова той е по-издигнат и по-развит духовно. Днес знанието – благодарение на широко развитото образование; на познанията на науката, придобити от дълги наблюдения и експерименти, подредени систематично и направени достъпни за всеки – може да проникне до по-голяма част от човечеството.

Полето на съвременната наука е твърде тясно – то се ограничава почти изключително във физическия свят.

Предметът на познанието може да има двояк характер: външен и вътрешен. Вътрешният характер съставя физиологическата страна на умствения живот, а вътрешният – психобиологичната.

В сравнение с науката на древните гърци – която, както е известно, се разделя на седем клона: граматика, риторика, музика, логика, аритметика, геометрия и астрономия – западноевропейската наука, е направила огромен напредък. И това е понятно, защото от гръцко време до днес са станали големи промени в умствения и духовния живот на човечеството.

Със започване на християнската епоха науката е направила гигантски крачки почти във всички клонове на познанието: във физиката, химията, астрономията, математиката, геологията, анатомията, физиологията, биологията, психологията, а в последно време и в областта на френологията. Тя е разкрила неизчерпаемите природни богатства, от които днес хората се ползват тъй безогледно и тъй безотговорно. Тя е дала на ума онзи ключ, с който той да отваря различните стаи на природната съкровищница, където има всичко необходимо за задоволяване на всестранните нужди на човешкия живот.

Днес науката, подпомогната от огромното развитие на техниката, е станала мощен двигател, преди всичко в икономическия живот на хората. Този подтик на човешкия дух към знание, към наука е спомогнал образованието да стане общодостъпно и с това грубото невежество всред широките маси значително е намаляло. Човек започва да гледа умствено на света, с други очи, езикът на природата му става понятен.

Благодарение на развитието на анатомията, физиологията, биологията, човек има по-ясна представа за себе си като жив организъм. Той познава доста тънко устройството и функциите на своя мозък и нервната

си система, на своето сърце и гробове, на своя стомах, жлези и пр.

Мозъкът например, в резултата на дълги проучвания, не се счита вече за една хомогенна маса, която действа като нещо цяло, а като седилище на всички душевни сили и способности. Той е, да се изразим образно, столицата, в която заседават всички представители на душата, под председателството на ума – главният ръководител на общата дейност.

Що се отнася до душата, бихме могли да я уподобим на една сфера от психично-жизнена сила, която приема впечатления от целия космос чрез всяка точка на своята безкрайно чувствителна повърхност.

Умът, от своя страна, би могъл да се уподоби на една жизнено-магнитна игла, чийто връх се движи и привлича с неопикуема бързина към всяка точка от свръхчувствителната сфера на душата. По този начин вътрешните и външни въздействия се приемат и предават от един център на друг.

В природата, която ни изглежда като един величествено устроен свят, пълен с разнообразие, има наистина нещо достойно за почуда и възхищение. Цялото мироздание, което чувстваме и възприемаме като нещо цялостно, е построено от невидими с просто око частици.

Според съвременната наука, материалната вселена е съставена от атоми, които не са прости и неделими, както се считаше до неотдавна, а представляват цели планетни системи, където електроните играят ролята на планети. Можем да си представим каква е онази могъща сила, която е произвела, събрала и съчетала всички тези микроскопични частици, образувала е от тях милиарди светове и ги е пунала в пространството да се движат с неопикуема бързина около определени центрове

на тежестта. Ала не само това – същата тази сила е почнала да ги населява с живи и разумни същества, които са се интересували от работата ѝ и се стараели по всякакъв начин да отгатнат нейната цел и намерение.

Онова, което е събудило съзнанието на човека и го е накарало да тръгне по пътя на познанието, произтича от една дълбока вътрешна нужда на неговия дух, вложена в него от Върховните закони на живота. Тези закони заставят човека чрез постоянна работа да се стреми към съвършенство.

И наистина кой би работил и се трудил, ако не го заставяше гладът – тази вълнуваща нужда на органическия живот. Кой би си блъскал главата да мисли, кой би се лутал да вникне в бъдещето, ако не го заставяха известни сили и събития, които произтичат от един свят, стоящ много по-високо в своите действия от физическия. Кой би работил да се домогне до по-висш духовен живот, ако не съществували онези дълбоки подтици в душата, които я карат да люби ближния си.

Без съмнение – една неотразима нужда на умствения и духовен живот е заставила човешкия дух да излезе от ограничената си животинска черупка и да започне да мисли и да разсъждава за бъдещето.

Тройният живот на човека го е подбудил да се развива в три различни направления: започнал е с физическия живот като основа; съградил е и развил умствения като среда; пробудил е духовния като връх над всичко в своята душа.

Първоначалният подтик към наблюдение и съзерцаване, колкото и малък да е бил той отначало, колкото и малко да се е съзнавал от човека, е послужил за основа на неговия умствен живот. От това първо начало на знанието, зародило се в духа в на човека, се е развила човешката култура.

Много култури са загинали, но причината за това е, че се лишавали от ония безсмъртни елементи, които са насъщна храна за поддържане на духовния живот на човека.

Добрата храна е необходима за поддържане на всеки организъм. Ако храната не е добра, тя произвежда: в органическия свят – хилавост; в умствения – заблуждение и мрак; в духовния – развърщаване на човешките общества и нравствен упадък. Трябва да се има предвид, че законите на природата са еднакви навсякъде, във всички области на живота.

Когато се говори за развитие и просвета, подразбира се общ стремеж на целия духовен живот към усъвършенстване в доброто. Дейтелният дух на науката иде да поднесе своите услуги на човечеството и да му помогне в трудния подвиг, който му предстои да извърши, преди да гоиде до истинското царство на мира. Христос го нарича *Царство Божие* като казва (Лк. 17:21), че то е вътре в нас и ще гоиде в своята сила само когато бъдем напълно готови да го приемем.

Царството Божие предполага изчезване на всичко старо, установяване на един нов ред, който ще бъде вечен. Преди обаче да гоиде това време човечеството трябва да възтържествува над физическия свят. Силата на Духа трябва да го повдигне и освободи от материалното и преходното, което така силно още го гържи привързано към земята.

Човечеството в известен смисъл прилича на червей, който едва е изпъзлял изпод земята. Разбира се че при това състояние сега на земята не може да съществува някаква особено висока култура.

„Истината е кръг – казва проф. Александър Бородин, а знанието – многоъгълник, вписан в този кръг. Всяка година, всеки ден ние умножаваме страните на този многоъгълник и се приближаваме към кръга. Ние можем да го достигнем само когато допуснем като условие вечност-

та.“ Означава ли това, че не трябва да се интересуваме от науката? Разбира се че не. Винаги е далеч от истината онзи, който упорито се отдръпва от нея.

Във вселената съществуват вечни условия за усъвършенстване на умствените и душевните сили. Каква ли дивна картина би се открила пред нашия умствен поглед, ако би се повдигнала завесата, която ни отделя от най-напредналите същества – силни в знание, мъдрост и добродетел. Макар че науката сама по себе си не може да измени величествения ред на природата, все пак тя има достатъчно сила да ни убеди да живеем съобразно с този величествен ред. А успехът ни зависи от това, доколко се съобразяваме със законите на Висшата разумна природа, които са закони и на нашия живот. Към това именно духът ни постоянно се стреми – да се научи да живее в пълния смисъл съобразно законите на своето естество.

За да приключим с въпроса за науката, ще дадем едно последно определение. *Науката, взета в най-дълбок смисъл, е произведение на Човешкия дух, който е свързан с Великия Дух на Битието.* В Човешкия дух е вложен отначало стремеж да усвои по вътрешен път пътеките на истината и да схване законите на природата, за да може да впрегне енергията ѝ за своите нужди, да положи здрава основа за своето съществуване в добро и красота, което е най-възвишеният идеал на разума.

След това определение на науката можем вече да пристъпим към въпроса за полето или областта, в която науката може да оперира. Това е един спорен въпрос, по който между учените и философите съществуват различни възгледи. Без да се спираме на тези спорове и разисквания, ние ще определим областта на науката, както я познаваме.

Сегашният ред във вселената се управлява от три основни закона:

- Закон на Всемирното притегляне – Гравитация;
- Закон на Мисълта;
- Закон на Биос.

Законът на Всемирното притегляне или Гравитацията се проявява в материята, Законът на мисълта – в ума, а Законът на Биос – в душата.

Тези три основни закона управляват различни области на великия миров свят и се отличават както по степен на развитие, така и по същина.

Законът на Мисълта владее в умствения свят – седалището на мислите, дарбите, способностите и силите на ума.

Царството на този закон е безпределно. То се простира по всички светове и вселени, където живеят различни същества.

Този закон е основата на всяка разумна самостоятелност.

Основните му положения са еднакви навсякъде и са без изключение. Те се различават по форма и степен, но не и по същина.

Така например, геометричните истини: цялото е равно на своите части; правата линия е най-късото разстояние между две точки; две отсечки, равни на трета, са равни и помежду си; точките, които образуват окръжността, са еднакво отдалечени от една централна точка – тези истини навсякъде в умствения свят се разбират по един и същи начин.

Геометричните истини са аксиоми, които могат да се разбират само така, както са вложени отначало в нашите умове. Понятията за добро и зло също не могат да бъдат разбирани по друг начин, освен така, както са вложени в нас от Върховния закон.

На онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа по друг начин, освен като на прес-

тълник. В която и част на вселената да се пренесем, нашият характер ще се преценява от всички разумни същества по един и същи начин: той ще се мери с една и съща мярка – мярката на Истината. Злото в което и да е духовно същество не може да се счита за добро, понеже доброто и злото имат свои отличителни качества, които ги характеризират като такива.

Законът на Биос *царува в духовния свят* – извор на живота, на чувствителността, на усещанията, желанията, чувствата и емоциите на душата, както и силата на волята ѝ да възприема и усвоява онова, което ѝ се диктува от вътрешни мотиви.

Из недрата на Биос произлиза цялата органична дейност, а също и истинските понятия за добро и зло, за правда и неправда, за любов и ненавист.

В границите на този закон започва нравствената свобода на избора, чрез който се определя от какво естество е всяка духовна дейност и какви качества притежава. Тук всяко разумно и нравствено същество по свой избор и свобода решава да посвети живота си в служене на едни или други начала.

Това е единствения Духовен закон, който *населява всички светове с живи същества.*

Той е, който *превърща енергията във вселената от едно състояние в друго* и я впряга да служи на душата за нейното повдигане.

Той е, който *пръска навсякъде благословение*, който пълни сърцата на всички живи същества с вяра и любов, с мир и радост.

Биос е вечната основа на Битието, първият и последният във всичко.

Гравитацията *господства във физическата вселена*, която е дом на всички живи същества. Границата на тоя

закон е самата безпределност на вечността. Откъде започва и къде свършва неговото действие, съвременната астрономия не е в състояние да ни каже.

Според следните кратки данни ние можем да си съставим най-повърхностно понятие за обширното владение на този закон. Най-близката до нас планетна система е Алфа Центавър (Alpha Centaurus). Светлината от тази звезда идва до нас приблизително за четири години, като всяка секунда изминава по 300 хиляди километра.

В астрономията поради огромните мащаби е въведена мярка, наречена светлинна година. Това е разстоянието, което светлината изминава за една година, като се движи с 3 000 000 км/сек. Ако искаме да превърнем в километри светлинната година, трябва да умножим: $60 \times 60 \times 24 \times 365 \times 300\,000$. Така получаваме, че една светлинна година е равна на $9,5 \times 10^{12}$ км. Има и други мерни единици за разстояние, например парсек, които обаче няма да използваме тук.

Галактиката наречена „Млечен път“, от която част е нашата слънчева система, се състои от безброй много звезди (ок. 2×10^{11}). Тя е като двойно изпъкнала леща със спираловидни разклонения и е в диаметър около 100 светлинни години. Цялата галактическа система не е неподвижна. Тя се върти около ос, която минава през центъра ѝ. Според научните проучвания нашето Слънце се намира от центъра на галактиката на разстояние от 26 000 светлинни години и периодът на едно пълно завъртане е около 250 млн. години!

И това е само една от галактиките на многото вселени. Много такива галактически острови са пръснати в безбрежното пространство на всемира. Но ние не сме в състояние да обхванем цялото величие на светостроенето с нашите, макар и усъвършенствани, но все пак

оскъдни средства за наблюдаване.

Каквито и да са хипотезите на съвременните астрономи за вселената, колкото и да са различни техните схващания върху това, дали тя е крайна или безкрайна, по необходимост ние трябва да допуснем, че броят на звездните вселени, действително съществуващи, макар и невидими за нас, на дело е безкраен.

Нека си представим, че имаме крилата на един ангел и можем, следователно, да излезем вън от пределите на нашата ограничена за погледа ни вселена на едно разстояние толкова голямо, че разстоянието, което ни отделя от най-отдалечената звезда, видима за нашите най-мощни телескопи, да се счита просто като една стъпка в нашето небесно пътешествие. Какви ли чудеса на мирозданието биха се открили пред смаяния ни поглед? Пред нас може би щяха да се открият звездни системи от по-висок ред. Пред тях нашите видими небеса биха изглеждали просто като пясъчно зрънце край брега на океана. Ние бихме пътували милиони и милиони години в разни направления и все пак бихме срещали все нови и нови слънца, нови светове, нови вселени, които постепенно ще изплават из вечността и ще се приближават към нас.

И ще се питаме тогава: няма ли край, няма ли свод, няма ли небе, което да ни спре? Винаги ли пред нас ще се разкриват нови простори? И сигурно тогава ще разберем, че сме едва в предверието на вечността, чийто център е навсякъде, а окръжността никъде. Наистина на велики мисли ни навежда вселената със своята необятност; мисли, пълни със смисъл за всички ония, които разбират.

И тъй, безпределно е царството на Гравитацията, безкраен е светът на Мисълта, необятен е светът на

Биос. Точно тези три свята със своите сили и субстанции, със своите закони, които ги управляват, съставят областта на истинската наука.

Този троен състав на космичния свят, въплътен и в естеството на човека, е причина да се развият в неговото съзнание понятията за *материя*, *ум* и *душа*:

- веществото представлява формата;
- умът е силата (съдържанието);
- душата е животът (смисълът).

Тези понятия са станали предмет на три главни школи или философски системи:

- *материализъм*, който приема само материята за съществена;

- *идеализъм*, който приема само ума за действителен

- *спиритуализъм*, който приема само духа и душата за абсолютно реални.

Всяка от тези философски школи тълкува и изяснява по свой начин явленията в природата. Науката обаче не е отговорна за едностранчивите и погрешни тълкувания на философските школи.

Тези три течения в умствения свят упражняват голямо влияние върху обществения живот, обуславяйки миросгледа на хората в дадено време. Според това, кое от тези учения преобладава, се мени съответно и умонастроението на хората. Тези влияния са спорадични. Те се проявяват в известни периоди на човешкото развитие, като вземат най-различни форми.

Умът на един човек може да мине и през трите влияния. Наклонността ни към едно от тия течения ще зависи до голяма степен от устройството на нашия ум, обуславящ начина на нашето мислене. Именно френологическите изследвания показват, че:

- ако в умствената организация на един човек преобладава способността му да мисли отвлечено, умът ще приеме за мироглед идеализма;

- ако в умствената организация на човека преобладават наблюдателните способности – способностите на обективния ум, той ще приеме за мироглед материализма;

- ако пък в умствената организация на човека преобладават хуманните и морални чувства, той ще приеме за мироглед спиритуализма.

Или, да се изразим по-конкретно, на френологичен език:

- ако предните центрове на мозъка, съответстващи на челните издатини, са по-развити от долните, умът клони към идеализъм;

- ако пък долните центрове (наг веждите) са по-силно развити от горните и предните, умът клони към материализъм;

- ако, най-сетне, горните центрове, локализирани в коронната част на главата, са по-силно развити от долните и предните челни центрове, умът клони към спиритуализъм (духовния свят).

Науката е доказала вече, че каквото направление и да вземем, животът ни ще се определя от общи и неизменни закони. Никой не може да живее извън тези закони. Ето защо, ако човек иска да избегне излишните страдания, трябва да се съобразява с изискванията на своя духовен живот, който се корени много по-дълбоко от която и да е друга душевна дейност. И единственото спасение за човека от превратностите на този свят е приобщаването му към оня живот, който дава свобода, самостоятелност и благородство на характера.

Накрая ще добавим, че един от въпросите, които се разискват с особен интерес от учени и философи, е въ-

просът за характера и стойността на така наречените *научни истини*. Не е тайна, че много „истини“ в науката е трябвало да рухнат под удара на нови научни факти, на нови открития. При това съвременната наука има много теории и хипотези, които се сменят понякога не през векове, а през години. Къде е тогава, ще попитат някои, критерият за различаване на онова, което е истинно в науката, от онова, неистинното и преходното? Хъксли е дал едно правило за преценка на научната истина. То гласи: „Не давай неограничено съгласие на никакви твърдения, освен на онези, чиято истинност е тъй очевидна, че са въвн от всяко съмнение“.

При произнасяне на тази първа заповед на науката съмнението се е настанило в нея. Науката го пренесла от мястото на покаянието, където то било сложено между най-ужасните грехове. Тя обаче го поставила на видно място, сред първите задължения, които ѝ приписва научната съвест. Това съмнение, което науката допуска в своята работа и което Гьоте нарекъл *научен скептицизъм*, има стремеж да превъзмогне себе си. То не е онова неверие, родено от тъпоумие и невежество, чийто стремеж е само да съществува и да оправдава своята леност и равнодушие. Задачата на науката е да изработи прави съждения и истински възгледи за целокупния живот, който функционира в мирозданието. Нашият ум се нуждае от истински идеали, които да му вдъхнат сила, да ръководи живота ни в пътя на знанието и мъдростта.

ДВАТА ВЕЛИКИ ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО

Природата работи посредством: общ план, общ стремеж, обща цел. Чрез тях тя се проявява като едно велико единство, като едно цяло, чиито части са тясно свързани по силата на едно вътрешно сродство.

Най-важното за нашия наблюдателен ум е да проследи тази връзка, това тясно сродство, което той установява на всяка крачка в природата.

А една от най-великите задачи на разума е да разбере смисъла на законите и естеството на силите, които създават тази пълна хармония, това единство в нейната система. Освен това той трябва да ни запознае и осветли чрез положителни факти, какво е отношението им спрямо нас, разумните същества. Той трябва да покаже и задълженията ни, които се налагат на нас и на всички други същества, по силата на една вътрешна необходимост, съобразно законите на разумната природа, чиито действия по същина остават неизменни. Тези закони и сили на разумната природа, с всички условия, които съдържат в себе си, са оня крайъгълен камък, върху който е положена основата на живота.

Тук, в недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способност, с помощта на която започва да изгражда своето жилище – организъм. Чрез него тя започва да проявява своите скрити сили и способности при развитието си и да се подготви за една по-висока предстояща дейност. Върху тази здрава основа умът може смело да изгради своето положително знание за

истината – единствената храна за поддържане на неговото съществуване.

Върху основата на живота – законите и силите на разумната природа – разумът добива сила да гради своя Величествен храм на възпитанието. Строител тук е Духът на Истината (Йоан 16:13), който вече действа в душата на човечеството. *Под покрива на този храм човек трябва да се възпита в три главни и основни начала: Истина, Добро и Любовь.* От този храм всички трябва да излязат като благородни граждани на бъдещото царство. И това царство не е далеч. То работи вече в света, пътят за идването му се строи, и рано или късно то ще се въдвори на земята. То е Царството на Истинския дух, Царството на правдата. В него човек ще се повдигне над силите и стихииите на физически свят и ще ги овладее.

Тогава човекът ще съзнае: че не е роден да бъде роб, а свободен; че не е създаден да върви сляпо, а разумно; че не е роден да се управлява от страстите – едни от неорганизираните, бушуващи сили на животинската природа, а от духа на знанието, което ще му донесе мир и свобода.

Тази велика мисъл е вече дълбоко проникнала в човешката душа. Със сигурни крачки човечеството се движи към онзи нов живот, където цари пълна свобода и където Любовта ще бъде общ закон за всички.

Но да не мислим, че за постигането на това царство са достатъчни само мечти. Не, хората трябва да бъдат дейци, съзнателни работници за изграждане на това велико дело. То е необходимо условие за всички. Защото ясно е, че за да се извърши каквато и да е промяна и преустройство в човешкия живот, изискват се условия, изискват се съзнателни усилия, изисква се непреодолим стремеж за постигане на поставената цел. Но не стремеж стихуен и инстинктивен, а с определена насока, оч-

ертана от човешкия разум, разполагащ с всички придобивки на науката.

За да се създадат условия, да се предизвикат усилията и да се пробудят стремежите, необходима е енергия и душевна мощ, която да е проникната и въодушевена от великите заветни цели на живота. Тези цели включват преди всичко духовното повдигане на членовете на обществото, което може да се постигне само при наличността на: *добра почва; благородни средства; разумни начала.*

Нека не си въобразяваме, че може да има и друг изходен път от мъчнотиите и противоречията на сегашния живот. Досегашният опит показва, че колкото пъти се е вървяло по групи пътища, резултатите са били все губелни. Ние не можем да се надяваме, че с нас ще стане някакво изключение. Едни и същи причини довеждат до едни и същи последици. Поне науката в това отношение е хвърлила достатъчно светлина и ни е избавила от опасността да мислим, че явленията и събитията в природата могат да се извършват произволно.

И в нравствения свят, както във всички светове на разумната природа, владеят неизменни закони. Те изключват всякакъв произвол при преценяване на човешките постъпки. Според това как човек е постъпвал – добре или зле, ще бъдат и последиците. Това е намерило израз във всеизвестната поговорка: „Каквото човек посее, това ще пожъне“. За земята това е очевидно – тя ражда жито, но ражда и бодили. Слънцето, топлината и влагата, които съответстват на силите, действащи в нравствения свят, еднакво възрастват и житото, и бодилите. Фактите показват, че в края на краищата човек получава равностойното на онова, което е дал или посял. Разбира се, срещу тия твърдения може да се повдигне не едно възражение, но очевидността им, благодарение на опита, е така неоспорима, че всякакви възражения са излишни.

Събитията в света не се управляват от нашата воля, нито пък животът, взет в неговата целокупност, се урежда и устройва според нашите детински схващания. В природата има закони, и то неизменни, които движат човека напред, без да го питат дали техните действия са съгласни с неговите възгледи, или не. Нима за нашето идване на земята някой ни е питал дали е по угодата ни? Кой създаде онази първоначална клетка, която стана виновник за нашето съществуване? Лесно е да се разправя как тази клетка минава от едно състояние в друго и по този начин образува всички родове и видове животни. Но защо трябваше да мине тя през един такъв дълъг процес на развитие? Без съмнение, всичко това не е зависело от първоначалната клетка, а от онази върховна воля на мировия живот, която си има своите съкровени цели.

Каквото и да си мислим обаче за нашето съществуване, каквото и да предполагаме за своето битие: дали то зависи само от материята, или пък и от ума, и душата – практически резултатът от нашите разсъждения ще бъде в края на краищата един и същ. Факт е, че ние се раждаме и умираме, без да щем, като при това понасяме известни страдания в живота, без някой да може да ни освободи от тях. Въпросът обаче не е дали да се раждаме, или да не се раждаме; дали да умираме, или да не умираме. Въпросът е: след като вече живеем, как да подобрим условията на нашия духовен живот, който нито се ражда, нито умира, а постоянно расте и се развива.

За да се повдигне човечеството, необходими са: добра почва, благородни средства и разумни начала. Как ще гоидат те:

- добрата почва ще ни се даде от *природата*, щом почнем да работим съобразно нейните закони;

- истинските и благородни средства ще ни се посочат от *науката*, почиваща на положителен опит.

- разумните начала ще ни се вдъхнат от *възпитанието*, изградено върху спомената по-горе основа.

Истината, когато се разбере от ума и усвои от волята, става един от най-мощните фактори за възраждане, повдигане и напредък на кой да е индивид, на кое да е общество, на кой да е народ. Тя пробужда онази сила в душата на човека, която наричаме *Любов*.

Тази велика сила събужда и подтиква към развитие всички наши способности, като съгласува тяхната дейност с общата, колективна дейност на вселената. Под нейно влияние в Човешкия дух се заражда великият стремеж да твори, да гради, да създаде култура.

Понеже *Любовта*, носител на цял един свят от нови сили, живи и съзнателни, трептящи в по-висока гама, става вече главен двигател на живота, по необходимост човек трябва да се приспособи към ония условия, които тя носи. Не стори ли това, очаква го смърт.

Истината, която е почнала да озарява народите по света, ще ни накара да тръгнем по пътя на истинското образование. В този път ние ще придобием сила да се избавим в живота си от корабкрушение и съвършено разорение.

Дълго време човечеството се е скитало из пустинята, както израилският народ се е скитал, преди да влезе в Обетованата земя. Настанало е вече времето да се заловим сериозно за работата, която ни предстои като членове на човешкия организъм.

Безчестието и пороъкът са пуснали дълбоки корени в нашия живот, загнездили са се като у дома си. Ние обаче като хора добри и разумни трябва да потърсим спасителния изход. Нужни са ни ефикасни лекарства, за да можем поне за в бъдеще да се избавим от тази болест – от манията на извратеното човешко себелюбие. В противен

случай нашата участ ще бъде подобна на тази на болния от проказа организъм, чийто край е гниене и разлагане.

Науката чрез откритията си потвърждава следната истина, която е била пренебрегвана от нашия ум: само онзи организъм може да преживее всички кризи и преобразования в живота, който се приспособява към новите условия, които управляващите го закони и сили налагат. С тази важна истина трябва да се съобразява и човешкото поведение.

Тя е потвърдена отдавна в естествознанието чрез научните изследвания на Чарлз Дарвин. Неговата теория за еволюцията на видовете е известна под името “Survival of the fittest“ или „Естествен подбор на организмите“.

Според описания в нея биоорганически закон, само онези животни се запазват и благославят, чието естество е в съгласие със законите на последователните стадии на развитие. Тъй като човек се намира на върха на еволюционната стълбица на това развитие, то от него се изисква много повече, отколкото от което и да е друго същество.

Закон е: „На когото много е дадено, от него много се изисква, на когото малко е дадено – малко се изисква“ (Лк. 12:48). От жабата не може да се изисква това, което се изисква от човека. Това произтича от простия факт, че *човекът е нравствено същество, надарено с разум и натоварено от Висшата природа със задължения, произтичащи от естеството на неговия дух*. В човека съществуват „две еволюции“, за които ще говорим по-нататък.

Един от научните факти, който хвърля светлина върху естеството на нещата, е този, че в природата съществуват както сложни, така и едноклетъчни организми. В последните се крият и проявяват тайнствени разсъдителни способности. Това е очевидна истина, коя-

то всеки сам може да провери. Този факт потвърждава онази вътрешна самостоятелна дейност, която е била пренебрегвана и омаловажавана от мнозина.

Тази истина доказва, че природата следва една обща, велика цел в своите действия. За нас е важно да не се заблуждаваме в своите повърхностни представи и впечатления и да заключаваме преждевременно, че природата е мъртва, безчувствена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашите детски познания, както на първия човек в Едемския рай.

Нека не считаме за унизително да изповядваме Истината такава, каквато е. В какво се състои все пак човешкото достойнство, ако не в изповядването на тази висша добродетел? Само в нейно присъствие ние можем да намерим същинска храна, действителна радост и верен пътеводител към всичко, що е истинно.

Погледнат като органическо същество човек представява един сложен, многоклетъчен организъм, каквито впрочем са и животните, и растенията. Естествениците-материалисти твърдят, че той е само една сложно устроена машина, която е резултат от действието на физико-химични сили.

Фактите обаче показват, стига да се погледне непредубедено на тях, че в устройството на човешкия организъм са взели участие разумни сили. Тези сили постоянно действат в него. Организмът на човека не е един „саморегулиращ се автомат“ – както твърди една може би добре изкована, но нелогична научна измислица. В него се проявява уникална вътрешна организационна дейност, от каквато в машините няма и помен гори.

Изобщо природата не е един безсмислен или несъзнателен механизъм, действащ сляпо по законите на случайността, както смятат най-повърхностните умове. Впрочем

мнозина учени с по-прозорлив ум, способни да четат езика на фактите, далеч не споделят възгледа на ония, които действително страдат от умствена слепота.

Истината е, че природата е пълна с живот навсякъде, където условията на върховните ѝ закони го допускат. В нея действат разумни сили, които ние едва сега започваме да откриваме и осъзнаваме.

Ако това не беше така, ние никога не бихме могли да споделим своите мисли един с друг. Не е ли чудно, че посредством движението на нашия език ние се разбираме с другите? И не е ли още по-чудно, че посредством известни знаци, поставени в определен ред, ние можем да разберем мисълта на техния автор, който отдавна може да е напуснал този свят!

По силата на какви физиологични и психологични закони се извършва този процес в нашия мозък и как се предава истинският смисъл на известна идея, която така непосредствено преминава от едно пасивно състояние, от външния свят в нашия ум и ни убеждава в съществуването и присъствието на друг Ум, който е усещал, мислил и е разбирал нещата, както нашият ум? Това безспорно е един важен въпрос, който още не е разрешен от науката.

Действието на физическите сили, които в нашия свят се проявяват като *топлина, светлина, електричество, магнетизъм*, се пренася от едно място на друго посредством трептенията на светлообразния *етер*. Това е една от най-разпространените научни теории във физиката.

Но по какъв начин се пренасят нашите мисли от един ум в друг? И тук съществува известна среда, която спомага за разпространяване на мисълта. Какво друго би могла да представлява тя освен самият Дух на природата, който по силата на един вътрешен закон свързва всички разумни същества в тясно единство. *Само чрез допус-*

кането на такава умствена среда ние можем да изясним явленията на умствения свят.

Множество философи и учени защитават друго мнение, но няма същността на Битието и това, дали природата е умна или не, зависят от нашите предположения и възгледи? Ни най-малко. Ние можем да поддържаме една или друга теория, но най-добре е един разумен човек да познава и поддържа Истината.

Ценността на едно учение зависи от реалната стойност на фактите, които то представя. Тия факти, изяснени в светлината на Истината, която едничка е в състояние да просвети нашия ум, помагат на човека да придобие увереност и от нищо да не се разколебава. Тази увереност произтича не от логичното изясняване на фактите, а от вътрешната светлината, която Истината дава на човека и към която душата му трябва да стане особено чувствителна.

Разногласията, които привидно съществуват между учените, както изтъкнахме това в дял първи, са следствие от нееднаквото устройство на техните мозъци и нееднаквото развитие и качество на умствените им центрове. Тази е причината, поради която хората различно разглеждат и оценяват един и същ предмет. „Кой на каквото се е научил, това и обича“ – обикновено казват невежите хора. А това означава, че в каквото направление най-много се е развил умът, в него той действа и работи с по-голямо усърдие.

Или, с други думи: към какъвто обект душата се е привързала повече, на него служи с по-голямо усърдие и любов. Законът е същият. В какъвто и смисъл да го вземем, на практика резултатът е винаги един и същ. По подробно ще говорим върху тази тема, когато разглеждаме вътрешния характер на възпитанието.

Ще повдигнем сега един загадъчен въпрос, който често вълнува хората. Това е въпросът за смъртта. Наус-

тина ние познаваме донякъде действието ѝ, но причините ѝ остават скрити.

Науката в своите изследвания идва до заключение, че не съществува абсолютна смърт. Смъртта, според нейните схващания, е нещо относително. Тя дори е необходима за такъв свят, с такова устройство като нашия.

„Там – казва науката, – където има смърт, има и живот.“ Това означава, че смъртта съществува само в областта на органическия живот. Това обаче може да се вземе и в преносен смисъл: в непрестанната смърт е проявата на непрестанния живот. Докато човек умира, това е знак, че живее; щом престане да живее, ще престане и да умира. Това е физиологичната действителност.

Погледнете човешкия организъм и вие ще видите, че в него едновременно се извършват два процеса – живот и смърт. От една страна, силите на смъртта действат така, че слагат край на всяка органична дейност; а от друга – силите на живота постоянно подновяват тази дейност. От една страна, агентите на смъртта постоянно подкопават основите на клетките; а от друга – агентите на живота постоянно поправят и подкрепват тези основи. От една страна, смъртта постоянно разрушава живите клетки в тялото; а от друга – животът постоянно ражда нови клетки, които заемат мястото на загиналите.

От това следва, че смъртта е противоположен процес на живота. Тя е нещо частно, а не общо. Като процес произлиза от факта, че един живот поглъща друг. В действителност нищо не се губи, нищо не изчезва. Изчезва само формата.

Природата, допускаяки смъртта, гони някаква тайна цел, която още не е напълно уяснена в нашия ум. Можем да кажем, че човечеството не умира, но че общият живот минава от поколение в поколение, като развива

своите вътрешни възможности, разширява своя обсег, възраства в сила и мощ и се повдига към царството на Духа.

Животът има силата да се освобождава от лошите влияния, вмъкнати в него от известни същества или души, които неправилно са разбрали целта на живота, който им е даден. Те са ония малоценните в биологичен и психологичен смисъл на думата, които понижават общия уровень на човечеството. И тъй, смъртта прави едно благотворно действие на човечеството, понеже в противен случай органическият живот би бил невъзможен. Ако предположим, че той може да съществува във форма, различна от сегашната, то и в този случай той не би направил нито крачка напред по пътя на усъвършенстването. Това е впрочем един от изводите на естествознанието.

Знайно е, че някои от нисшите животни се размножават с такава бързина, че едва ли можем да си представим какво би станало от земята след един век, ако смъртта се премахнеше. Навярно светът би се вмирисал само от изверженията на тези същества. И наместо да умираме полека, щяхме да измрем изведнъж.

Трябва да знаем, че разумната природа отгавна е преценила и предвидила всички възможни варианти. И ако по наша преценка тя постъпва в някои случаи и нечеловоколюбиво, то затова тя има дълбоки причини, които я заставят да действа по този начин, понеже е намерила, че от всички други начини точно този е най-добър.

Целта на Духа в природата не е да увеличава и умножава органичния живот по количество, а да го развива и усъвършенства по качество. Нейният стремеж е да повиши трептенията му, да му спомогне да прояви своята вечна същина, която според Закона на Биос може да се пренася в коя да е част на вселената и да заема онова място и положение, което ѝ подхожда в дадения момент.

Вечният живот по силата на своето естество изисква и вечни условия, които не съществуват никъде другаде, освен в безпределността на вечната вселена. Тази е причината, поради която животът в никой от материалните светове не може да бъде вечен, защото материалният свят не съдържа ония постоянни, неизменни условия, необходими за поддържане на вечния живот. Той е изложен на непрекъснати промени, които не могат да не произвеждат известни разрушителни действия. Така че смъртта, физически погледнато, е резултат от постоянните промени, на които са подложени елементите в природата. Кислородът е първата отрова, която поглъщаме, казват химиците. Отрова в този смисъл, че произвежда горене и окисляване в нашия организъм, съпроводени с цяла верига химични реакции, които, от една страна, носят възраждане и закрепване на човешкия организъм, а от друга – смърт.

Все пак, въпреки че смъртта постоянно подкопава нашия живот, мнозина се надяват да намерят ключа за придобиване безсмъртие на плътта. „Ще дойде време – казва философът Спенсер, – когато вътрешните условия на органическия живот ще бъдат в съгласие с външните условия на природата и тогава животът ще стане постоянен, нека кажем вечен. Онези, които придобият този живот, ще бъдат блажени.“

Целта, която преследва животът в природата, е двояка: първо, образователна и второ, възпитателна. Образователният процес има за задача всестранното подготвяне на човека, а възпитателният – да приспособи силите му към живота и да им даде права насока.

Благодарение на тези два процеса човек е добил способността да се ползва от богатствата на природата, приготвени за нуждите на неговия физически и духовен живот. Защото всяко живо същество със своето появяване в света изисква и съответни условия за развитие.

Човек е бил призван на земното кълбо сред известни условия, отначало много трудни, да работи най-усърдно, съобразявайки се с наставленията, които му били предписани от нравствените закони. Тежките външни условия, в които се намирал той, държали постоянно нащрек неговия нагон за самосъхранение. Съдбата му наистина съвсем не е била лека. Изложен на постоянни борби за запазване на живота си от множество врагове, обречен на непосилен труд, мъчнотии и страдания, човек непрекъснато изпитвал нейните безмилостни удари.

Природата, като възпитателка и наставница на човека, не го оставяла ни минута в безделие, за да не се възвърне отново към живота на своето детинство, към онова първобитно състояние, когато в течение на хиляди години се скитал като животно, без да мисли, без да разсъждава и без да разбира защо и за какво се е родил. Тя зорко бдяла над него, не желала да го гледа като лениво и безделно същество със спящо съзнание, което се пробуждало само под влияние на въпиющите физиологически нужди – глад, жажда, непосредствена опасност за живота и пр. Природата предвидила тази опасност в развитието на човека и за да го избави от пълно обезличаване и израждане, била принудена да го постави в такива условия и такава среда, където да е заобиколен с хиляди мъчнотии и опасности за своя живот.

Борбата за съществуване се явила за него единствено средство за запазване от многобройните му врагове. Трябвало е той да се бори не само против хищните зверове, които го застрашавали всеки ден, а и против грубите сили на природата, които сякаш се превърнали за него в заклети врагове. Той бил принуден да търси изходен път от това трудно положение, но докато намери изход и да си проправи път, изисквали се хиляди и хиляди години непрекъснатата работа.

В борбата за живот, в която самата природа го хвърлила, трябвало е най-безпоощадно да избива своите врагове и със силата на оръжието си да си проправя път по лицето на земята. Той бил принуден да премахва всички препятствия, които му се изпречвали на пътя. Трябвало е да работи упорито, за да подготви почвата на земята за своята бъдеща земеделска работа, която била едно от първите условия за поддържане на човешкия род. Само по такъв начин той могъл да се размножава по земята и да я направи поле на своята дейност.

Човекът е вършил своите работи несъзнателно. Той не можел да предвиди какво ще му донесат бъдещите векове и какво ще създадат бъдещите поколения. В него още не било пробудено съзнанието за духовен живот, затова той не бил още в състояние да разбира онези духовни закони, които са имали мощната сила да го направят свободен и да пробудят у него великата способност да мисли и да се изказва.

През това време човек се управлявал само от страха – законът на животинския свят. Той се бранел благодарение на своя нагон за самосъхранение – един от най-будните и деятелни инстинкти в животинското царство. Лесно е да се разбере, че ако човек бе останал подвластен само на страха, той не би се повдигнал над общото равнище.

Но Върховният Дух на живота предвидил тази опасност. Той знаел, че ако човек остане в това полуживотинско състояние, в недалечно бъдеще ще развие в себе си най-лошите склонности и в скоро време ще се превърне в ужас за всички. Така че вместо да създаде от него едно интелигентно и благородно същество, което да отговаря на своето първоначално предназначение, той би създал един човешки изверг, който щеше да потопи земята в кръвта на своите ближни. Ясно е при това,

че нищо не би било в състояние да обуздае неговата природа, освен смъртта, която слага край на неговата жестока дейност. Този е естественият изходен път от кризата на живота. В това въпреки няма нищо необикновено. Подобна участ е постигнала много животни, които изчезнали безследно от лицето на земята.

Природата обаче в своите велики възможности е разполагала и с други средства, освен смъртта и унищожението, за да избегне една такава нежелателна катастрофа. Ясно е следователно, че всяко друго разрешение на този въпрос е било за предпочитане пред унищожаването на човешкия род, който представлял плод на онази космична сила на живота, работила непреривно в течение на стотици и хиляди години, следвайки известен план.

Ненапразно тя е харчила енергията си за това същество, което облякла в плът и кръв, подобно другите животни. Обаче тя се показала някак по-благосклонна към него, като му дала много повече и по-богати условия, отколкото на останалите живи същества. Защо е сторила това, защо е отворила свободен път на човека и му дала вход в своя дом, за да се ползва с нейните извънредни привилегии, които на другите животни били отказани? Това засега остава тайна за нашия ум. Ще загатнем само, че причината за това различие се корени в ония особени качества, които отличават човека.

Макар човекът да се е явил по-късно от другите същества на земята, по своето вътрешно естество той е по-стар от тях. Това твърдение намира подкрепа в сложното устройство на неговия организъм и в развитието на духовните му сили, които у животните почти дремят. А знаем, че колкото един организъм е по-сложен, толкова повече време се изисква за неговото създаване и устройство.

Човекът като отделен род в органическата еволюция се явил след всички, но естеството му е съществувало преди всички.

Редът, който ние виждаме в развоя на органическите същества, е перспективно обърнат в нашия ум. Всички форми на органическия живот са само стъпала, които показват откъде е минал човекът и по какъв естествен път е възлязъл до положението, където го намираме днес. Душата му възлиза от бездната чрез клетката, а духът му слиза отгоре, посредством силата на живота.

В този период на човешкото възлизане по стъпалата на органическото развитие, някъде към края на природната стълба на първата еволюция, се ражда Нова епоха за човешката душа.

Напредналото естество на човека налагало необходимостта да се подчини на един груп закон – Великият закон на Дълга – да се постави под едно ново влияние – влиянието на най-великата сила в природата – Любовта. Само тази сила, действаща в дълбините на душата му, е била в състояние да го избави от израждане и преждевременна смърт.

Любовта съдържа условията, качествата и средствата, с които да обуздава влеченията на грубата му природа и да развие Божественото му естество, което единствено е в състояние да направи от него истински човек. Само Любовта е обладавала силата да го изтръгне от варварското му състояние и да му покаже правия път на неговото възрастване.

Постигането на тези резултати в живота на човека било една трудна и деликатна задача. Трябвало да станат редица промени в неговия душевен живот. Неговите усети, неговата чувствителност, неговите душевни възприятия, неговите мисли, а заедно с това и умствените

центрове на мозъка му претърпели коренно преобразование. А това дало нов тласък на духовната му еволюция, в резултат на която в него се оформили понятията за нравствен свят.

След тази радикална промяна в естеството на човека, той бил вече в състояние да разпознава правото от кривото, доброто от злото, истината от лъжата. Подчинявайки се на този мощен духовен подтик, произтичащ от Любовта, той бил принуден да следва пътя на разума. В този път се налагало човек постоянно да се подвизава, макар и да е правил чести отклонения. Любовта вдъхнала в душата на човека нов живот, истински разбирания, добри желания. Тя породила у него стремеж към доброто, към истината и красотата.

От действието на тези два закона – за Самосъхранението и на Дълга, в душата на човека се зародила борба.

Тази борба се дължала на пробуждането на неговата духовна природа, която извикала да се яви Човешкият дух на сцената на живота, да поеме управлението на човешките действия и отговорността за неговите дела. Без тази вътрешна борба, без това вътрешно възпитание, на което човек бил подложен при изпълняване изискванията на върховните закони, той завинаги би останал там, където си е бил отначало, и не би се отличавал твърде от другите животни.

В такъв случай не би имало нужда да се търси тъй нареченото „изгубено звено“, което го свързва с по-нисшите животни, защото това звено щеше да си е на мястото. Днес обаче то е изгубено. Дали ще се намери или не, това не трябва ни най-малко да ни безпокои, понеже с изгубването на едно нещо, развитието на човека е спечелило друго, много по-драгоценно. „Когато човек се изправил на двата си крака върху земята, той се научил да мисли – казва един учен мъж“.

Двата закона: за Самосъхранението и на Дълга, представят двете противоположни страни на нашето естество. Те са двата центъра, около които се върти цялата наша дейност в живота.

Тези две човешки естества са свързани с две истории, които ни разказват за началото на нашия живот, за миналото, настоящето и бъдещето на нашето съществуване.

Двата закона биха могли да се уподобят на две политически партии в една държава, които се борят за власт и първенство. И едните, и другите полагат всичките си усилия да убедят обществото, че техните стремежи, желания и цели са най-добрите и че с тяхното идване на власт всичко ще тръгне по най-добрия начин или както се казва „по мед и масло“. Колкото и да са убедителни техните речи, истината в полза на едната или другата партия все пак остава да се потвърди единствено на практика. Това е общо правило. Всичко в природата се подлага на проверка, за да може да му се даде точна оценка. Така ще се разреши въпросът – дейността на коя от двете партии е наистина полезна за обществото. И Христос казва на едно място в Евангелието: „По плодовете им ще ги познаете. Бере ли се грозде от тръни, или пък смокиня от репей?“ (Мат. 7:16).

Нещата в природата се оценяват според тяхната стойност, а последната напълно зависи от тяхното естество. Силите, които действат в живота, се ценят според качествата на произведената енергия, която причинява или полза, или вреда както за личността, така и за обществото. За полза можем да говорим при израстването и обновяването на организма, в който душата действа, а за вреда – при разстройствата на този организъм.

От установяването на този общ закон нашият ум е придобил истинско мерило, което ясно показва кои неща са подходящи и съобразни с истинската природа на човека и кои – не. С други думи, всяка дейност се преценява по нейните последици и резултати.

Ако човешкият ум не бе подложен на влиянието на страстите, всеки човек, без изключение, би избирал онова, което е истинно и добро както за него, така и за другите. Но за жалост във всекидневния живот това не е така. Опитът показва, че страстите владяят, а разумът служи. От това положение страда човешкото естество.

Много често хората избират не онова, което разумът им диктува, а онова, към което страстите ги влекат. Но страстите са слепи и неразумни и това не е само поетична метафора, а действителен факт. Възможно ли е тогава една сляпа сила да ни ръководи в пътя на добрия и съзнателен живот? Кой е онзи народ, който е успял под такова ръководство? Има ли поне един такъв пример в историята? Нито един!

Всеки народ или общество, които са се оставили да бъдат ръководени от страстите, безвъзвратно са пропадали и загивали под ударите на съдбата. Можем ли ние да мислим, че нашата участ ще бъде по-добра, ако не обръщаме внимание на справедливостта и човеколюбието? Поговорката казва: „Сляп слепия ако води, и двамата ще паднат в ямата.“ (Мат. 15:14) Необходимо е да се отворят най-сетне очите на разума, за да можем да предвиждаме опасностите в живота, които са общи за всеки народ, за всяко общество и за всеки човек. Това може да стане само когато се даде простор и пълна свобода на действие на разума, за да ръководи и управлява кризите на живота.

Разумът трябва да поеме ръководството на човешката дейност. Само тогава ще имаме сила да поправим изопачения ред, от който са страдали и още страдат човешките общества. В това именно на помощ ни идва истинският дух на науката и възпитанието – да ни помогне да уредим живота си така, както трябва.

Но нека разгледаме накратко откъде е произлязъл този пълен с недъзи обществен ред. Нека видим защо човек е пренебрегнал повеленията на разума и защо върши дела, които далеч не отговарят на неговото истинско призвание, нито пък го препоръчват като разумно същество, притежаващо високо развити интелектуални и морални качества. Причината се корени в следното. Намирайки се под внушенията на първия закон за самосъхранение, който има предвид изключително живота и щастието на отделния индивид, човек неправилно е изтъкувал постанованията на природата. Той е останал с впечатлението, че неговият личен живот и щастие са най-важното, най-същественото в света, и че всички други същества, каквито и да са те, трябва да служат на неговия живот, на неговото лично щастие. Човек схванал това щастие в най-материалния му израз – да яде, да пие и да се весели, да се чувства охотен и да има свободата да върши всичко, каквото му хрумне. Разбира се, че за едно същество с подобни схващания по-добър живот на земята не може да има. Но общочовешкият опит показва, че подобна слободия струва живота на много други същества. Ако човечеството би приело този егоистичен принцип за основа на своя живот, целият свят тутакси би изпаднал в невъобразима анархия, която ще помете от земята всички цивилизовани общества.

Самосъхранението, по силата на своята природа, е родило себелюбието – майка на всички пороци. Себелюбието

от своя страна, подчинявайки се на вътрешните пориви и влечения на своето естество, е създадо такива неща, които историята на човечеството е нарисувала с най-черни краски. Паметниците на себелюбието се издигат като свидетели на всичко, което се е вършило в миналото. Те стоят като свидетели на онова, което и днес се върши под влиянието на този, така наречен – свещен егоизъм. Себелюбието е покварило душата, поробило разума, потъпкало правдата, потушило съвестта, създадо робството във всичките му видове, произвело войните, изгонило истината и заточило добродетелта. Всички тия дела и днес се ширят по света, само че в по-цивилизован вид.

Навярно гумите на онзи хуморист, който е казал, че дяволът е способен да се цивилизова, когато влезе в човека, съдържат някаква истина. *Трябва да допуснем, че законът на еволюцията господства и върху мрачния дух на този паднал ангел, само с тази разлика, че неговото естество произвежда „дяволюция“.* Несъмнено това съществуване на крайния егоизъм постоянно бива тласкано и обезпокоявано от силите на Върховния Дух на природата, който застава всички твари да вземат участие в нейната колективна работа.

Съществата на злото обаче днес са станали по-тактични. Надали има по-тънки дипломати от тях. Те държат здраво онова, което са спечелили в човешкото сърце. Те искат да опазят плодовете от първата цивилизация – цивилизацията на първобитния себелюбив човек. Този първобитен представител на човешкия род не е мислил за нищо друго, освен за задоволяване на животинските си нужди. За него нито душа, нито правда, нито истина, нито любов са съществували. За него е било безразлично дали човечеството върви напред, или се намира в упадък.

За него е било все едно дали ближният му страда и умира в неволя, щом като неговият живот и благополучие оставали незасегнати.

Но очевидно и природата не може вечно да търпи такава аномалия. В живота на човека тя поставила в действие груги сили, груги закони, защото природата е крайно пластична в своите действия. Ако един метод не може да постигне желаните резултати, тя привежда в действие груг метод.

Несъмнено, такава промяна в установения ред на живота струва хиляди жертви, защото поставя човешките същества в стълкновение едно с друго. Подема се борба за нови начала, за нов ред в живота. Борбата се вдъхновява от надеждата, че за хората ще настъпи ера на благополучие и благоденствие, за което душата им постоянно жадува. Минават се обаче години, векове, а това благополучие не настъпва.

Изглежда, че целта на природата се твърде различава от целите, които ние си поставяме. Ние се трудим за своята прехрана и се бием за слава, а пък тя заляга да създаде и възпита от нас благородни същества и да въдвори хармония и единство между разните сили и елементи в обширното царство на своите владения.

Какво именно е направила природата, за да издигне човека на една по-висока степен на развитие? Покрай *първата еволюция* – на самосъхранението, тя поставя в живота на човека *втората еволюция* – еволюцията на дълга. Наред с първата цивилизация на себелюбието, тя внася втората – на културата на Любовта. *Така действа Мировият Дух, замествайки първата еволюция – на първобитния човек с втората еволюция – на духовния човек.*

Докато нагонът за самосъхранение е карал човека да заграбва и обсебва чуждото, Законът на Любовта го под-

туква да дава дори от своето, за да подпомогне своите страдащи братя, своите ближни. Но не само това – Законът на Любовта вдъхвал в него готовност да се грижи и промисля за тяхното добро.

Благодарение на това пред човека се открива една Велика истина: като прави добро на другите, той осъществява и собственото си благополучие и щастие.

Така човекът започнал ясно да съзнава, че само при условията, които Любовта носи, той ще стане един ген наследник на земята, която ще му предостави тогава всичките си неизчерпаеми съкровища. Под влияние на Закона на Любовта, човек престанал да мисли само за себе си и за своето лично щастие. Разумът му се съвзел от дългото робство и започнал сериозно да мисли за подобряване на живота на другите. Това подобряване е основа на всички обществени преобразования.

Но нека не забравяме, че обществото с неговите институции не е мястото, където доброто може да се роди. Тези институции са само мястото, откъдето доброто може да се прокара в живота. Разбира се, в случая много зависи какви хора са обществените дейци и от какви идеи и принципи се въодушевяват.

Единственото място, където доброто може да се роди и култивира, е домът.

Домът е първото светилище на човечеството, в което майката и бащата са първите свещенослужители при олтара на човешката душа. С камъните на този храм – домът, природата започнала да изгражда основите на целокупното повдигане на всички разумни същества.

В дома на човека била гадена възможност да получи всички свои дарби, сили, способности и благородни качества. Това е бил най-правият и естествен път за постигане на онази велика цел, която Върховният закон на Духа поставил на човешкия живот. От дома човечест-

вото трябвало да очаква в продължение на хиляди години да се родят всички добродетели.

Добродетелите се въплъщавали в известни души, които са били олицетворение на колективната добродетел на човечеството. Тези души се вдъхновявали от велики мисли. Тяхното призвание било да откриват Волята на Всемировия Дух, който оживотворява и владее всичко.

Всеки човек чувства и знае интуитивно тази Воля, защото тя е една вечна сила, един всемирен стремеж на Живота да се прояви във всички и във всичко както вътре, така и вън.

Всеки човек, който иска да съществува и да участва в благата на живота, трябва да работи в съгласие с Волята на Всемировия Дух и с пълно съзнание за своите дължности като член на Общия миров организъм. Всеки човек трябва да се роди отново от Духа на Истинския живот, ако иска да влезе в условията на този живот, който е вечен по естество – вечен в този смисъл, че силата му пребъдва всякога.

Промените, които постоянно стават в материалния свят, са резултат от колебанието на силите му и непостоянството на неговите елементи. Променливият характер на физическия свят произлиза от самото му устройство. Известно е, че той постоянно губи от енергията си поради лъчеизпускане в пространството. Какво става с тази енергия, ние не знаем. Ала би могло с увереност да се каже, че тя изобщо не се губи и че върши някаква работа, за която ние малко знаем.

За нас е важно едно – да оползотворим силите, които действат вън в природата, и силите, които функционират вътре в живота. Тия сили са подложени на непрекъснати превръщания и ние трябва да познаем законите на тези превръщания.

Човекът е една велика лаборатория на живота. Ето защо той трябва да започне това превръщане от самия себе си.

В човека се крият онези първични елементи, от които може да се създаде един разумен живот, в който изобилно да потекат всички блага. В него са вложени първоначалните закони, по които се е създала цялата вселена. В това въпреки няма нищо чудно: семето на бука е малко по размери, но с времето то се превръща във великолепно дърво.

Над две неща трябва да се бди:

- първо, да не се похаби вътрешната сила на човека, която превръща елементите на физическия свят и ги оползотворява за своето развитие и растеж;

- второ, да не се пропуснат условията, които му дават възможност да постигне целта си.

Тук е тайната на успеха на всеки разумен живот.

Природата не е започнала своето велико творчество по някакъв фантастичен начин, както често някои си въобразяват. В нея има последователност и ред. Тя е започнала своята велика работа от най-дребните, най-малките неща, едва забележими по своята големина.

Наистина странна е природата в своите действия. При създаване на материалния свят тя е започнала първо с атомите, основни градивни елементи на физическата вселена. И с тези нищожни според нас величини природата трябвало да изгради цялата видима вселена. Колко ли хиляди и милиони векове е било нужно да събира и групира тия малки частици! С неописуемо търпение е трябвало тя да съединява и съчетава атоми, да образува молекули, да концентрира на едно място огромни маси, да образува слънца, планети и най-после – цели системи. Необходими били труд и постоянна дейност, за да се създаде нещо стройно, нещо велико и хармонично във физическия свят.

Днес хората желаят да създадат едно идеално общество, което да е въплъщение на всичко добро и благородно. Но нека не се забравя, че с груби борби и остри социални сблъкновения този идеал няма да се постигне. Той няма да се постигне и по пътя на днешната политика, в която лъжата е основен елемент, въведена като дипломатически похват. Някой би казал, че там се употребява бялата лъжа. Лъжата обаче си е лъжа, все едно дали е бяла, или черна. Някои духовито забелязват, че черната лъжа дължи своя произход на долните слоеве на обществото, а бялата – на горните, по-образованите слоеве, и най-вече на висшата дипломация.

И днес политиката предпочита да употребява бялата лъжа пред черната, ала бяла или черна, лъжата си е все лъжа, защото няма свойствата на истината.

Днес всеки почтен човек трябва да върши благородни дела, а не да вдига шум и врява. Не трябва да плачем с крокодилски сълзи за нещастията на хората. Светът е бил оплакван по този начин от своето сътворение до ден днешен, но какво сме придобили от този крокодилски плач?! Ние се нуждаем от истинско съчувствие, което идва от една душа, пълна с любов към всички хора.

Единствената надежда за подобряване на обществения и личния живот трябва да се възложи във възпитанието, което домът дава. Към дома трябва да се присъединят училищата и всички други учреждения, които носят възпитателен характер. Всички трябва да си съдействат за постигане на общата цел. Силата се изявява в обединението, но това обединение изисква подготвени елементи, върху които силата да може да упражни своето действие. Без тия елементи силата сама по себе си няма значение.

Това преобразуване ще се постигне само тогава, когато започнем напълно да съзнаваме източника на живота

и когато у нас се роди дълбокото желание да се освободим от робството. Злото и порокът не са вън, а вътре в човека. Те са загнездени в самия организъм. Последници от известни предходни причини, те са тясно свързани с нашите мозъчни центрове, в които особен род клетки, обладаващи едни или други стремежи, ни подбуждат да вършим добро или зло. Къде се крият дълбоките причини на тази двойка дейност на душата, за това ще говорим по-после.

Извращаването на силите и способностите на човека е станало още при прагедите му. Една дълбока склонност в човека е да взема инстинктивно онова направление, което съвпада с животинското течение в природата, чиято стихия влачи всичко в една и съща посока – разрушението и разпада.

Ако нашият духовен живот не обладава достатъчна нравствена сила, ако волята не е достатъчно силна да отклони това вътрешно влечение, опасността е тъй неизбежна, както при пагането на един камък, който се търкаля от някоя височина. Законът в случая е един и същ. В първия случай, онова тяло, което е изгубило равновесието си, пада и се разрушава, а във втория – онова същество, което е престанало да следва своя път, се лишава от нравствена свобода и става жертва на духовно разпадане.

Въпросът, който естествено се повдига, е: какъв лек да се употреби срещу това зло? Днешните злини и нещастия в обществения или личен живот са резултат на онова първоначално извращение, което древните мъдреци нарекли *първороден грях*. Светът до голяма степен е под влиянието на първородния грях, който е покварил всичко добро у човека. Отговорността, разбира се, пада върху всички ония същества, които са допуснали да се развие това зло в живота. „Всеки, който прави грях –

казва Христос на фарисеите, – е роб на греха.“ (Йоан 8:73) И продължава: „Докле имате виделина, вярвайте в нея, за да сте синове на виделината, понеже, който ходи в тъмнина, не знае накъде отива“ (Йоан 12:35).

Живата виделина, за която Христос говори, е онази „фосфорна сила“, която ни помага да мислим за велики и възвишени неща. Тя е силата, която е създала всичко добро и благородно в нашия живот.

Когато умът е лишен от тази фосфорна сила, той е лишен също и от възвишени идеали в живота. В него не живее вече човешки дух, а животински. Лицето му се помрачава, понеже светлина озарява лицето само на онзи човек, който мисли и разсъждава.

Когато душата изгуби тази съществена сила на виделината, в човека настъпва пълен нравствен упадък. Без тази фосфорна сила, той изгубва своите най-възвишени чувства. Неговата душа става тъпа и нечувствителна – вярата и надеждата угасват постепенно в нея. Миналото става само призрак, а бъдещето – празни мечти. Така най-после човек се улавя като слепец за тояга за видимото, материалното, преходното, което той започва да нарича идеал.

Днес нашето общество прилича на онзи слепец, готово Христос, след като му отворил очите, попитал: „Какво виждаш?“ „Виждам човеците като дървета“ (Марк 8:24) – отвърнал той. Не е ли такава и днес нашето състояние? Не виждаме ли и ние така реда на нещата в природния и нравствен свят? Ние живеем така, като че ли утре ще умрем, и мислим, че с това всичко ще се свърши. Причина за това е неверието, което ни е лишило от истинското знание за законите на разумния живот. Или, просто казано, ние не знаем още как да живеем като човеци.

Само у един добре възпитан човек могат да се развият най-добрите качества, най-възвишените добродетели, които ще принесат своите плодове на земята. Само в един живот, пълен с любов и ръководен от висшия разум, може да съществува истинско щастие и благоденствие.

За разрешаване на този труден въпрос, науката е предписала следните правила:

- *Всички майки и бащи, всички възпитатели трябва да изучават всестранно човешкото естество;*

- *Всички те трябва да проучат условията, при които се пробуждат и развиват известни добри или лоши качества.*

Това именно е основата на доброто възпитание.

Необходимо е да се знае:

- *как са разположени способностите вътре в мозъка; в каква връзка и взаимно отношение се намират;*

- *кои наклонности са по-силни у един индивид, и кои по-слаби; кои органи в мозъка са развити, и кои не.*

Знаем ли това, ние можем вече да пристъпим към възпитанието на нашите синове и дъщери, подпомогнати от известни научни познания.

Ако една цо-годе образована майка, имаше поне повърхностни понятия за мозъчното състояние на своето дете, тя навярно би го избавила от много бъдещи злини, които след време биха му коствали дори и живота.

Желязото трябва да се кове, докато е горещо. Същото е и с човешкото естество. То може да се преобразува и възпитава, докато съдържа онази първоначална топлина на младия и гъвкав живот, който възприема и усвоява всичко, което му се дава.

Мозъкът е седилище на всички наши сили и способности. В сложния мозъчен лабиринт всяка сила и способност има свой собствен орган, чрез който проявява своята дейност. *Надмощието на една или друга сила в нас, на една или друга склонност, предава определени черти на*

нашия характер в нравствения свят и налага мощен отпечатък върху целия ни живот. Всички сили и способности се съсредоточават около основното душевно ядро, което определя целта на нашия живот, а оттам и моралната ни ориентировка.

Това, разбира се, зависи твърде много от първоначалния подтик, който получават нашите наклонности и сили вътре в клетките ни, т.е. от това, какво направление ще вземем – съзнателно или несъзнателно. Тези побuditелни причини окончателно решават нашата участ.

Срещу посочената научна теория могат да възникнат куп възражения от страна на определени учени и мислители. Без да се спираме на тези възражения, ние ще зададем следните въпроси:

На какво се дължи изопачаването на ония основни принципи, на ония основни истини, които ръководят нашия живот? Защо въпреки нашето образование и нашата набожност ние много често, по силата сякаш на някакъв атавизъм, се връщаме назад в живота и вършим неща, които са недостойни за името човек? Защо един е кротък, а друг свиреп? Защо един е съвестен, а друг – безсъвестен и безчестен? Защо един е разумен, а друг неразумен? Защо един е истинолюбив и услужлив към всекиго, а друг – подъл, лъжец и грабител?

Ако тия пороци съществуваха само у бедните и невежите, щяхме да кажем, че външните условия са причина за това, но за съжаление трябва да признаем, че тия пороци съществуват много повече между богатите, образованите и цивилизованите хора, които не са поне заставени като бедните и простите люде от нужда да крадат и да лъжат.

Кой ги заставя тогава да вършат това? Някой може би ще каже: *егоизъм*. Но защо едно его върши зло, а друго добро? У всеки човек има егоизъм, но при едни то

е впрегнато да върши благородни дела, а при други се проявява необуздано и безотговорно.

Може би някой друг ще заяви, че грехът е причина за всичко това. Но грехът е последица на известни преходни причини.

Трети пък ще реши, че непослушанието на Адам в Едемския рай е причината за всички беди. Но нима падането на един камък може да събори цяло здание? И нима от изяждането на една ябълка могат да произлязат толкова злини в света? Наистина много интересно ще бъде, ако някой може да ни докаже това с научна последователност.

Несъмнено причините за злото лежат скрити някъде дълбоко в самата природа. За нас е важно да търсим причините на греха. В света има не само колебание и движение на елементите, но съществува и непримирима борба между силите, които се разделят на положителни и отрицателни. Това е вярно както за физическите, така и за духовните сили.

Два центъра на дейтелност съществуват в живота:

- център на положителните сили, т.е. на доброто;
- център на отрицателните сили, т.е. на злото.

Важно е до кой център е по-близо нашият живот и кои сили упражняват по-силно влияние върху душевните ни стремежи.

Трябва да знаем кои са причините за: лъжата, подлостта, безчестието, грабителството, насието, неправдата. Тези грехове се проявяват под различни образи и форми и трудно можем да си обясним някои странни явления в човешкия живот. Хора, които ние считаме интелигентни и високообразовани, с добро обществено положение, при известни обстоятелства и подложени на известен натиск, при известни влияния, често пъти се

поддават на какви ли не пороци. Те извършват най-низки престъпления, и то без ни най-малко угризение на съвестта или каквото и да е разкаяние. Къде е в подобни случаи причината за тези явления? В човека ли, в условията ли, или във възпитанието?

Знае се от химията, че за да се получи едно химическо съединение, се изискват две неща: първо, два елемента с взаимно сродство, и второ – едно условие. Щом тези неща са налице, реакцията може да се извърши и исканото съединение ще се получи. При това химиците могат да забавят или ускоряват химическите действия според нуждата. В този случай условието се явява причина на реакцията, а двата елемента са нейни виновници. Оттук е ясно, че ако условието се отстрани, то и реакцията ще се прекрати.

Следователно, за да се избегнат лошите последици и в нашия обществен живот, трябва да се премахнат ония условия, които причиняват злото. Разбира се, ако не обърнем внимание на този факт и не се съобразим с него, страданията и мъчнотиите никога няма да престанат. „Безумният страда от ума си, а немарливият – от немаренето си“, казва една източна поговорка. И може би с право е казано, че немарливостта е майка на всички злини.

Днешните средства или методи за повдигане на обществото са лишени от истински научен характер. Всичко е произволно и несъобразно с изискванията на Истинския дух на живота, на онези физиологични и морални закони, от които, в края на краищата, зависи нашето щастие.

Зловонните затвори, несправедливите закони, огромните въоръжения няма да подобрят положението ни, нито ще създадат нещо добро и благородно в нашия живот. Това са неща, принадлежащи на старата цивилизация – цивилизацията на първобитния груб и себелюбив човек, единственото желание на когото е да подтиска другите.

Духът на гълга ни диктува да търсим по-добър и по-човеколюбив път в живота. В стария път хиляди и милиони души са загинали, хиляди и милиони човеци са страдали. Всяка педя земя е напоена с човешка кръв. Нима това е човешкото! Нима това е християнско? Къде е Христос и къде сме ние? Нима за това сме призвани да се изтребваме един друг? Не! Да не бъде!

Призвани сме да живеем и работим съобразно законите на онзи Единен живот, към който всички дълбоко в душите и умовете си се стремим.

Колкото и да се гордеем със своите външни технически постижения, колкото и да си мислим, че сме се издигнали високо в сравнение с нашите прагеди, не можем да не признаем, че съвременната култура галеч не е културата на едно свободно и истински просветено и разумно човечество, което е съзнало върховните цели на своя живот.

Съвременните хора с безподобно усърдие и постоянство изучават физическата природа. Но увлечени от чисто утилитарни цели, те слабо разбират нейния език. А тя е дала прекрасни образци за всичко. В този смисъл тя наистина е една велика книга.

Да вземем например устройството на човешкото тяло. Наглед то не е нищо друго, освен сбор от живи клетки, наредени и устроени по определени закони така, че в своето съчетание да образуват един сложен организъм, наречен *човешко тяло*. За устройството на нашето тяло ние знаем все пак още твърде малко, понеже проучванията датират сравнително от по-ново време.

Доскоро на хората не са познавали онези тайнствени закони, които владеят и направляват нашия съзнателен и несъзнателен живот. Човешкият дух обаче вечно издирва, вечно търси да открие скритите стъпки на природата.

Той ги търси, за да добие знание. А това знание е необходимо, за да разреши и премахне мъчнотииите в живота.

Първото нещо, което се забелязва и което прави впечатление в нашия организъм, е, че в него има ред, взаимност при общата дейност и хармония между всички работници, които познават своята работа много по-добре, отколкото ние нашата.

В организма не се гонят частни цели, нито се преследват частни интереси. Тук се следва една обща цел, едно общо благосъстояние, на което човек се радва – в това е тайната на общия успех. В този организъм няма своеволие, няма произволни действия, в него владее единство. И когато една от съседните клетки заболяе и страда, всички други клетки ѝ съчувстват и бързат да премахнат по някакъв начин злото.

Едни от тези клетки образуват костите, други мускулите, трети артериите и вените, четвърти стомаха, пети белите дробове, шести сърцето, седми нервите, осми мозъка и т.н. Ала всички според предназначението си, обусловено от техните способности, изпълняват своите специални служби в организма.

Така клетките, образувачи костите, са заети с устройството и поддържането на скелета. Клетките, образувачи мускулите, са заети с поддържане стойката на тялото и свързването на отделните части. Клетките на стомаха са заети със смилането на храната; клетките на дробовете – с приемането и пречистването на кръвта; клетките на сърцето, на вените и артериите – с кръвообращението.

Кръвта, която е общият капитал, съдържа всички хранителни елементи, необходими за поддържане живота и благогенствието на това многолюдно общество, наречено човешки организъм.

Клетките на нервите пък образуват съединителните жици, които свързват всички отделни общества в тялото с мозъка и по този начин пренасят двигателната сила по цялото тяло. Те са единствените посредници, които съобщават всичко, което се върши вътре и вън от мозъка.

Що се отнася до клетките, които образуват мозъка, те изпълняват най-сложната и деликатна работа в служба на човешката гуша. Посредством тях се координира цялата онази много сложна дейност на душата, която постоянно работи за поддържане на реда и хармонията на организма. В едни от тези мозъчни клетки са съсредоточени физическите сили на човека, в други – умствените му сили, в трети – духовните му сили.

Следователно, всичко вътре в човека е разпределено с математическа точност и щом тя съществува, силите в организма се уравновесяват взаимно и образуват онази хармония, която наричаме здраве.

Щом обаче се изгуби това вътрешно равновесие на силите, в живота настава криза, която може да бъде или частична, или обща. От тази криза човек или трябва да намери изходен път, или пък, ако не желае да стори това, трябва да престане да живее.

Милиарди години е струвало на природата, докато създаде настоящите условия на живота, благодарение на които е било възможно да се образува и устрои човешкият организъм – жилището на душата, в която тя работи за постигане на една по-висока и по-велика цел, отколкото първата – създаването на материалния свят и произвеждането на елементарния органически живот.

Милиони години е трябвало да минат, докато се създадат и оформят първоначалните клетки. Стотици и хиляди години са били необходими, докато те преминават

през всички стадии на развитие, за да могат по този начин напълно да се приспособят за специална служба, за специална работа, която днес извършват.

Хиляди години са изминали, докато Великият Дух на живота възпита човека и пробуди неговото съзнание; докато пробуди разумния живот в него и предизвика в душата му любов към духовния свят, която да го отпрати по пътя на оня велик и всемирен стремеж, който ние наричаме духовно повдигане.

Всичко това човек е придобил с постоянни усилия и жертви, за да се научи да цени доброто, което му се дава, а не някак наготово, без труд и без жертви, че да го прахосва както си ще.

От своя вековен опит човек е научил, че всичко му е дадено с цел да извърши нещо полезно. Както клетките вътре в човека работят за общото добро на организма, така и той като една разумна клетка от онзи повисоко устроен организъм на духовното тяло, в което функционира висшият живот, е длъжен в името на своето нравствено естество да изпълни своите длъжности като разумно същество, като духовно-нравствена личност, като син на човечеството. Да се отрече човек от своята длъжност, от своето призвание в живота, значи да извърши престъпление против самия Дух на живота.

В такъв случай на Духа на живота не му остава нищо друго, освен да изхвърли подобно същество вън от своето жилище, като непотребна и дори вредна вещ. Това става впрочем и в нашия организъм, в нашето тяло. Онези клетки и членове от органическата общност, които престават да изпълняват своята длъжност и стават вредни и опасни за здравето на другите клетки и членове, биват изхвърлени от тялото заради общото добро. Върху този предохранителен закон на природата почива нашето здраве.

Ние, днешните хора, които сме достигнали едно високо духовно състояние, не можем да очакваме нещо по-добро, ако не съзнаем, че трябва основно да променим своя вътрешен живот, а оттам – и своето поведение към нашите ближни.

Необходимостта, произтичаща от духовните закони, които ръководят разумния живот, изисква от всеки човек коренно вътрешно преобразяване. Тя изисква новораждане от Духа на истината. Законът на развитието е вечен, той не търпи застой.

ВЪНШНИТЕ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТА

Животът е една от най-големите тайни на природата. За произхода му не знаем нищо положително. Онова което знаем за него, е придобито от известни наблюдени върху характерните прояви на жизнената сила, която се различава съществено от силите на физическия свят.

Явно е, от друга страна, че органичният живот се явил във вселената при известни строго определени условия, които по необходимост ни карат да приемем истината, че природата има някаква определена цел, някакъв общ план. Всичко ни принуждава да признаем факта, че животът се е явил с определената цел да се развива, да расте и да стане главен фактор в по-нататъшната проява на Върховния Мироз Дух.

За да се постигне това, за да се роди и развие настоящият органически живот, преди всичко е била нужна почва. Почвата, като един от необходимите елементи, е била важно предварително условие за идване на живота в царството на природата, без което той не би могъл да придобие нова среда за своята дейност и да влезе в новите условия на своето битие.

За осъществяване на това се е налагало физическите сили да работят дълго време, за да подготвят условията за идването на органическия живот. Трябвало е природата да впрегне физико-химичните сили и да ги натовари с великата работа да ѝ доставят елементите на почвата, чрез събиране на малките частици материя, пръснати в пространството в грамадни маси, образуващи огромни мъглявини. Чрез създаване на известни центрове – мно-

гобройните слънца и планетни системи, тя е приготвила бъдещите обиталища на живота.

Научните факти показват, че главният двигател в тази огромна материална работа е бил Законът на Гравитацията. Под неговото действие отделните части на материята са били принудени да напуснат своето първоначално хаотично състояние и да се оформят в гравитационни маси, които, подчинени на известни общи закони на движението, да образуват видимия материален свят – физическата вселена. От тези първоначални мъглявини, състоящи се от невъобразимо множество атоми, независими едни от други, буйни и неукротими по естество, движещи се милиони пъти в секунда, и то в различни и всевъзможни направления е трябвало да се създаде нещо цялостно, нещо стройно и устойчиво.

Представете си в какво хаотично състояние се е намирала тогава вселената! Тя е приличала на вечно развълнуван океан, чиито движения не са имали никаква определена цел. От това именно хаотично състояние е трябвало да се създаде нещо стройно, нещо хармонично, което да отговаря на условията, изисквани от живота. Каква велика задача е предстояла на природата – да устрои видимата вселена с всичкия ѝ ред и хармония, с всичката ѝ красота и единство, произтичащо от действията на вечни и неизменни закони, работещи с математическа точност и последователност.

Ако обаче във вселената съществуваше и действаше само Законът на Гравитацията, по силата на който материалните частици взаимно се привличат, вселената не би достигнала сегашното си положение и не би имала сегашния си образ.

Под действието само на Закона на Гравитацията частиците на материята биха се събрали в една огромна

обща маса, която не би послужила за нищо. Атомите завинаги щяха да си останат отделни и независими едни от други единици, без да могат да проявят своята вътрешна дейност, която лежи като скрита възможност в тяхното естество. Те щяха да се прилепят един до друг по чисто механичен начин, но никога нямаше да влязат в по-тесни връзки. Това заключение извличаме от факта, че Законът на Гравитацията действа предимно като механическа сила, с помощта на която материалните тела се поставят в пространството на съответните им места.

На този закон освен това почива неразумността на материята, т.е. на първоначалните форми на вещество – атомите, които сами по себе си не са нищо друго, освен известно количество енергия, затворена в тях.

И тъй, всичката работа на Гравитацията е да поддържа един установен вече ред на материалния свят, като го държи в границите на своята сила и величие. Въпреки, че Законът на Гравитацията играе една от най-важните роли във вселената, все пак известни факти ни навеждат на мисълта, че ако единствено той действаше в материалния свят, без да е бил подпомогнат от Закона на всемирното сродство на елементите, видимата вселена навярно днес щеше да има по-друг вид, не толкова приятен.

Във всемирното сродство се крие една от великите тайни на природата. Тя се състои от онова свободно действие на атомите, които могат да влизат във всевъзможни съчетания помежду си. От тия съчетания се образува постоянна енергия, която се пренася от различни среди по цялата вселена.

Без Всемирното сродство светът би останал вечно неплоден и безцелен. Топлината и светлината щяха да

бъгат непознати за нас. Духът на човека щеше да остане завинаги затворен във вечната бездна на материята, в която не би съществувало нищо друго, освен вечно мълчание.

Тогава любовта и ненавистта, истината и лъжата, доброто и злото нямаше да могат да се проявят. Нямаше тогава да има нужда от вяра в Бога, ни от възпитание в живота, ни от наука, ни от философия. Не щеше да има ни философи, ни богослови, ни материалисти, ни идеалисти, които да си блъскат главите над загадките на света и да водят помежду си безкрайни спорове.

Но, види се, че природата не е взела тези неща в съображение при устройството на вселената. На нея дори и през ум не ѝ е минавало, че ще дойде ден, когато хората ще бъдат измъчвани от всевъзможни злини, че ще водят помежду си постоянни борби и ще повдигат страшни и изстребителни войни. Може да се допусне, че ако тя бе предвидила тия неща, би взела овреме мерки да ги предотврати, но изглежда това не е влизало в сметките ѝ.

Главната цел на Природата, основната ѝ задача е била да устрои видимата вселена, тъй както са повелявали върховните закони, и да даде на всеки свят онези условия, които да го приготвят и приспособят за нуждите на развиващия се и постоянно възрастващ живот. Дали тя е допускала, че когато дойдат живите същества в дома ѝ, ще повдигнат куп разисквания, препирни, борби за всевъзможни неща и ще си оспорват благата, които тя така щедро им е дала, за нея това е било второстепенен въпрос, оставен да се разглежда, когато му дойде времето. И трябва да се констатира, че днес този въпрос вече е назрял.

Ако и да не разбираме още достатъчно езика на природата, за да използваме напълно уроците, които всеки ден

ни дава, все пак тя е успяла да ни научи на някои работи, да ни осветли за основните начала на живота. Животът на миналото не е отишъл напразно. Душата благодарение на дълговековния си опит е научила някои от първите постановления на висшия живот. Мозъчните клетки са ни предали първата заповед, написана от Вечния Дух. Законът на Съвестта е проговорил вътре в човека, че *дългът е първата стъпка за постигане на успех и благополучие в живота*. Това е първата истина, която всеки разумен човек трябва да постигне. Времето на нашето освобождаване от материалното робство приближава.

Има една категория хора обаче, които гледат с презрение на живота. За тях човечеството не е нищо друго, освен материална сган, която днес съществува, а утре изчезва. Има хора, владеещи крупни финансови предприятия, притежаващи огромни капитали; също и държавници – които гледат на живота на другите като на капитал, който може да се използва, чрез позволени и непозволени средства, да се употребява за лични цели, за придобиване на охолан живот, пълен с наслади и развлечения.

На тази себична основа народите се стремят да постигнат своето бъдещо величие. Но това е илюзия, която е донесла на хората хиляди разочарования. От времето на нашите прародители човекът все търси илюзорно щастие в света. Това лъжливо схващане няма да му донесе мечтаното щастие. То няма да освободи човека от отговорност пред Закона на Дълга и Правдата.

Най-трудната работа, според физиолозите, е да се поправи един развален и разстроен мозък.

Най-трудната задача, по мнението на възпитателите, е да се поправи един покварен характер.

Най-опасното нещо, по думите на древните мъдрци, е зле настроеното сърце.

Голямата трудност при поправянето на разстроения мозък се състои в това, че трябва да се координират наново разстроенията му центрове, изгубили своето първоначално равновесие – нещо което никой не може да възстанови, освен природата.

Голямата мъчнотия при изправянето на покварения характер лежи в самата душа, която е различно настроена. Настройването на душата произтича от връзката ѝ с отрицателните сили – с оня мощен център на негативна дейност, за който споменахме. Само Добродетелта е в сила да изправи и промени подобен характер.

Голямата опасност при зле настроеното сърце лежи в динамичната му сила, която може неочаквано да избухне като вулкан, щом злото се докосне до него. Подобно сърце никой не може да укроти освен Любовта. „Сърцето е измамливо повече от всичко и твърде разтляно. Кой може да го познае?“ (Йер. 17:9). Така говори еврейският пророк Йеремиа, откривайки източника на всички обществени злини, резултат на разюзданите човешки сърца, на необузданите човешки страсти, неподчиняващи се на никакъв контрол.

За премахване на злото трябва да се влее Истината във всеки ум, да се представя във всичките ѝ видове, форми и степени. Но не само това – тя трябва да се всади в душевния живот на човека и да стане двигател на цялата му дейност.

Повдигането на човечеството и на човешката душа се извършва по един много сложен начин. Ние не забелязваме това, но чуваме гласа на вярата и надеждата да шепне дълбоко в нашата душа и да ни призовава към онова светло бъдеще, където условията коренно се различават от сегашните; където животът е тих, добър и благороден; където радост, мир и блаженство царят.

Обаче умовете ни постоянно се смущават и вълнуват от нови впечатления, подобно умовете на младенци. Нас постоянно ни увличат всевъзможни течения, които ни тласкат ту към една, ту към друга пропаст. Но природата не престава да действа върху нас, като ни кара да се стремим към онова, което е непостижимо, невидимо, незнайно. И ние се стремим към него, защото се надяваме, че там именно е скрито онова, за което копнеем и което се мъчим да осъществим с толкова усилия.

Това, което сега виждаме, е само отражение на миналото, оставило и в света, и в нас своя мощен отпечатък. А бъдещето, то е само идеал, който ще трябва да се осъществи на своето време в една или друга форма. Този идеал е като величествен план на една къща, която трябва да се построи. Но между плана и къщата има един дълъг процес на осъществяване. Така че, колкото и красив да е планът, той е само един чертеж на къща. Къщата именно е онази реалност, онова осъщественото, в което животът може да се прояви.

Съмнението е характерно за човешкия ум, който се колебае между вярата и неверието. Обзет от съмнение, човек често размишлява: дали се е родил за нещо, или раждането му няма никаква цел; дали светът действително има някакъв смисъл, или човек така си въобразява; дали се управлява от някого, или в него царува случайността? Как се е създал, кой го е сътворил и устроил; дали някое велико същество, което наричаме Бог; или някоя велика сила, наречена природа? По всички тия тъмни въпроси човешкият ум иска да има светлина.

Защото такава е естеството на човешката душа: тя не може да напредва и да се повдига в своето духовно развитие без тази вътрешна умствена светлина; тя не може сяпко да се движи към каква и да е посока. Човешката душа се нуждае от идеал, който да я въодушевява,

да я кара да се стреми към нещо велико и възвишено, ала не отвлечено, а живо, което да има сродство с нея и да ѝ вдъхва любов.

Богословът и теологът заявява, че Бог е създал и устроил света, Той го управлява и Той е всичко. Без Него нищо не може да съществува.

Натуралистът и материалистът твърди, че Материята и Природата са създали и устроили света, че той се управлява от техните закони и че без тях нищо не би съществувало.

Идеалистът и спиритуалистът казва, че Умът и Духът са сътворили и устроили света. Всичко, което виждаме и усещаме във външния свят, това са само образи и представи на Ума, който създава всички форми. Вселената е негов продукт. Без Ума нищо не би съществувало.

Пред нас застава една дилема, на която който и край да хванем, все ще ни убоде; която страна и да вземем, все ще срещнем противници.

С цялото си познание за материята и природата материалистът започва да ни убеждава, че учението на теолога не почива на никаква здрава основа. „Теологът твърди – казва материалистът – че имало някакъв Бог, който е създал и устроил вселената, но всъщност това не е никакъв Бог, а материя, която ние виждаме да работи и действа навсякъде. Тя е единствената реалност, която можем да опитаме, да пипнем и да проверим в действителност. Затова във от тази реалност всичко е плод на нашето въображение. Що се отнася пък до нашия душевен мир, той не е нищо друго освен резултат от известни атомни и молекулярни движения в мозъка, които нямат никаква предметна стойност във от него.“

Така както материалистът ни представя нещата на пръв поглед те изглеждат твърде убедителни. Умовете ни почти са готови да приемат учението му за чиста

истина. Безспорно материята е една реалност и няма защо да се съмняваме в нейното съществуване.

Но в този момент пред нас се изпречва много ученият идеалист със своите обширни познания за ума. Той започва да ни доказва и да ни убеждава, че учението на материалиста не почива на здрава основа. „Онова, което виждаме – казват той – пипаме, опитваме, не е материя, а само образи, форми, впечатления и усещания, създадени от творческата сила на ума. Умът е, който действа вън от нас и вътре в нас. Неговите прояви и резултати материалистът взема за неща, реални сами по себе си и независими от ума, и ги назовава материален свят, природа и т. н. Онова обаче, което пипа, което усеща, което мисли и сравнява, е умът. Извадете творческата сила на ума от онова, което се нарича материален свят, и той тутакси ще се разпадне на първоначалните си елементи. В такъв случай вселената завинаги ще изгуби своята материална същина. Затова вън от ума никаква реалност не съществува“

Тогаваше се явява въпросът: Къде е истината? Дали в учението на материалиста, или в учението на идеалиста?

Ако приемем учението на материалиста за вярно, трябва да отхвърлим реалността на ума, т. е. да приемем, че човек не е нищо друго освен един куп от атоми. В такъв случай обаче ние ще влезем в стълкновение с естеството на своя разум, т.е. ще трябва да отхвърлим присъствието на мислите в душата си. Очевидно това е едно противоречие.

Ако пък приемем учението на идеалиста за вярно и допуснем само съществуването на ума, а отхвърлим реалността на материята, ще влезем в стълкновение със своя организъм и със своя мозък – центъра на цялата ни настояща дейност. Всеки знае, че не всичко у нас е само ум.

Значи нито в едното, нито в другото учение се съдържа цялата истина.

Ние сме изправени пред дилемата на триъгълника, където всеки ъгъл претендира да е целият триъгълник и твърди, че без него съществуването на фигурата би било невъзможно. Това е един омагьосан кръг, в който се въртят теологът, материалистът и идеалистът.

Ако триъгълникът не може да съществува без един от ъглите си, то също така и ъгълът не може да съществува без някоя от страните си. А и която и да е страна не може да съществува без наличността на една от точките, които образуват правата линия.

От всичко това можем да стигнем до заключението, че точките са в основата на всичко и посредством тях се образуват правите линии и ъглите. Но подобен род разсъждения не могат да ни доведат до никакви положителни заключения, защото ние не търсим абсолютната, а относителната реалност.

И ако между нашите трима приятели отново се повдигне спор и всеки започне да твърди, че той е точката, въпросът престава да е геометрически проблем. Тогава ние преминаваме в областта на математиката, където точката се превръща в абсолютна единица, която не може да бъде нито теолог, нито материалист, нито идеалист, понеже нито се дели, нито се умножава, нито се сравнява с нещо друго.

Следователно там, където няма сравнение, няма и знание; а там където няма умножение и деление, не може да съществува и разсъждение. От това следва, че нашето знание е относително – не абсолютно. А в основата на относителното знание стоят три неща – умножение, деление и сравнение. Извън тяхната област ние не знаем нищо сигурно за това, което съществува. Докато вътре в тяхната сфера знаем много неща и можем да предполагаме всичко, което ни дойде на ум.

Ето че отново се срещаме лице в лице със заплетената дилема на триъгълника, която едва ли някога ще бъде решена. Тогава нека предадем този спорен въпрос за решение пред огнището на науката, да видим и чуем как тя ще се произнесе. „Истината – казва тя – трябва да се гледа в лицето, а не в гърба“.

Нека оставим сега всички тези философски спорове и да намерим едно съвсем просто разрешение. Народната мъдрост казва: „С един камък къща не става.“ За да построим къща, са необходими три неща: основа, стени и покрив. Смешно е да се поддържа твърдението, че само основата или само стените, или пък само покривът съставят къщата. Очевидно е, че тези три части заедно образуват едно цяло, наречено къща. Отделно взети, те не са вече къща, а части. Ако основата каже, че тя е цялата къща, какво би правила тази къща без стените и покрива? Или пък ако стените кажат, че те са цялата къща, какво би правила тази къща без основата и покрива? Или ако покривът каже, че той е самата къща, какво би представлявала тази къща без основата и стените?

Къщата е построена от Някого, Който не е нито в основата, нито в стените, нито в покрива. Той е навсякъде и никъде едновременно.

Затова богословът, идеалистът и материалистът трябва да заемат определеното на всеки от тях място.

Ако пък става дума за частите на къщата, нашите трима приятели имат право да правят разлика. Но ако смесват понятието за къщата с идеята за Онзи, който я е построил, то те се заблуждават, понеже не знаят каква е разликата между една пасивна реалност и една действаща същност.

Ако тримата говорят за проявлението на Неговата сила в цялата къща, тогава те са едно и могат да се назоват с едно общо име: *богослово-идеало-материалист*.

Тялото е съставено от вещество посредством силата на живота, която го е свързала с душата и ума. Затова Сила, Материя и Ум не са три отделни, независещи едно от друго неща, а качества, свойства и форми на Единното Битие, на Едно Същество, което е вътре и вън от тях. Това Същество действа в три главни форми, проявява три главни качества, показва три главни свойства.

Материята се определя от постоянните центрове, наречени атоми или монади; Силата – от движението и дейтелността на тия центрове; а Умът – от групирането и разпределението на атомите и силите в известни отношения, които се управляват от постоянни закони, работещи с математическа точност и последователност за постигане на оная велика цел в природата, която Духът на Битието си е поставил. Че това е факт, не подлежи на съмнение. Науката е доставила от всички области на живота многобройни факти, които говорят много по-ясно и убедително от който и да е философ.

И тъй, свойствата представят Материята, качества – Силата, формите – Ума. Всеки атом във вселената носи свойствата, качества и формите, отпечатани в него от Първото Начало. Това Начало е Духът на живота – Вечната животворяща енергия, която изпълва цялата вселена, Първичната Същност, от Която произтичат всички разумни действия. Той е положил оня Върховен закон, който ръководи душата и я подтиква да се стреми към съвършенство. Той е скритата сила на самосъзнанието у човека, което постоянно го побужда да се подвизава в доброто, да търси благородното и възвишеното, да обича истината. Но за да постигне всичко, което живее в душата на всяко живо същество, изисквало се е време, място и условия, където да се постави първото семе на живота. Затова природата е работила и приготвяла бъдещите условия – така богати, така разнообразни.

Прег умствения поглед на човека се очертават велики бъднини, които се губят някъде във вечността. Душата, със своята Божествена интуиция, предчувства тия бъднини. И ако началото е толкова велико, какъв ще бъде зенитът на съвършенството, когато навлезем в границите на безсмъртието? Какво ще бъде състоянието ни, когато дойде у нас пълнотата на живота, когато времето изчезне, за да настане Вечността?

Унесен от видението на тия далечни бъднини, поетът-мърец казва:

Събуди се, събуди, ти, който спиш! Стани ти, който си паднал, и прости ръцете си към надеждата, която си изгубил! Ръката, която те крепи, не е отслабнала, и Любовта на живота към тебе не е угаснала.

Въз основа на фактите, колкото и оскъдни да са те, които научните изследвания ни дават, можем да допуснем, че материалният свят не е имал този вид, какъвто има днес. Частиците, от които той се състои, са били пръснати в пространството на толкова грамадно разстояние, че едва ли можем да си съставим някакво понятие за границите на онзи безбрежен океан, състоящ се от безкрайно малки частици, наречени атоми, които, подложени на непрекъснати колебания и трептения, не са имали никакво определено движение. Привличането и отблъскването са действали с еднаква сила. Материята, следователно, т.е. атомите са били в равновесие.

И тогава дошло началото – онова начало, за което Мойсей споменава в първата глава на Битието, а Йоан – в първата глава на своето Евангелие. В оня миг от вечността, Всемирният закон на сродството, т.е. Законът на Любовта, започнал да проявява своята дейност както между атомите, така и между силите.

Ще се опитаме да нарисуваме една картина на оня творчески процес, който е започнал в материалния свят. Да си представим елементите на веществото, които

са били дотогава независими и индиферентни едни към други. С пробуждането на тази вътрешна сила у тях, наречена Любов, нещо особено започнало да става. В тия малки същества, наречени атоми или монади, се пробудила особена страст и у тях започнал да се проявява особено интензивен живот. Те ставали неспокойни, сякаш били наелектризирани и намагнетизарани от някаква непозната дотогава сила.

И ето, всред това безбройно множество два първоначални атома, да допуснем, че това са кислород и водород, се спускат един към друг с такава невъобразима сила, като че ли влизат в страшна борба, както правят хората, когато помежду им избухне спор или кавга. На пръв поглед това явление е необяснимо, то е сякаш безпричинно. По никакъв начин не можем да си обясним този сблъсък. Най-после идваме до заключението, че това нищо не значи. За да прикрием своето невежество казваме: „Нищо особено, празна работа!“ Но онова, което мислим за празно, то всъщност е пълно, то е истинско чудо! Бихме ли могли да си представим, че например в една капка вода има хиляди и милиони частици?

Мислим си, че случката е маловажна, но работата става сериозна. Ето че и съседните атоми, индиферентни дотогава, биват обхванати от същото безпокойство. В един миг безброй много атоми, захванати по два, започват да се трупат около първите два – там където е средоточието на схватката, т.е. към първия център на тежестта. Тук ние наблюдаваме чисто праволинейно движение, от което по-късно са се образували всички други форми на движението.

Започва се тогава една блъскане, тласкане, дърпане – цяло „вавилонско стълпотворение“. Чува се шум, врява кръсък – истински бунт. Вестта с неописуема бързина се разпространява навсякъде във вселената. Силите влизат

В стълкновение. Горе на небето има война! Цели огнени ядра започват да се изхвърлят в пространството в различни направления. Всичко пламва от погнебесния огън! „Вселената гори – викаме ние – в голяма опасност сме!“ Светът се свършва, катастрофата е близо, ние сме в ужас!

Съзерцавайки тази страховита картина, на нас ни се струва, че всичко ще изчезне в пламъците на световния пожар. Но веществото не се губи, силата не изчезва, умът работи. Господ създава.

Минават милиони, милиарди години и пространството отново се населява, но вече не с първите гребни материални частици, а с планети, слънца и слънчеви системи. Огромни галактики, извори на безброй светове развиват своите спирали. Греят величествени слънца, източници на първоначалната светлина. Появяват се планети, земи хубави, покрити със зеленина; жилища на същества велики, надарени с ум, разум и душа.

Идват всички тия множества, пристигат със Синовете Божи, създадени в началото на самото небе. Те идват да се поклонят и да благодарят за почестите и богатата, приети от Вечния всемирен закон на Любовта.

Прег ума ни се издига една величествена картина на мировия свят – обширна по размери, великолепна по изпълнение, чудна по замисъл. Ръката, която е работила над нея, силата, която е действала при създаването ѝ, умът, който е извършил постройката по даден план – остават тайна.

Творецът на великата вселена е скрит във вечността. Където и да Го търсим, на която и страна да гирим стъпките Му, ние не можем да намерим никаква следа, никакво указание. Дали е тук или там? Къде е Той, Великият! Дали е заминал напред, или назад е останал? Дали е слязал надолу, или нагоре е възлязал?

Той присъства навсякъде и накъдето и да погледнем: наядсно, наляво, нагоре, надолу – навсякъде виждаме произведенията на Неговата творческа сила. Но пътя към Своео свято жилище, мястото на Своео пребивание Той завинаги е скрил от погледите на всички смъртни.

Усещаме, че Той присъства в един и същ момент навсякъде и в едно и също време действия и вътре, и вън от нещата. Но не можем да кажем, че Той е тук или там. Можем само да кажем: „Бог е Дух“!

Пред умствения ни поглед се разкрива една гивна гледка на величествената вселената. Тя изглежда като великолепен дом, чиито стълбове и сводове се издигат сякаш някъде изпод нозете ни, крепейки цялото здание в пространството. Не се вижда обаче на какво се опират основите на този дом.

Светът прилича на подвижната скиния на Израил, която се носи из вселената от силите на Йехова, придружени от безбройното небесно войнство на Елохим, което победоносно се завръща и се устремява към пределите на вечното царство на мира – Царството на Господ Бог Саваот.

Година VIII. Варна, 2 Ноември 1895 г. Брой 33

ВАРНАНСКИЙ ОБЩИНСКИ ВЪСТНИКЪ

ИЗДАВА СЕ ВЪ ВСЯКА
 седмица по единъ брой на 1, 10 и 20 числа.
 За продажба на вѣстника за година в
 4 лева.
 Бюджетъ брой 10 ст.

Писма, писки, пари и какво ли и да
 вѣстника се прати до Градско-Общинския
 Управителъ въ Варна.

За обявления се плаща за редъ:
 На първа страница 15 стет.
 „ втора и трета страници . . . 10 „
 „ четвърта страница 5 „

ИЗВЪСТІЕ.

Въ № 4-ти на 5-и Ноември т. г. въ Градската зала „Съединение“, събдъ червено отпуснѣ, че се държи снана отъ учителя **В. И. Димовъ:**
„Науката и възпитанието въ отношение на двата велики закона на развитието“.
 Отъ Учителското Дружество

Изводъ отъ Рѣшен. на Варнен. Град. Общ. Съветъ.
 20 СЕПТЕМВРИЙ 1895 г.

328) Прошеянето на Дубо П. Дубовиъ, студентъ по правознанието въ Мюнхенъ, да му се отпусне отъ Общината стипендия на 150 лева вѣщето, съ надлъжението, съгдъ стипендиано взуматъ си, да се вплата на Общината, да се остави бѣгъ послѣдствено.

Известие на Учителското дружество за първата регистрирана публична сказка на Петър Дънов в България, 5 ноември 1895 г., зала Съединение, най-голямата зала във Варна. Сказката е на тема: Науката и възпитанието в отношение на двата велики закона на развитието.

НАУКАТА И ВЪСПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧЕЛОВЪЧЕСКИЙ ЖИВОТЪ.

ОТЪ

Петъръ К. Дамовъ.

„Милостъ и истина ся срѣщнахъ:
Правда и миръ ся цалувнахъ.
Истина отъ земята ще прозябне:
И правда отъ небето ще надникне.“

ЧАСТЪ I.

ВАРНА.

Печатница на К. Николовъ

1896 г.

ОБЩО ВЪВЕДЕНИЕ:

ДВѢ ВЛИЯНИЯ.

Свѣгътъ, въ който живѣемъ и сществуваме по необходимостъ на своята природа, е пълнѣ съ тайни.

На всѣка стѣпка нашия растящъ умственъ животъ срѣща безбройно число явления, които се различаватъ по видъ, родъ и степенъ.

Тѣзи явления произвождатъ хиляди впечатлѣния и усѣщения въ джлбочинитѣ на душата, и побуждатъ ума въ дѣятелностъ съ всичкитѣ му сили и способности да дири извора на причинитѣ и да открие законитѣ подъ които се извършватъ, а така сжщо да отгадае и тѣхното значение, което тѣ съдържатъ за неговото щастие и дългоденствие.

Безъ всѣко колебание, всички тия тайни феномени, проявления и загатки се управляватъ отъ опрѣдѣленни закони, и се произвождатъ отъ извѣстни естествени сили положени да постигнѣтъ нѣкаква цѣль въ мировий свѣтъ; къмъ която цѣлийтъ чловѣчески родъ се стрѣми още несъзнателно.

Но по кой пжтъ, умътъ ще може да постигне и разрѣши своята задача възложена нему отъ самото му появление на земното кълбо? Отговора на това питане е: — Само посредствомъ неговата съзирцающа и наблюдающа сила, и способността му да разбира и проумѣва всичко що му се прѣдставя да учи.

Знанието се е указало на чловѣка отъ самото начало, като едничкото срѣдство, съ което да си послужи въ постиганието на тази цѣль. То е било първото качество, което дало умственъ характеръ и първенство на

неговътъ животъ. То е било първото орждие въ ржката на челоуѣка, съ помощта на което да се подвизава и бори противъ природнитѣ сили; първийтъ наставникъ да го учи какъ да прѣодолява и побѣждава всичкитѣ прѣпятствия и мжчнотии поставени на пжтя му.

Но прѣди всичко, умственниятъ животъ е ималъ нужда да се подготви по единъ разуменъ и правиленъ начинъ.

Необходими сж били, постоянни упражнения, и постоянни въсприимания и усвоявания на истински начала.

Това обаче, не е могло да се постигне по никой други по добъръ пжтъ, освѣнъ по пжтя на въспитание-то. Самата нужда на челоуѣческото естество е указало, на тази необходима храна, която е била единственниятъ елементъ за спазванието душевний организмъ отъ рас-капване.

Подъ неговата могща сила и влияние, душевниятъ животъ приема опрѣдѣленъ характеръ на духовна дѣятелность. Умственитѣ сили и способности получаватъ правилно направление и упжтвание, къмъ постигание задачата на челоуѣческиятъ животъ.

А тази задача се е състояла въ неговото подигание и избавление отъ властта на невѣжеството, и отъ робството на природнитѣ стихии, гдѣто той е билъ тласканъ и изнуряванъ за хиляди години подъ този тѣжъкъ товаръ.

Та даже и днесъ, той не е още свободенъ.

Природниятъ свѣтъ по всѣкой начинъ е съдѣйствувалъ за отклоняванието на неговитѣ благородни побуждения и стрѣмления. Пооставенъ въ тѣсна свръзка съ нискитѣ наклонности на своето първоначално покварено естество, той често пжти се е прѣдавалъ на природнитѣ си влечения да бжде отвличанъ на далечъ отъ истинското поприще на своето призвание; не веднжжъ, той е продавалъ своята свобода, не веднжжъ той е ставалъ свинопасецъ, както блудний синъ.

За хиляди и хиляди години, той е билъ продаденъ робъ и поклоникъ на природния свѣтъ. Раболѣпствувалъ е прѣдъ силитѣ на управляющитѣ, молилъ се е на природата, принасялъ ѝ жертви и всесожения по всѣкой

начинъ, и то само да придобие нейната милостъ и благоволение. Но неговитѣ молитви и неговитѣ всесожения и пожертвувания сж оставали ялови безъ да принесжтъ каква годѣ полза.

Природата, която поетитѣ велегласно сж е възспѣвали и украсявали съ хубостъ и добродѣтель, не се е интересувала да знае за дѣтинскитѣ мисли и желания на челоуѣка. Необходимостъта изисквала щото той самъ да се заинтересува за своето бжджще, и самъ да почне да го приготвяла отъ условията и материалитѣ въ ржка. Всички други мечти сж били празни, порядъкътъ на природата е билъ неизменяемъ. Дали челоуѣкъ билъ гладенъ, или жаденъ, слабъ или страждующъ, боленъ или умирающъ, Това е било все едно за нея. Тя хладнокръвно го е посрѣщала и испровождала вѣнъ отъ своето владение. И колко често пжти той е бивалъ ограбанъ и лишаванъ отъ всичко, що му било най мило и драго?

Горчивата опитность, която челоуѣческата душа постоянно испытвала отъ лишението на сжществената храна, и отъ която естеството ѣ имало нужда всѣкой день, се явява въ сърдцето и ума на древнитѣ поети и мждреци, които сж възгласявали истината въ слѣдующитѣ думи:

„Не викали мудростъта? И не издавали, разумътъ гласътъ си? Глупави! придобийте остроумие и вий безумни, придобийте разумливо сърдце, послушайте, защото езикътъ ми ще говори изящни нѣща.“ Елате яждте отъ хлѣба ми и пийте отъ виното, което размѣсихъ. Оставете глупостъта и бждѣте живи. Ходѣте въ пжтя на разума.“

Челоуѣкъ не е можалъ да остане слѣпъ за винжги, къмъ тази истина. Необходимо е било за него да се пробуди отъ съна на невѣжеството, нуждата на неговата духовна природа го е заставлявала да мисли за своето бжджще, да се стрѣми и развива въ пжтя на истинското знание. Рано или късно, той трѣбвало да съзнае, че помощъта за неговото избавление, нѣма да дойде отъ никждѣ другадѣ, освѣнъ отъ самия неговъ родъ. Неговата надѣжда трѣбвало да бжде обърната къмъ великийтъ духъ, който е живѣлъ въ душата му и който

дѣйствително притежавалъ балзама на неговата рана и философскитѣ камѣкѣ на неговата сполука.

Онази мисль, която е послужила да вдѣхни въ душата на челоуѣка великата надѣжда, че има исходенъ пѣть отъ безисходното положение, отбѣлѣзва велика епоха въ неговия животъ. Тази пѣтеводителна звѣзда, която го повела къмъ обетованата земя, му показала истината съ окоото на вѣрата, че голѣми промѣнения има да ставатъ въ по-последнитѣ дни на земята.

Самата природа, която днесъ го притѣснява, плаши и застрашава, съ своитѣ тайнственни феномени, съ шумнитѣ си явления отъ гърмежи, трѣсъци, свѣткавици, привожда въ него всѣко чувство да трепери въ боязнъ и лоши прѣдчувствия, и да прѣкланя колѣнитѣ си, като робъ прѣдъ нозѣтѣ на своятъ жестокъ господаръ. Даже и тази природа ще видоизмѣни своето поведение спрѣмо него, и тя ще покаже свѣтлото лице на своето естество, ще почне да му служи и пригождава, като нежна майка, и да му приготвява всичко, отъ което има нужда.

Всичко това ще се изпълни, когато той почне да разбира езика на природата, своята майка и да слуша заповѣдитѣ ѳ, и добритѣ ѳ съвѣти.

Врѣмето да се изпълни това пророчество е наближило. Ний сме почти въ началото на пролѣтъта. — Благовѣстието хлопа вече прѣдъ нашитѣ врата.

Но прѣди челоуѣкѣ да влѣзне въ новата земя, къмъ която духътъ го рѣководи за да получи своето наслѣдствие и свобода, като пълновъзрастенъ, той трѣбва да научи първитѣ начала и закони на истинскитѣ животъ. Именно: да обуздава природнитѣ си наклоности, да владѣе животинскитѣ си влечения и страсти, да искорени отъ себе си всѣчки себелюбиви желанія и стрѣмления, извора на всичко зло въ частнитѣ и общественния животъ, и по тоя начинъ да може да приеме законитѣ и началата на разума, висшето естество и да почне да упражнява онѣзи сили и способности на умо-разумното знание, които ще му дадѣтъ ключа на истинския успѣхъ.

Тѣ ще го въведѣтъ въ царството на оня миръ, въ когото умътъ намира най-високото си призвание да употребѣи природнитѣ сили, като основа за своето духовно

въздигане отъ положението на единъ рабъ и слуга, до положението на господаръ и владѣтель въ царството ѱ.

Тогава челоуѣкътъ трѣбва да съзнае, че той не е само плътъ, кръвъ и косми, но е воля, надарена съ умъ и душа!

Но по кой пѣтъ, и по кой начинъ челоуѣчеството ще може да постигне и осъществи всички тия обѣщания и блага? Отговаряме. — Съ помощта на науката и възпитанието. Този отговоръ може би ще повдигне недоразумение у нѣкои умове па даже и ще ги съблазни съ мисълта, че това е блуждающа химера.

Навѣрно, тѣ ще ни посочѣтъ за пръвъ примѣръ: нашето отечество, съ своитѣ си заведения; училищнитѣ ни учреждения, съ тѣхнитѣ учители и ученици;

Нашата дипломация, съ своитѣ си министри, законоведци, сѣдии, чиновници и водители; Нашата интелигенция, съ своитѣ образованни младежи отъ всичкитѣ разрѣди на общественния строй, И слѣдъ това ще кажѣтъ, оправдавате ли сега вашитѣ думи? Облагородило ли ги е образованието? Попитай обществото, и то ще ти каже цѣлата истина. Това, което ни се навежда е вѣрно, но трѣбва ли отъ това да заключиме, че образованието е причина на злото у насъ? Може би това да ни се вижда истинно до нейдѣ си, нъ ний не можеме да допускаме такова едно заключение, което не почива на никакви основи. Намъ ни е извѣстно, че болеститѣ и разитѣ въ органическия свѣтъ не произлизатъ отъ здравословнитѣ условия на хигиеническитѣ закони, а напротивъ, отъ неиспълнение на тия закони, които самата органическа природа ни диктува.

Този фактъ ще ни доведе къмъ по право и ясно разбиране на този важенъ въпросъ. На сжщитѣ основания; порокътъ и нечестието не произлѣзватъ, нито пакъ се развиватъ отъ образованието, но сж слѣдствия и резултати отъ поквареното естество на изродица челоуѣчески сжщества, на които ума и душата сж заразени съ холерически мисли и желаня.

На такива челоуѣци, колкото много и колкото добро образование и да имъ дадеме, ако тѣхното естество не се измѣни по духъ, тѣ ще си спазѣтъ сжщия старъ

нравъ. Че въ това има истина може да се види и отъ народната поговорка, която казва, „че вълкътъ по лѣсно промѣнява космитѣ си, отколкото права си.“ Има дълбока причина лѣжаща вътрѣ въ естеството на чловѣка за това странно явление, което науката нарича: „Хиеридитарность“ (наслѣдственостъ). Жестокъ природенъ законъ дѣйствително, но все таки истиненъ.

Такива опасни чловѣчески микроби, въ което и да е общество, горѣ долу образовано, рано или късно ще сж узнажтъ отъ общийтъ духъ, който ще ги истика вънъ отъ здравиятъ организмъ на социалний строй. Този социаленъ строй на здравия организмъ по естество не може за дълго врѣме да търпи растройство и анархия въ себе си. Това правило е общъ неизмѣняемъ законъ на природата. Единъ организмъ, какъвто и да е той, спорѣдъ този законъ, трѣбва или да изхвърли отъ себе си лошитѣ вещества и зародиши, или да прѣстане да сжществува като такъвъ. Едно отъ двѣтъ. Тази е естественната причина, която заставлява всѣкой добро-сѣвѣстенъ чловѣкъ да се пази отъ гибелнитѣ влияния и да отбѣгва лошитѣ злодѣяния.

Животътъ е тъй устроенъ, щото всѣко дѣло, каквото и да е то, приема своята заплата спорѣдъ вътрѣшното си достоинство. Това е едничкото върховно мѣрило. Но подобавали и на насъ хора съ просвѣтени умове да храниме онази изтъркана мисль, както проститѣ и невѣжи, — че свѣтътъ ще се свърши отъ учението и ученитъ? може ли да се прѣдполага, че въ това има каква годѣ истина? Дѣйствително, свършакътъ на свѣта ще дойде, но на кой свѣтъ? Ето въпросътъ. — Ще кажемъ, но нека се неплашимъ отъ отговора: свършака е на свѣта на заблуддението, на неправдата, на безаконието; свѣта на стариятъ грѣшенъ Адамъ трѣбва да погине и умрѣ безвъзвратно, а продължението на новия свѣтъ, свѣта на добродѣтелята, трѣбва да вирѣе и прѣбжда въ вѣкъ.

Нашиятъ прѣдметъ обаче, разгледанъ по дълбоко, ще докаже, че у насъ владѣе невѣжество придружено съ лоши навици и пороци, страсти и желания злѣ подквасени и наклонени отъ егоистическото образование, цѣльта на което е да експлоатира живота на другитѣ

за своя облага. Става ясно тогава, че у насъ истински-тѣ начала на науката сж едвамъ хванали коренъ. Въспитанието си е едвамъ въ пеленитѣ, неговѣтъ гласъ се чува едвамъ, като на пелиначе дѣте, Неговото благородно влияние едвамъ се усѣща отъ затѣпѣлитѣ ни сърдца отъ порока.

Може да ни се възрази пакъ, и да ни се наведѣтъ други примѣри за по-силенъ доводъ, като напр. Англия и Америка. И да ни се посочѣтъ голѣмитѣ недостатѣци и злини, които владѣятъ и въ тия образовани държави. Това не го отричаме. Признаваме тази горчива истина, но и този доводъ принадлежи на софистическата философия, която като общо правило не гледа истината въ лицето, но въ гърба. Нима лошото положение и състояние въ тѣхъ е причинено отъ науката и образованието? Ако нѣкой може да ни освѣтли по-добрѣ върху този въпросъ, той ще бжде вторий Жанъ-Жакъ Русо. Ний ще кажемъ на кратко само това, че въ Англия и Америка, гдѣто науката и възпитанието сж хванали подълбоко коренъ, и гдѣто прѣдразсѣдѣцитѣ сж изгубили своето сръдне-вѣковно влияние, въ тѣхъ днесъ се е развила по разумна и челолюбива свобода, въздигнали сж се по-вече благотворителни общества и учреждения, има по-голѣмъ интересъ въ всенародното подобрене. — Обществено имѣ мнѣние сѣди на по-твърда основа. — Поставено е по високо отъ управлението. Порокътъ не се прекрива, нито пѣкъ похвалява и защитава. Тамъ се употрѣбаватъ всевъзможни сръдства и начини за искореняването и прѣмахването на злото. И то не отъ правителството, а отъ самото общество, което е силата и двигателтъ на всички благородни прѣобразования.

Въ тия държави, различни челолюбиви общества и дружества харчѣтъ ежегодно голѣми сумми, и правѣтъ всевъзможни себепожертвования за просвѣщенieto и духовното повдигане на беднитѣ класи. Това свидѣтелствува статистиката. Тукъ има една необорима истина, че подъ влиянието на благороднитѣ сили на живота и неговитѣ благи духовни побуждения, тѣзи хора сж почнали по дълбоко да съзнаватъ своята длѣжностъ

спрѣмо другитѣ, и спрѣмо изискванията на великиятъ Биологически законъ.

Науката е подигнала своятъ гласъ въ полза на тази истина. Тя ни е оѣдомила съ необорими доказателства, че този законъ царува на всякъдѣ въ мировий свѣтъ. Отъ прилаганието на условията и началата, които той диктува въ живота, зависи здравословността на коя да е органическа дѣятелность.

А да облѣкж чистата смисль на този законъ въ простъ езикъ, ще изразж слѣдующата мисль: „Добрийтъ животъ и благоденствие на твоя, на твоя ближенъ, сж необходимо условие, както за него, така сжщо и за твоя добъръ животъ и твоео благосъстояние.“ Това е една физиологическа истина, която никои просвѣтенъ чловѣкъ не отрича. Кой е онзи, който незнае, че отъ правилното работение на функциитѣ и отъ доброто състояние на организитѣ ни, зависи общото здравие и дългоденствие на тѣлото? Малка една болка въ който и да е членъ на тѣлото, изведнжжъ се отражава върху цѣлия ни организмъ и нарушава мирътъ и спокойствието на живота ни. Нима, това което е истина за физиологическия животъ, не ще ли бжде тѣй сжщо истинно и за социалнийтъ животъ? Не е ли сжщия естественъ законъ, който и въ единия и въ другия случай диктува сжщитѣ първоначални условия? Да, безъ всѣко сжмѣние, той е сжщия природенъ законъ, приложенъ въ по широка смисль.

Онова, което е необходимо за здравнето на тѣлото, е тѣй сжщо необходимо за благоденствието на обществото. Отъ основнитѣ принципи на този неизмѣняемъ биологически законъ зависи нашето бжджще щастие или нещастие. Разбира се, като сме съпричастници на единъ общъ организмъ, и членове отъ една и сжща фамилия, ний не можемъ да избѣгнемъ послѣдствията, които слѣдватъ отъ общото ни поведение, за зло или добро. Добрия ни, или лошия ни характеръ ще отрази своето влияние неизбѣжно върху общественото здравие и състояние. Не само това, но още ще остави неизгладимъ отпечаткъкъ върху бжджщето поколение. Зародишитѣ на доброто или злото ще сж прѣнесжтъ отъ единъ родъ

въ другий, посредствомъ кръвта на живота. По такъв начинъ ще станжтъ сѣмена на почвата за бжджщата жетва. Кой отъ тѣзи сѣменни зародиши ще успѣжтъ да развижтъ своитѣ качества, ще зависи твърдѣ много отъ външнитѣ и вжтрѣшнитѣ условия на социалниятъ строй, и до голѣма степенъ, отъ волята на человекъ, да възприеме, кой и да е отъ тѣхъ въ организма на душата си, и да имъ даде мѣсто да вирѣжтъ и растжтъ свободно. Въсприети и загнѣздени веднжжъ по този начинъ, тѣ очакватъ вече благоприятнитѣ моменти да проевжжтъ вжтрѣшната си природна дѣятелность. Въ това естествено прѣдрасположение на волята да храни лошитѣ зародиши и желаня въ душата си, лѣжи една отъ най-голѣмитѣ опасности за просвѣщението.

Влечени постоянно отъ вжтрѣшни пориви на грубата си природа, ний често пжти избираме онѣзи начала за нашъ идеалъ, и онѣзи прѣдмети за наша цѣль, които по естество влекжтъ слѣдъ себе си най лошитѣ и гибелни резултати за духовното ни въздигание, т. е. въздигание, което заключава цѣлиятъ ни душевенъ животъ, а не часть отъ него, както това най често се разбира отъ извѣстенъ классъ мислители. Тази истина се потвърждава отъ историята на человекския напрѣдъкъ. Въ всѣкой вѣкъ, духътъ на просвѣщението е ималъ да се расправя и бори съ заблудението, лжжата, измамата, неправдата, порокътъ и безаконието.

Види-се человекското сърдце по природа по-вече е расположено къмъ тия нѣща, отъ колкото къмъ нѣщата на истината, добродѣтельта, правдата, человеклюбието и благочестието. Това се доказва отъ факта, че по причина на изопаченитѣ си понятия за живота, ний постоянно се отвращаваме отъ истината и отъ нейнитѣ изисквания. Постоянно отхвърляме нейнитѣ условия и слѣдователно постоянно страдаме за своето упорство. Какви ли не злини и нещастия не сж ни постигали за този ни единственъ грѣхъ. Всичко сме готови да жертвуваме въ този свѣтъ, само да не приемемъ истината. Странно явление! цѣльта на живота ни е тъмно опрѣдѣлена. Скитаемъ се още изъ мрака на свѣтовниятъ вихръ,

Господствующитѣ мотиви и днесъ още сж: Илюзитѣ на славата, сластолюбието, егоизмътѣ и жаждата за златото. Мотиви много добри за пълзящитѣ, но не и за челоуѣка, сжществото на разума. Лудостѣта да се покланяме на златни телета както старитѣ езически народи, не ни е оставило още. То се разбира, че свѣтътъ мѣни постоянно свойтъ образъ. Идолослужението е взело другъ видъ и форма, но се таки въ тѣхъ нѣма животъ.

Разумътъ се е далъ на челоуѣка не за друго, освѣнъ да го научи да дири истинскитѣ си нужди и интереси за своята душа, която се нуждае отъ здравословна храна, храна, която може да се придобие съ трудъ и постоянство въ доброто.

Лъжливатa философия, която ни е ржководила и мамила съ своитѣ гладки учения, че не вреди какви срѣдства употрѣбяваме за постиганието на своитѣ желания. Цѣльта, която гонимъ ги оправдава. Езуитско учение. Този пжтъ нѣма да изведе никого на добро бжджще. Вѣрно е, че ний оправдаваме постжпкитѣ си отъ цѣльта. Но такова едно поведение, на кой и да е челоуѣкъ, не може да се оправдае отъ мѣрилото на висшето добро. За благородни цѣли се изискватъ и благородни срѣдства. Този е общитѣ законъ, неизменяемия пжтъ на истината. Така работи и дѣйствува духътъ, когато произвожда и ражда нѣщо добро. „Спорѣдъ сѣмето и плодътъ“ казва поговорката. Не знаеме ли, че всичкитѣ благодѣтели и добродѣтели въ челоуѣчеството сж се родили и произлезли отъ добри и благородни майки? за тѣхъ сж се дали най святитѣ жертви. Имали нѣкой да успорва това? Нека ни докаже противното. —

„Майки, Майки иска Франция,“ казва Наполеонъ великий. Но тѣзи майки, не сж създавани безъ добродѣтель.

За да се постигне великата цѣль на живота ни, необходимо е да живѣемъ, като челоуѣци, като братя и сестри произлезли отъ единъ и сжщъ баща, свързани съ тѣсната свръска на любовѣта.

Сега ако всѣкой единъ измежду ни, така се ржководи и се вджхнувява отъ това начало, и така изпълня изискванията на този великъ законъ, той непременно ще произведе сжщитѣ резултати и ще принесе сжщитѣ

благн плодове: на миръ, благоденствие, успѣхъ и духовно просвѣщение и въздиганне.

Подъ такива условия, животътъ ни ще развие онѣзи благородни чувства и качества, въ които добродѣтелта и истината, ще се отражаватъ като въ огледало.

Духътъ ни, тогава ще има такава свършенна среда, като свѣтлообразниятъ етеръ, която ще ни откърва посредствомъ своитѣ вълнения, хубостта и величието на една жива вселенна, която се простира прѣдъ ума ни.

Единъ мировъ свѣтъ, който е пълненъ съ биеннето пулса на вѣчния животъ, въ когото се въздигаме, и постоянно оживотворяваме.

Отъ фактитѣ на ржка, длъжни сме да приемемъ по начало истината, че науката и възпитанието сж два отъ необходимитѣ елементи за сближаванието и развитието на народитѣ и общества. Посредствомъ тѣхъ трѣбва да очакваме своето освобождение; отъ мрака на невѣжеството и отъ робството на природниятъ грѣхъ, вроденото себелюбие, което е всяло всичкитѣ злини и нещастия въ този земенъ животъ.

Този порокъ, спорѣдъ Дарвиновата теория. „Еволюция,“ е останалъ отъ грубото естество на чловѣка, когато той е минавалъ прѣзъ епохата на своето физиологическо и физическо развитие. Когато борбата за себесъхранение и борбата за животъ, сж били на върха на своята епогея, когато всичкитѣ други чловѣчески благородни качества и способности сж били дълбоко заровени и занемарени подъ игото на тая владѣюща сила. Че въ това показание има истина, не иска и доказателство. Не трѣбва да ходимъ твърдѣ надалечъ за да се убѣдимъ въ истиността на тази мисль. Въ нашето естество още тлѣжтъ: Хитростта на лисицата, лукавството на змията, ненаситността на акулата, свирѣпостта на тигъра и звѣрството на горилата. То е взело хиляди години на чловѣческиятъ духъ и умъ, само да се извлекжтъ отъ подъ това бремене. Колко хиляди и милиони невинни жертви сж се изисквали да се прѣнесжтъ, докато чловѣкъ се доведе до онова по пълно съзнание на своето битие, че той има по свята длъж-

ностъ да върши въ този свѣтъ, че не се е родилъ само за да яде, пие и умира като животно, но да се усвѣршенствува и заякчава съ сила и мощъ, и посрѣдствомъ силата на разума въ идеята на миро-създанието, а посрѣдствомъ своя умъ сроденъ съ душата да се възвиси до понятието на нравствения свѣтъ. И да влезе въ духовното мирообразование, гдѣто истината и любовта вѣчно вълнуватъ и движатъ душата къмъ не излѣдимитѣ области на живота въ вселенната.

Но тукъ може да се подигне друго едно възражение, отъ нѣкой други мислители. — Възможно е казваме. Тѣ ще ни кажатъ слѣдующето: Добрѣ, като учите, че науката и възпитанието сж единственитѣ срѣдства за въ бжджще. отъ които челоувчеството трѣбва да очаква своето спасение, тогава гдѣ оставяте вѣрата въ Бога и Религията, които прѣзъ толкова хиляди години сж водили челоувчeskийтъ родъ, и постоянно сж го учили въ изпълнението своята длъжностъ къмъ Бога и къмъ свойтъ ближенъ?

На това питане ще отговориме направо. Истината ще си е истина прѣзъ всичкитѣ вѣкове. Тя ще има сжщото влияние и сила въ душата ни, когато и да е, и кадѣто и да е, подъ какъвто видъ, форма и образъ и да ни се прѣдстави. Стига само, видѣтъ, формата и образа, да сж дѣйствителни прѣдставители, и сжщински въплочения на висшето добро.

Религията ще си стои тамъ, гдѣто си е била. А за въ бжджще, ако иска да има почитъ и влияние, тя е длъжна да промѣни своето настоящо наклонение. Има нужда да се съобрази съ научитѣ истини, и да напусне старитѣ си нрави и обичаи, които по неведение е допуснала за свой частенъ интересъ, а не божий. Необходимо е да почне да учи истината, безъ никака прѣправка. Истината, която просвѣщава и е съгласна съ цѣлостта на живота и разума, Живата истина, която облагородява и възвишава челоувчeskата душа въ добродѣтель.

Онази религия, която е образъ и прѣдставителъ на живущия Богъ Ехова, ще си държи сжщото мѣсто въ душата, което е имала отъ начало и до сега. Но при

всичко това, не трѣбва да хранимъ лъжливата мисль, както Израилскитѣ Фарисеи и Садукеи, които казвахъ: „Отца имаме Авраама.“ „И рече имъ“ Иоанъ: „Сторѣте прочее плодове достойни.“ „И не мислѣте да се оправдавате.“ „И тъй казвамъ ви, всѣко дърво, което неправи добъръ плодъ отсича се и въ огънь се хвърля.“

Този законъ е истинско мѣрило. Всѣко учение, всѣка система, всѣко устройство и постановление, които нѣматъ за върховна цѣль подобриенето на духовния ни животъ, ще изчезнатъ прѣдъ сѣда на разума, както слама въ огъня.

Важно е да правимъ разлика помежду понятията за вѣра и религия.

Вѣрата е духовна способностъ, една отъ силитѣ на ума, която играе важна роль въ цѣлия животъ на человѣка, когато напротивъ, религията е душевно произведение, произтекающе отъ извѣстно настроеніе на душата, къмъ извѣстенъ прѣдметъ, отъ когото се прѣдлага да зависи нейния вжтрѣшенъ миръ. Това религиозно произведение може да се мѣни, въ видъ, образъ и степенъ, спорѣдъ вжтрѣшното ни умствено и духовно развитие и образование.

Отъ тази естествена причина произлиза разницата, че това което е религиозно за одного, е съвсѣмъ ирелигиозно за другияго. Единъ примѣръ. — Непогрѣшимостъта на папата, което е религиозно за католика, е до висша степенъ ирелигиозно за православния и протестанина. Навѣрно, това се потвърждава и отъ постояннитѣ стълкновения на самитѣ религиозни системи една съ друга. Разбира се, че всичко това проистича отъ разликата на убежденията у различнитѣ умове, които различно сж настроени и расположени. Това обстоятелство ни навожда къмъ дѣйствителната истина, да заключиме, че единъ и сжщъ прѣдметъ може да се разглежда отъ различни точки и положения, които по естеството сж свързани съ интереси, които нѣматъ нищо общо съ самата сжщностъ или субетанция на прѣдмета. Обаче тии частни интереси упражняватъ голѣмо влияние върху душевното ни настроеніе, и много пжти ни заблуждаватъ и отклоняватъ отъ пжтя на духовното ни просвѣ-

щение. Тогава става необходима нужда отъ наша страна, да испытваме всѣко религиозно произведение, дали има солта на истината, или не. И щомъ, като намѣриме, че му липсува тази соль, то е наша свята длъжностъ да го туримъ на страна, като чловѣческо заблуждение. истинската религия, трѣбва да очисти себе си отъ всичкитѣ си дрипели и парцали, които врѣмето въ миналото и ги е окачило по частни чловѣчески съображения. Въ свѣта нѣма вѣчни форми. Всичко се мѣни, съблича и прѣблича спорѣдъ вжтрѣшнитѣ си естествени нужди. Всичко расте и се развива съобразно съ онзи вѣченъ законъ на живота, който мѣни и прѣобразява всички нѣща въ природата, съгласно съ общата дѣятелностъ.

Нашия духовенъ характеръ се създава отъ истината и добродѣтельта, а не отъ лъжата и самооболщение. Не е какво мисли чловѣкъ за себе си, но какъвъ е на дѣло. Като общо правило чловѣцитѣ иматъ високи понятия за своето „его,“ но врѣмето ще прѣсѣй всички единъ по единъ, и ще произнесе своята прѣсѣда за, или противъ. Ний сме създадени да мислиме и да правиме изборъ помежду нѣщата и да слѣдваме пжтя на здравето учение, а не да приемаме всичко за непогрѣшима истина, като да е излѣзла направо отъ Божиитѣ уста. Безъ всѣко сжмнение, Богъ говори истината, ала чловѣкъ по причина на своето паднало естество иде му отъ ржки да говори и двѣтѣ. Тукъ именно лѣжи една отъ опасноститѣ за успѣха на истинската религия.

Обаче това не е така съ вѣрата. Тази сила да душата посрѣдствомъ, която чловѣкътъ отъ самото начало на своето възраждане, е почналь да пита е любовъ къмъ онова невидимо сжщество, създателя и подкрепителя на всичкий мировий свѣтъ; тази вѣра е вършела велики дѣла и добродѣтели. Тя е въодушевлявала негсвата душа; съ мисли свѣти, съ мисли велики, съ идеи възвишени, за доброто, за хубавото, за истинското. Тази вѣра и днесъ е, самиятъ мощенъ двигателъ, и, въ науката и въспитанието. Тя е силата на любовта къмъ знанието на истината, която ни принуждава да се стремиме да дириме и испытваме всичко. Каква самоотверженостъ е почнала да се развива днесъ въ душата на

человѣчеството. Какви жертви се правятъ отъ всички благородни хора, само да ни се даде случай да видимъ лицето на онази дѣятелность, която лѣжи скрита въ дълбочинитѣ на природата, и каква радостъ ще изпълни душата и ума ни, когато само сполучимъ да надникнемъ въ домътъ ѝ? Да, велика и блага истина, свѣтлина на живота ни, която побужда и въодушевява ума ни и душата ни къмъ велики подвизи и стрѣмления.

Ний сме говорили вече доволно върху общия характеръ на прѣдмета. Обаче да бждемъ по ясни и вразумителни, въ по нататъшното третиране и разглеждане на тази тема, нека подигнемъ единъ важенъ въпросъ: **Що е наука? и що е възпитание?**

Този въпросъ е жизненъ; трѣбва да му се даде, какво годѣ мѣсто. Въ сжщность, въпросътъ прѣдставява два процесса на двойка дѣятелность; вжтрѣ въ умственното и душевно мирообразование на человѣка. Тѣ изявяватъ характера на неговото сложно естество, което е заставено отъ върховнитѣ природни закони да дѣйствува и работи за подържане устройството и порядъка на вжтрѣшния си свѣтъ. Мислитѣ и желанията по сжщитѣ начала, както и въ физическия свѣтъ, се стрѣматъ къмъ центъра на теготението т. е. къмъ началото на нѣщата. Това стрѣмление на мислитѣ и желанията, по сжщия законъ, както и въ веществения свѣтъ, произвожда дѣятелность, която се отбѣлѣзва съ постоянни акции и реакции отъ едно състояние въ друго, които сж причината за постояннитѣ промѣнения на умствената и душевна дѣятелность. Достойнството и качеството на тия вжтрѣшни влияния, създаватъ почвата за нашето здравословно развитие. Ако нашитѣ мисли и желания се побуждатъ отъ истински начала и се привличатъ отъ висши цѣли, то и слѣдствията отъ тази дѣятелность ще бжде благотворителна за ума и душата. Ако не това, то противното ще послѣдва.

Вжтрѣшната сила въ живота има за цѣль: уреждането на мислитѣ и желанията въ естеството на душата, и нейното правилно и истинско запознавание, съ нѣщата, прѣдметитѣ и силитѣ въ природата. Отъ това правилно разбиране зависи истинското ни просвѣщение.

Науката въ този случай е резултатъ отъ мислението и наблюдението на ума върху явлението на природата; а възпитанието е резултатъ отъ знанието и прилаганието на духовнитѣ естествени закони въ душевниятъ ни животъ. Възпитанието е необходимо, за истинското знание и истинскитѣ успѣхъ. То е тѣй нужно, както — здравето тѣло за здравия умъ.

Образованието въ най широката си смисълъ, не е нищо друго, освѣнъ, процесъ на въплотяване, благородни мисли и добри желанія въ живота на челоуѣка. Отъ това можемъ да сѣдимъ, че колкото повече такива елементи притѣжава единъ народъ, толкова той е по-образованъ и развитъ духовно; и колкото по малко има, толкова по долу стои въ ляствицата на своето духовно възраждение.

Прѣдметътъ — по естество има двоякъ характеръ: външенъ и вътрѣшенъ. Външниятъ характеръ съставлява физико-физиологическата страна, на умствения животъ; а вътрѣшния характеръ съставлява Биолого-Психическата страна на умствено-душевния животъ.

За сега нека разгледаме само външния характеръ на прѣдмета: що е наука? гдѣ е полето и областта на нейната дѣятелность? каква е задачата ѝ за живота?

Нека хвърлимъ тогава единъ кратъкъ погледъ върху този въпросъ, съ важнитѣ му пунктове и точки.

Тогава, що е наука? — Подъ думата наука се разбира, обикновенно знание, знание на принципи или начала и причини; потвърдѣни истини и фактове. „Наука,“ казва Съръ У. Хамилтонъ (Sir W. Hamilton) „Похвала же на познания, имейки въ видъ на образъ, характера на логическа съвършенность, и въ видъ на прѣдметъ характера на сѣщинска истина.“ Въобщо думата наука се употрѣбъва да означа познания, които сѣ били придобити отъ дълго наблюдение и систематически наредени въ съгласие съ общитѣ закони на естеството, и направени достъпни за всѣкого; а особенно такива познания, които се отнасятъ до физическия свѣтъ; неговитѣ феномени, природа, съставъ и силитѣ на веществото му, и качества и функциитѣ на живуцитѣ клѣточни тижюси или тъкани. Думата наука се употрѣбъва и въ по тѣсна

смисъл да означава, кой и да е клонъ отъ науката, като отдѣлно поле за изслѣдване, или прѣдметъ за изучаване, като напр: Науката на Астрономията, Химията, Геологията, Медицината и пр. Старитѣ гърци сж считали седемъ науки: Граматиката, Риториката, Музиката, Логиката, Аритметиката, Геометрията и Астрономията.

На тѣхъ не сж биле познати още отрасътцитѣ на модернитѣ естествени науки. Обаче, отъ тѣхно врѣме до сега, голѣми промѣнения и прѣобразования сж станали въ умствения и духовенъ животъ на чловѣка.

Науката съ почванието на новата християнска епоха, е направила гигански крачки както въ полето на Физиката, Химията, Геологията, Астрономията; тѣй сжщо и въ областъта на Физиологията, Биологията, Анатомията, Психологията и Френологията.

Тя ни е открила неисчерпаемитѣ богатства на природата, отъ които вече се ползуваме. Знанието е дало ключа на ума, съ който да отваря различнитѣ стаи на това природно съкровище, въ което сж помѣстени всичкитѣ провизии, приготвени за всевъзможнитѣ нужди на чловѣческия животъ.

Науката е станала днесъ мощенъ двигателъ и спомогателна жизненна сила за напрѣдка и просвѣщението. Тя е станала вече преимущество и привелегия на всички, които ъж любѣтъ.

Този потокъ на чловѣческия духъ е спомогналъ на образованието да стане общо, а съ това наедно да тури край на грубото невѣжество. Ний сме почнали да гледаме умствено на свѣта съ друго око. — Езика на природата ни е станалъ по-общо понятенъ.

Науката вече стѣ всѣкадѣ ни е озарила съ своята небесна свѣтлина. Физиката ни е запознала, съ законитѣ и силитѣ на физическия свѣтъ, Химията, съ съставътъ и елементитѣ на вещѣството, Геологията, съ миналото на земята, Астрономията, съ небеснитѣ тѣла и устройство на вселенната. Когато на другата страна, Физиологията ни е запознала, съ органитѣ и функциитѣ на чловѣческото тѣло, Биологията съ началото на органическиятъ му животъ, Анатомия съ устройството на тѣлото, Пси-

Хологията съ относителното естество на душата, Френологията, съ способността на ума и характера на чело̀вѣка.

Человѣческиятъ мозъкъ не се вече сматра, като едно просто орѣдие, което умътъ употрѣбвява за каквото му скимне, но, че е сѣдалище на всичкитѣ душевни дарби и способности. Той е столицата, въ която засѣдаватъ всичкитѣ прѣдставители на душата, подъ прѣдсѣдателството на ума, който е главниятъ водителъ на общитѣ дѣла. Душата по всѣка вѣроятностъ, трѣбва да е облообразно кълбо отъ психическо жизненна сила, която приема своитѣ впечатления отъ всѣка часть на своята безкрайно чувствителна повърхностъ, отъ която зависѣтъ мислитѣ до голѣма степенъ. Когато ума се прѣдставя да завзема мѣстото на една жизнено магнитна иглена трѣбица, на която върхътъ се движи и привлича съ неопикуема бързина, къмъ всѣка точка на тази душевна вжтрѣшностъ, къмъ която различнитѣ впечатления и двигателни мисли се докосватъ. По този начинъ вжтрѣшнитѣ и вѣншни дѣйствия ту се приематъ, ту се прѣдаватъ отъ единъ центъръ въ другъ. Отъ една областъ на мировий свѣтъ къмъ друга.

Има нѣщо чудно дѣйствително въ природата. Този свѣтъ, когото гледаме и осѣщаме; науката ни казва, че е направенъ отъ малки кирпичи наречени — атоми. Тѣ сж толкова малки, щото едвамъ ли можемъ да си съставимъ какво годѣ понятие за тѣхното сжществуване. Казвани се, че въ главата на една металическа игла, която има два милиметра въ диаметра си, съдържа толкова много отъ тия малки частици, наречени — атоми, щото ако се заловѣхме да ги прѣброимъ, и ако отдѣляхме, всѣка секунда по хиляда милиона, то щѣше да ни вземе не по малко отъ двѣстѣ и петдесетъ хиляди години до като ги изброимъ.

Прѣдставѣте си сега, каква трѣбва да е онази велика сила, която е произвела, събрала и свързала всички тия дребни частици въ едно, и е образувала съ тѣхъ хиляди и милиони свѣтове, които е пуснала изъ пространството да се движѣтъ съ неопикуема бързина около опрѣдѣлени центрове на тѣжестъта, не само това, а и да почне още да ги населява съ живущи и разумни

твари, които да се интересуватъ въ нейнитѣ работи, а при това и да се старажтъ по всѣкой начинъ да отгадажтъ нейната цѣль и намѣрение. Чудно е това дѣйстви-телно!

Закона, който е събудилъ и накаралъ чловѣка да се подвизава и стрѣми въ пжтя на образованието е самата необходима нужда на неговъ духъ, която произлиза отъ дѣйствиата на върховнитѣ жизненни закони на природата.

Чловѣкъ е заставенъ да се стрѣми къмъ усвѣршенствуване, чрѣзъ постояненъ трудъ. Това може ли да бжде другояче? Кой би работилъ тогава, и кой би се трудилъ, ако да не ни заставляваше гладътъ, тази вопиюща нужда на нашия органически животъ? Никой! И кой би си болилъ главата да мисли, и кой би се луталъ да вниква въ бжджщето, ако да не ни заставлявахъ различни сили и всевъзможни явления и събития, които проистичатъ отъ единъ свѣтъ, който стои много по горѣ въ своитѣ дѣствия отъ колкото природния? Никой! И кой би желалъ да се облече въ по-висшия духовенъ животъ, ако да не сжществувахъ онѣзи дълбоки подбудителни желаня въ душата да люби подобнитѣ си? Никой! То е великата нужда на умствения и духовенъ животъ, които сж заставили чловѣческия духъ да излезе внъ отъ ограничената си животинска чурупка и да се залови да мисли и разсждава за бжджщето.

Чегова троеличенъ животъ го е подбудилъ да се развива въ три противоположни направления. Той почва съ природний животъ, като основа, съгражда и развива умствения, като среда и пробужда духовния, като върхъ надъ всичко въ своята душа.

Отъ този първоначаленъ потикъ на съзерцанието, колкото и малко да е било отъ първомъ, и колкото малко да се е осѣщало отъ чловѣчеството; то е послужило да се положи основата за нашия разуменъ животъ. Отъ това първо начало на знанието вжтрѣ въ духа на чловѣка, се е развила днешната културна, християнска цивилизация, която се е подигнала върху пепельта на много други, които сж погинали и раскопали прѣди нея. Тѣ сж погичали, понеже не сж съдържали

всичкитѣ нужни добродѣтели, които съставляватъ, главната необходима храна за подържанието на духовния животъ на чловѣка. Добрата храна е необходимия элементъ за подържанието на какъвто и да е жизненъ организъмъ. Безъ това ѹ качество, тя произвежда въ физическия органически свѣтъ мършевость, въ умствения заблуждения и мракъ, въ духовния, — развратъ и нравственъ отпадъкъ на чловѣческитѣ общества. Не трѣбва да се мамимъ; общитѣ закони на природата сж еднакви на всѣкъдѣ и въ всѣка областъ на мировий свѣтъ.

Самата дума развитие и просвѣщение подразумѣва общо стрѣмление на цѣлийтъ духовенъ животъ къмъ съвършенството на доброто.

Себепожертвувающитѣ духъ на науката, отъ всѣкъдѣ иде да поднесе своитѣ услуги на чловѣчеството, и да му помогне въ трудния подвигъ, който има още да извърши, прѣди идванието на „истинското царство на мира.“ Или: както Христосъ го нарича: „Царството Божие“ което е вжтрѣ въ нази, и което ще дойде въ своята сила, само когато ний бждемъ добрѣ приготвени да го приемемъ.

Това царство прѣдполага промитанието на всичко зло и въвежданието на единъ новъ порядъкъ, който ще бжде вѣченъ.

Но прѣди това врѣме, чловѣчеството трѣбва да въстържествува надъ природния свѣтъ, силата на духа трѣбва да го подигне и освободи отъ материалното и приврѣменното, което така силно още го държи привързано до лицето на земята, като нѣкой пълзящъ червей, който едвамъ е излязалъ отъ дупката на подземieto си. Разбира се, че въ такова положение и състояние не може да сжществува никакво щастие или блаженство.

Но да се повърнимъ на въпроса си. „Истината е кржгъ,“ казва проф. Бородинъ. „А знанието много-жгълникъ вписанъ въ този кржгъ. Всѣка година всѣкой день ний умножаваме странитѣ на този много-жгълникъ, и се приближава къмъ кржгътъ, ний можемъ да го достигнемъ, само когато допустнемъ условия сир. вѣчността. Значили тогава че не трѣбва да се интересуваме отъ

науката? Разбира се че не. Винжги е далеч отъ истината, този който упорно се отвърщава отъ нея.“

Нѣма тогава защо да се боимъ, че ще дойде единъ день когато ще кажемъ нѣма вече що да учимъ. Въ вселенната сжществуватъ вѣчни условия за усъвършенствование умственитѣ и душевни сили. Каква ли не удивителна сцена не би се открила прѣдъ нашитѣ умове, само ако да можеше да се подигне завѣсата, която ни отдѣля отъ по напрѣдналитѣ сжщества въ мъдростъ, знание и добродѣтель въ този вѣченъ домъ?

„Ако си въобразимъ“, казва Сжръ Хаммондъ, „че Божието зрение или наука, прѣди създаването да се е распростирало до всичкитѣ и всѣка частъ на свѣта виждающецъ всѣкое, нѣщо както си е, неговото съзерцание или знание отъ всичката вѣчностъ не полага никаква необходимостъ на кое да е нѣщо да се збжда.“

Ако и науката сама по себе си да не може да измѣни порядъка въ природата, което напълно признаваме; тя поне има сила и влияние да ни убѣди да живѣемъ съобразно съ този порядкъ, тѣй като нашия успѣхъ зависи отъ съобразяването съ законитѣ на висшата природа, които ни диктуватъ истинскитѣ условия за нашия животъ.

И това е именно едничкото нѣщо, къмъ което духътъ ни постоянно се стѣрми, да се научи какъ да живѣе, да живѣе въ пълната смисълъ на своето естество.

Науката обаче въ най дълбока смисълъ е характеръ отъ присжщественно качество на духа въ челоуѣка, стрѣмяще се по вжтрѣшенъ законъ да усвои пжтекиѣ на истината и да схване законитѣ на природата, за да има сила да подвѣде енергията ѳ, да положи здрава основа за своето сжществование, развитие усъвършенствование въ доброто и хубавото най възвишения идеалъ на разума.

Сега нека разгледаме и втората точка на кратко: Гдѣ е полето и областъта на науката?

Този е единъ споренъ въпросъ, помежду философитѣ има различни взглядове. Обаче въ интереса на истината, ний сме задължени да гледаме направо на прѣлмета бѣзъ всѣко пристрастие.

Настоящия порядъкъ въ вселенната се управлява отъ три главни и основни закони. Тѣ сж: *Закона на Тьготнншето, Мисълта, и Биосъ.*

Закона на тѣготението подразумява Материята; Мисълта подразумява Ума, Биосъ подразумѣва Душата. Тия основни закони управляватъ разни области на великия Мировъ Свѣтъ, отличающи се по степенѣта и качеството на естеството си.

Законътъ на Мисълта владичествува въ умствения свѣтъ, сѣдалището на мислитѣ, дарбитѣ способнитѣ силитѣ на ума. Царството на този законъ е безпредѣлно, то се простира по всичкитѣ свѣтове и вселенни, гдѣто сжществуватъ различни сжщества. Този законъ е основата на всѣка разумна самостоятелностъ. Основнитѣ му начала сж еднакви на всѣкадѣ безъ разлика. По всѣка вѣроятностъ, тѣ се различаватъ по видъ и степенъ, но не и въ сжщностъ. Тѣй на пр. понятията: че цѣлото е равно на своитѣ части, че правата линия е най-късото расстояние помежду двѣ точки, че двѣ линии равни на една трета, сж равни и помежду си че вжтрѣшнитѣ ъгли на единъ тригълникъ сж равни на два прави; че точкитѣ които съставляватъ кръгъ сж равно отдалечени или отстоятъ на еднакво расстояние отъ центъра. Тѣзи математически аксиоми немогжтъ да се разбиратъ другояче, освѣнъ както си сж по естество внушавани въ нашитѣ умове.

Понятията за добро или зло не могжтъ да бжджтъ разбираани по другъ противоположенъ начинъ, освѣнъ както сж диктувани отъ върховния Законъ. Онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче освѣнъ като прѣстъпникъ

Прѣмѣстени въ коя и да е часть на вселенната, нашия характеръ ще се мѣри и оцѣнява отъ всички разумни сжщества съ единъ и сжщъ критериумъ т. е съ мѣрилото на истината. Злото у кое и да е духовно сжщество не може да се сматре за добро, понеже всѣко едно отъ тѣхъ има свое естество придружени съ качество, които го характеризиратъ като такова.

Законътъ на Биосъ царува въ духовния свѣтъ, изворътъ на живота, жизненостъта, чувствителностъта, чувс-

твата усѣщанията. желаніята и вълненията на душата и силата на волята ѝ, да възприема и усвоява това, което е диктувано отъ вжтрѣшнитѣ мотиви.

Отъ основитѣ на този законъ произлиза всичката органическа дѣятелность тѣй сжщо и сжщинскитѣ понятия за идеята на доброто и злото. за правдата и неправдата, за любовта и ненавистта. Въ границитѣ му се почва нравственната свобода на избора. въ която се опитва всѣка духовна дѣятелность отъ какво естество е, и какви качества притѣжава. Тукъ всѣко разумно нравствено сжщество по своятъ изборъ рѣшава свободно да си посвѣти своя животъ въ слугуванието на едни или други начала, въ които се възнаграждава или пъкъ се осжжда.— Този духовенъ законъ е едничкиятъ, който населява всичкитѣ приготвени свѣтове и вселени съ живи органически сжщества. Той е, който прѣобраща енергията въ вселенната да служи на душата за нейното въздигане. Той е който сици благословение въ всѣко направление, който пжлни сърдцата на всички живи съ вѣра и любовъ, съ миръ и радостъ. Бюсъ е вѣчната основа първия и послѣдния въ всичко.

Третия законъ на тѣготението господарува върху физическата вселенна, домътъ на всички живи органически сжщества. Границитѣ на този законъ сж самата безпрѣдѣлность на вѣчността.

Отъ гдѣ почва и кждѣ свършва ний не знаемъ. Но нека се потрудиме да си съставимъ едно какво годѣ повърхностно понятие за обширното му владение.

„Като приемеме казва Астронома Елардъ Горъ (Ellard Gore). „Че разстоянието на най отдалечената звѣзда видима съ нашитѣ най голѣми телескопи да е 2,300 пжти разстоянието на Алфа Сентори (a Centuri) (сѣответствующе на разстоянието на една звѣзда отъ около седемнадесетата величина).

Ний имаме тогава диаметра на нашата звѣздна система — Видимата вселена 4,600 пжти разстояние на най ближната неподвижна звѣзда. Сега разстоянието на Алфа Сентори отъ слънцето е около 4,500 пжти диаметра на Нептуновата орбита. Слѣдователно ако ний прѣдположимъ, че разстоянието на най ближната външна

вселенна носи сжщото отношение къмъ диаметра на нашата звѣздна система, както разстоянието помежду Алфа Сентори и слънцето се отнася къмъ диаметра на слънчевата система. Ний имаме тогава слѣдующата пропорция:

Диаметра на Слънчевата Система:

Разстоянието помежду Слънчевитѣ Системи:

Диаметра на звѣзнитѣ Вселенни:

Разстоянието помежду Величинитѣ, или:

1 : 4,500 :: 4,600 X 4,500 : Разстоянието на най близката външна вселенна е равно на 93,150,000,000 пжти диаметра на слънчевата система, който умноженъ съ 5, 584 000,000 = 520,149,600,000,000,000 м. Едно число равно на: петстотинъ и дваисетъ трилиона и сто и четиредесѣтъ и деветъ хиляди и шестотинъ билиона мили. „Едно разстояние, което свѣтлината съ своята удивителна скоростъ отъ 186,300 мили въ секунда ще ъ вземе близо 90,000,000 милиона години да го прѣпжтува.“

Нашата видима вселенна се състои повече, отъ сто милиона слънца, които иматъ единъ общъ центъръ на тѣжестъта. Притѣгателната сила на това средоточие се прѣдполага да е повече отъ 78,000,000 милиона пжти по голѣма отъ тази на нашето слънце, което както всички други, се покорява на силата на този монархъ, и да направи едно обращение около този центъръ ще му вземе не помалко отъ 20 милиона години. Това средоточие на тѣжестъта споредъ Астронома Максуелъ Холъ е близо до орбитата на двойната звѣзда отъ шестата величина, 65 Piscium. Тази хипотеза отрича Мядлеровата теория, която поставя центъра на тѣжестъта въ. Плиядитѣ и Персижсъ.

„На такова голѣмо разстояние“ казва сжщия списателъ, „Една външна вселенна, ако и да е съ сжщия диаметръ, както нашата, щѣше почти да се изгуби и да ни сж прѣдстави, само като една малка межделива небула.

Тѣ всички образуватъ часть и връзка на една обширна звѣздначепка — нашата видима Вселенна, която е отдѣлена отъ всички външни галички (млѣчни пжтища) чрѣвъ една обширна безъ звѣздна пустота, по сжщия

начинъ, както слънчевата система е отдѣлена съ празно пространство отъ забиколяющитѣ го звѣздни сфери.

Причината за невидимостъта на външната Вселенна може ва се изясни на едно отъ тритѣ прѣдположения.

1. Растоянието даже на най близка външна Вселена е толкова огромно, щото нейната свѣтлина не е още пристигнала. Въ съображение обаче съ голѣмата епоха на врѣмето, показана отъ Геологическата история, това прѣдположение е нѣкакъ си съмнително.

2. Отвѣдъ границитѣ на нашата видима вселенна едно „Истѣняване“ на свѣтлообразния етиръ може да се приключава, като да свършва въ една абсолютна празнина, която разбира се ще арестува прѣминаванието на всичката свѣтлина отъ външното пространство.

3. Въ обширното пространство, което раздѣля нашата звѣздна система отъ нейния най-ближенъ съседъ, едно погасяване на свѣтлината е възможно да взема мѣсто въ етира, който по този начинъ ще дѣйствува, като едно козмическо було; и да крий за всѣкога отъ нашия погледъ всичкитѣ външни галикси. Струве е доказвалъ, че такова едно изгасяване на свѣтлината дѣйствително взема мѣсто даже вжтрѣ въ границитѣ на нашата звѣздна система. Но всичкитѣ достѣпни свѣдения, клонѣтъ да покажѣтъ, че нѣма ни най-малкия намекъ за подобно нѣщо да се случава, до тамъ до дѣто нашитѣ най-голѣми телескопи могѣтъ да проникнѣтъ въ пространството.

Обаче случая може да е съвсѣмъ другояче, когато се касае до външнитѣ системи. Свѣтлината, даже, на най близката отъ тѣхъ умаломощена чрѣзъ едно расстояние отъ 20 милиона пжти на Алфа Сентори, може съвършено да изгасне чрѣзъ поглѣцанието ѝ въ такава огромна дебелина отъ житкостъ, медиумъ (среда) може би не абсолютно съвършенна. „Азъ намирамъ“ казва Елардъ Горъ „че Алфа Сентори поставенъ на такова едно расстояние, даже ако нѣмаше поглѣцание, би се прѣобърналъ на една звѣзда отъ около тридѣсетъ и шестата величина, която спорѣдъ формулата на Погона ще изисква теоретически единъ телескопъ повече отъ 24,000 крака въ диаметръ, само да зърнине тази звѣзда.“

Тази хипотеза обаче не ни възбранява да допустиме, че безбройни подобни системи съществуватъ въ вънкашното пространство, ако и да сме ний принудени да считаме числото на видимитѣ звѣзди точно опредѣлено, обаче числото на звѣзди и системи дѣйствително съществуващи, но невидими на насъ, на дѣло сж не изчислими и безбройни. Бихме ли могли ний да вземаме крилата на единъ ангелъ и да излѣземъ вънъ отъ границитѣ на нашата ограничена вселенна, до едно разстояние толкова голѣмо, щото интервала който ни отдѣля отъ най-отдалечената неподвижна звѣзда видима въ нашия най голѣмъ телескопъ, да можеше да се счита просто като една стѣпка на нашето небесно пътешествие? Какви ли не по нататашни създания не бихж се открили прѣдъ нашето удивляюще се видение.

Системи отъ по високъ порядкъ можехж да се издигнатъ и открижтъ прѣдъ нашия погледъ. Прѣдъ тѣхъ нашитѣ видими небеса, сравнени, щѣхж да се покажжтъ просто като едно зрънце пясъкъ при брѣга на океана. Ний можехме да пѣтуваме, милиони и милиони години, въ което и да е направление, и не бихме срѣщнали нищо друго, освѣнъ нови свѣтове, нови слънца, нови вселенни, които постепенно се издигатъ отъ вѣчността и се приближаватъ къмъ насъ, като че ли сж идвали нарочно да ни посрѣщнатъ. Какъ питаме се ний, нѣмали край, нѣмали сводъ, нѣмали небе което да ни спрѣ! за всѣкога ли ще е пространство! за всѣкогали ще бжде пустота! Гдѣ сме тогава ний? Какъвъ пътъ сме прѣпѣтували? Да, ний сме още въ прѣдвѣрието на вѣчността, на която центърътъ е на всѣкъдѣ, а окръжността никждѣ.

Да, велики мисли прѣдставлява вселенната за нашето размишление. Мисли, които сж пълни съ значение за всѣкой умъ и духъ, които разбира. Но да се повърнемъ на прѣдмета си изново. Тия три свѣта, съ своитѣ закони, сили и субстанции съставляватъ полето и областта на истинската наука.

Отъ този троенъ съставъ на цѣлия мировъ свѣтъ, тѣй тѣсно свързанъ и въплотенъ въ естеството на че-

ловѣка е послужилъ да развие понятията въ самосъзнанието за материята, умъ и душата.

Въ този случай веществото прѣдставлява формата, ума, силата, душата, живота. Тѣзи понятия сж станали прѣдметъ на три главни школи или философски системи тѣй наречени: Материалистическа, която приела материята само за сжщественна. Идеалистическа, която приема ума само, за дѣйствителенъ. Спиритуалистическа, която приема духътъ и душата за реални.

Всѣка една отъ тѣзи школи по своя начинъ тълкува и изяснява явленията въ природата.

Науката не е отговорна за изопаченитѣ и криви тълкувания на тия философски школи. Тия три течения въ умствениятъ свѣтъ упражняватъ голѣмо влияние върху обществения животъ, Спорѣдъ прѣодоляванието на кое и да е отъ тѣзи учения, такова настроение взематъ и хората въобще.

Тѣзи влияния сж спорадически, проевляющи се въ извѣстни периоди на чловѣческото развитие като мѣняватъ своя образъ и степенъ на умствена дѣятелность отъ едно състояние въ друго. Възможно е за единъ умъ да мине прѣзъ всичкитѣ.

Наклоностьта ни къмъ едно отъ тия влияния, ще зависи до голѣма степенъ отъ естеството, начина и устройството на нашето мисление.

По опредѣлени физиологически и френологически закони. Ако въ устройството на умственната организация прѣодолява отражателната идеална мисляща способность, то умътъ ще приеме идиализмътъ за начало. Ако пакъ въ устройството на умственната организация прѣодолява елемента на чувствующата усезающа мисляща способность, умътъ ще приеме материализма за начало.

Ако пакъ въ устройството на умственната организация, прѣодолява вѣрующата, духовито мисляща способность, то умътъ ще приеме спиритуализма за начало.

По ясно въ наученъ езикъ. Ако прѣднитѣ центрове въ мозъка сж повече развити отъ долнитѣ и горни, то умътъ ще клони къмъ идеализма. Ако пакъ долнитѣ очни сж повече развити отъ горнитѣ и прѣднитѣ, то

умътъ ще клони къмъ материализма. Ако пъкъ горнитѣ корони сж повече развити отъ долнитѣ очни и прѣднитѣ челни, то умътъ ще клони къмъ спиритуализма (духовния свѣтъ).

Науката ни е указала вече, че каквото и направление е да вземаме, животътъ ни ще се опрѣдѣли отъ общи и неизмѣняеми закони. Противъ остена на сждбата никой не може да рита, който иска да избѣгне нещастията въ свѣта, трѣбва да се съобразява съ законитѣ на духовния си животъ, който лѣжи по дълбоко отъ коя и да е друга дѣятелность. И единственното спасение за кого и да е отъ беззаконието на този свѣтъ е вжтрѣ въ дома на този животъ, който дава свобода и самостоятелность въ достоинството на характера. Но за да се избавимъ отъ недоразуменията и съмненията, които се подигатъ почти на всѣка стѣпка въ полето на образуването; и за да можемъ да распознаваме кои нѣща съдържатъ научни истини и кои не: Ний трѣбва да се ржководимъ отъ слѣдующето правило, което науката е положила за основа. Нека приведемъ думитѣ на Английский ученъ мжжъ покойния професоръ Хжкслей (Huxley) „Има една пжтека, която води до истината тѣй увѣрено, щото кой и да е, който ъж слѣдва трѣбва непременно да пристигне предѣлтъ, или точката на цѣлѣта безъ разлика, да ли неговитѣ способности сж голѣми или малки, а затова има едно общо водяще правило, чрѣзъ което единъ чловѣкъ може всѣкога да намѣри тази пжтека да се пази отъ заблуждения и да се отстранява отъ тѣхъ.“

Това златно правило гласи така.

„Не давай неограничено съгласие на никакви предложения освѣнъ за тѣзи, на които истината е тѣй явна и ясна щото само тѣ сж вѣнъ отъ всѣкое съмнение и подозрение.“

Чрѣзъ произнасянието на тази първа заповѣдъ на науката, съмнението се е напълно посвѣтило ней. Тя го е прѣнесла отъ сѣдалището на покаянието, гдѣто е било за дълго врѣме осждено и турено помежду ужаснитѣ грѣхове. Сега тя го е поставила на първо мѣсто помежду първоначалнитѣ задължения, които му сж прѣписани и назначени отъ научната съвѣсть: Прочее ний

търбва да помнимъ, че това съмнение, което науката е така подчинила и употребила ней, е, това съмнение, което Гете нарича наученъ скептисизмъ, на когото цѣлото старание е да побѣди себе си. А не, онзи родъ невѣрие, което е родено отъ тѣпо-умие и невѣжество, на което стрѣмлението е само да сжществува и да извинява себе си за своята лѣнностъ и равнодушие.

Задачата на науката, както сме загатнали това и по-прѣди, е, да достави прави сжждения и истински мировъзрения за всецѣлийтъ животъ, който е въплотенъ въ цѣлото миросъздание. Нашия умъ се нуждае отъ подобни идеали, които да му даджтъ нова сила да ржководи живота ни въ пжтя на просвѣщението.

ДВАТА ВЕЛИКИ ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО.

Въ природата има едно общо стрѣмление, единъ общъ планъ и една обща цѣль. По тия три характера природата се проявява, като единство на едно цѣло — Едно цѣло, на което всичкитѣ части се намиратъ въ взаимни отношения свързани и съединени по единъ най-близко сродственъ начинъ.

За нашето наблюдение, остава най-висшата работа да прослѣди тази интимна связь, това тѣсно сродство, тѣй дълбоко и широко прѣобладающе помежду всичкитѣ части на природата. А за разума ни прѣдлѣжи великата задача, въ която да разбере, да проумѣе и схване значението на законитѣ и силитѣ образующи тази пълна хармония на единство въ системата ѝ. Освѣнъ това да ни запознае, научи и освѣтли съ положителни фактове за абсолютното имъ отношение спрѣмо насъ разумнитѣ сжщества, а при това и нашата длъжностъ и абсолютно задължение наложено намъ и на всички други твари отъ самата необходимостъ на естеството на тия закони на върховната природа, която е неизмѣняема въ сжщността на своитѣ дѣйствия.

Тия закони и сили, съ условията които съдържатъ

у своето естество, сж тѣй да се каже: „краежгълнийтъ и основенъ камакъ, „върху който е положенъ животътъ.“ Тукъ въ недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способностъ, съ помоща на която почва да съзижда своето жилище, „организма,“ посредствомъ който почва да проявява своитѣ скрити сили и способности въ развивание и усъвършенствување на естеството си, което има необходима нужда да се подготвя за по-висока дѣятелностъ, за по-свѣта длъжностъ на своето бжджще призвание.

Тукъ върху тази здрава основа ума безопасно може да полага своето положително знание за истината, която е единственната сжщественна храна за подържанието на неговото сжществување.

Върху тази сжща основа, разума придобива силата да подига стенигѣ на великигѣ „храмъ на възпитанието.“ Този възпитателенъ „домъ“ сж съзижда отъ духа на истината, който вече дѣйствува въ душата на челоувѣчеството за благого на чадата му.

Подъ неговѣтъ покривъ, ний трѣбва всички да се възпитаеме, въ три главни и основни начала: Въ пжтя на самата дѣйствителна истина, въ пжтя на самата дѣйствителна добродѣтель и въ пжтя на самата дѣйствителна любовь. Отъ подъ неговѣтъ покривъ, ний всички трѣбва да излеземъ благородни съграждане на бжджщето царство.

Това царство не е далечъ, но е близо; то е вече въ свѣта, работи силно, пжтѣтъ му се гради, и рано или късно то ще бжде помежду насъ. Славата на всички други царства ще падне прѣдъ неговѣтъ кракъ.

Това царство е: царство на истинския духъ, — царството на правдата. Въ това царство челоувѣкъ ще се подигне по горѣ отъ грубия духъ на природнигѣ свѣгъ; и ще съзнае, че той не е роденъ да бжде робъ, но свободенъ; не да вѣрва слѣпо, но разумно; не да се управлява отъ невѣжеството на страститѣ, но отъ духгѣтъ на знанието, който ще му донесе миргѣтъ и благоденствието.

Тази велика мисълъ, е вече джлбоко проникнала челоувѣчeskата душа. И ний съ бържи крачки се дви-

жимъ, съ необорима сила, да влеземъ въ този „новъ животъ,“ въ тази пълна свобода: гдѣто любовта ще ни бжде общъ законъ.

Но нека да не даваме поводъ да се мисли, че само мечтитѣ сж достатѣчни. Не! При това, трѣбва да сме и дѣйци. Да дѣйци! Това е необходимо условие за всѣкиго. Понеже, да се постигне, какво годѣ промѣнение и прѣобразование у нашиятъ собственъ животъ, като чловѣци: Изискватъ се условия, изискватъ се старания, изискватъ се стрѣмления. Стрѣмления съ опрѣдѣлено направление основани на истински научни начала.

Обаче да се създадѣтъ условията, да се прѣдизвикватъ старанията и да се побудѣтъ стрѣмленията: необходима е сила и енергия, която да е проникната и въдушевена съ самата велика цѣль на живота. А тази благородна цѣль включава по естество: духовното просвѣщение и подобрене на членовѣтъ въ обществото.

Сега за постиганияето на това подобрене и просвѣщение, необходима е: първомъ *добра почва, благородни срѣдства и разумни начала*. Подъ тия условия, ще бждемъ въ състояние да положимъ истинска основа на възпитанието, а слѣдователно и бжджцето си: въздигание, като народъ и общество отъ общата челядъ на чловѣчеството.

Нека се не мамимъ да мислимъ и си въображаваме, че има другъ изходенъ пѣтъ отъ дилемата на настоящитѣ си животъ, отъ настоящето си положение. Не! Деньтъ се познава отъ утринта, казва народната поговорка. Колко сж истини тия думи! Щомъ знаемъ законитѣ, които управляватъ извѣстни събития, ний можемъ съ математическа точностъ да прѣдскажемъ послѣдствията на резултата. Благодарение, науката чрѣвъ своя постояненъ трудъ, е хвърлила свѣтлина върху този прѣдметъ, като ни е избавила отъ невѣрието и колебанието на ума ни, да мислимъ, че явленията и събитията въ природата могатъ да зематъ, каквото и да е направление, какъвто и да е пѣтъ. Обаче то е знайно, че тѣ сж управляватъ отъ опрѣдѣлени и постоянни закони. А тия нравственни закони произвождатъ онова въ общественния животъ, което ний сѣемъ; ако добро сѣме, добъръ плодъ; ако зло сѣме

зълъ плодъ. Земята, която ражда житото, ражда тѣй сжщо и бодилитѣ и репейтѣ. Слънцето, топлината и влагата, които служатъ на едното, служатъ тѣй сжщо и на другото. Въ всѣкой случай, ний ще приемемъ, равносилното на онова, което сме дали или посѣли.

Може да се подигнатъ възражения противъ горѣ казаното, но за това, кой е кривъ? Нима, ако истината стои прѣдъ насъ, трѣбва ли да затворимъ очитѣ си противъ фактитѣ? Кой е виновника кога се исказва една истина? Събитията въ свѣта не се управляватъ отъ нашата воля, нито пъкъ цѣлий животъ се урежда и устройва спорѣдъ нашитѣ дѣтински въображения.

Въ природата има закони, и то велики, които ни каратъ съ глава и крака на нацрѣдъ, безъ да се спиратъ да ни питатъ да ли тѣхнитѣ дѣйствия сж съгласни съ нашитѣ мисли или не. Нима за нашето идвание на тази земна повърхность, нѣкой ни е питалъ да ли е спорѣдъ угодата ни? Кой испроводи онази първоначална клѣтка, която стана виновникътъ за нашето сжществуание? То е много лѣсна работа да расправяме, какъ тази клѣтка минувала отъ едно състояние въ друго и по този начинъ образувала всичкитѣ видове и родове животни. Но що ѝ влизаше ней въ ракавтѣ да прави тия еволюции? И защо?

Ако тя можеше да говори, щѣше да ни каже, че не е виновата за онова което е направила, понеже и е било абсолютна длъжность да дѣйствува по този начинъ, и че не е сторила това отъ себелюбие, но отъ любовь, понеже е прѣдала своя собственъ животъ на другитѣ и тѣ да участвуватъ въ всичко, което ней било ладено отъ самия духъ на живота. „Ако вий страдате; то и азъ страдамъ,“ казва тя. „Понеже, и азъ живѣхъ въ васъ,“ „Вашата участъ е, тѣй сжщо моя участъ.“ Но ний не желаемъ да страдаме, казваме. „Тѣй сжщо и азъ не желажъ“ казва тя. Тогова що? питаеме ний! „незнае,“ казва тя. — Трѣбва да се избѣгва злото въ живота.

Каквото и да мислимъ за своето сжществуание, каквото и да си прѣдполагаме за своето „битие,“ да ли е зависяше само отъ материята, или пакъ отъ ума и душата? Практически резултатътъ на нашитѣ размишле-

ния води къмъ едно и сжщо мѣсто. Фактътъ е, че ний се раждаме и умираме безъ да щемъ, като при това и понасяме своитѣ страдания, безъ да има нѣкой да ни помогне.

Сега въпросътъ съ насъ, не е, да ли да се раждаме! или да се не раждаме? Да ли да умираме! или да не умираме? Този въпросъ е вѣнъ отъ нашата областъ. Прѣдмета, както стои прѣдъ насъ е, какъ да се подобрятъ условията на нашия духовенъ животъ, който, нито се ражда, нито умира, но расте и се развива отъ „сила въ сила.“ Но нека се повърнемъ пакъ на прѣдмета си.

Добрата почва ще ни се даде отъ природата, щомъ почнемъ да работимъ съгласно съ нейнитѣ прѣдписания; Истинитѣ и благородни срѣдства, ще ни се укажтѣ отъ науката, щомъ потърсимъ нейнитѣ свѣти; Началата ще ни сж вдѣхнжтѣ отъ възпитанието, щомъ потърсимъ помощта му.

Истината, кога се разбере отъ ума и усвои отъ волята, става единъ отъ най сжщественитѣ елементи за съживлението. въздиганието и напрѣдка, на кое и да е общество, на кой и да е народъ. Тя придобива, онова свойство вжтрѣ у душата, което ний наричаме любовъ.

Това велико качество, пробужда у нашиятъ животъ, всѣка способностъ въ обща дѣятелностъ. Ний отправяме тогава стлпкитѣ си, къмъ онова велико стрѣмление въ живота, което науката нарича образование, или цивилизация.

Тази истина, която е почнала да озарява народитѣ: тл ще ни отправи въ пжтя на истинското образование. Въ този пжтъ, ний ще бждемъ въ сила да избавимъ живота си отъ корабокрушение и съвършено разорение. Дълго врѣме сме се скитали изъ пустинята, както Израилскитѣ народъ; врѣмето е настанало вече когато трѣбва да се заловимъ сериозно за прѣдлѣжащата работа, която ни сж пада като чловѣци и членове отъ общата челядь на чловѣчеството. Нечестиеето и порока, джлбоко сж спуснали корень въ нашия животъ; загниздили сж се като у дома си. Обаче, ний като хора свѣстни и разумни, трѣбва да потърсимъ изходенъ пжтъ. Необходимо е да се постараемъ да употрѣбимъ добри

лѣкарства, за да можемъ поне за въ бѣдѣше да се избавимъ отъ тази болѣсть, отъ тази мания на челоуѣческото извратено себелюбие, друго-яче, нашата участъ, ще бѣде подобна на участъта на единъ „организмъ“ хванатъ отъ проказа, на когото крайтъ е, гниение и разлагание.

Науката съ откритията си, иде да потвърди една истина, която е била занемарена въ нашиятъ умъ и не се е вземала въ съображение.

Това показание е слѣдующето: Само онзи организмъ ще приживѣе всичкитѣ кризи на живота, които се приспособява на изискуемитѣ условия на управляющитѣ го закони и сили. Този е единъ важенъ фактъ, които трѣбва да се има прѣдъ видъ въ нашето поведение.

Това сж е потвърдило ясно отъ отдавна направенитѣ вече ислѣдвания на учения естествоиспитателъ Чарлсъ Дарвина (Chals Darwen) Този фактъ се подвожда, подъ тѣй нареченийтъ Законъ: „Еволюцията на органическитѣ тѣла: „ (Survival of the fittest) прѣживяване на най добритѣ.

Спорѣдъ условията на този жизненоорганически законъ, само онѣзи животни се спазватъ и благослѣвятъ, на които естеството върви въ прѣмо съгласие съ законитѣ на послѣдователнитѣ стадии на развитието. А тѣй, като челоуѣка се намира на върха на тази ляствица на това развитие; то отъ него се изисква повече отъ колкото кое и да е друго сжщество. Законътъ е: комуто много е дадено, много ще се й изисква; комуто малко, — малко ще сж изисква. Отъ жабата неможе да се изисква това, което се изисква отъ челоуѣка. Това проистича отъ простата причина, че челоуѣкъ е нравствено сжщество, съвпрѣгнато отъ висшата природа съ задължения, които проилизатъ отъ естеството на неговий духъ. Въ челоуѣка сжществуватъ вече „двѣ Еволюции,“ за които ще говоримъ по послѣ.

Единъ отъ научнитѣ факти, който е хвърлилъ свѣтлина върху естеството на нѣщата, е този: че въ природата сжществуватъ сложни и деликатни „монадически организми,“ въ естеството на които се проевляватъ и крижтъ тайнственни способности надарени съ разсъдкъ. Това мислѣ не изисква никакво доказателство; защото

е почти очевидна истина, която всѣкой може самъ да провѣри. Този фактъ потвърждава онази вѣтрѣшна самостоятелна дѣятелностъ, която е била прѣнебрегвана и малоуважавана отъ мнозина.

Тази истина подвѣрждава това, че природата гони една обща велика цѣль въ своитѣ дѣйствия. Важно е за насъ да се не мамимъ въ своитѣ повърхностни внушения и впечатления да заключаваме прѣждевременно, че природата е мъртва, безчувствена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашитѣ дѣтински познания, както на първобитния челоуѣкъ въ Едемския рай. Нѣка не го считама за унижително, да исповѣдваме истината тѣй както си ѣ. Най послѣ въ какво се състои чолоуѣческото достойнство, ако не въ исповѣданието на тази върховна добродѣтель?

Само въ нейното присѣствие, ний е можемъ да намѣримъ сжщинска храна, дѣйствителна радостъ и вѣренъ ржководитель къмъ всичко що е истинно.

Природата е жива и пълна съ животъ на всѣкъдѣ гдѣто условията на върховнитѣ ѳ закони го допускатъ; И съ разумни сили, които ний едвамъ сега почваме да съпикасваме. Ако тая дѣйствителностъ да не сжществуваше, то ний никога не бихме имали възможността да разменимъ, своитѣ мисли единъ съ другиго. Не е ли чудно, че посрѣдствомъ движението на нашиятъ езикъ, ний се споразумяваме единъ съ другъ? И не е ли още по чудно че посрѣдствомъ различно бѣлѣзание на извѣсни знаци, турени подъ извѣстенъ редъ, ний можемъ да разберемъ мисълта на тѣхнийтъ афторъ, който отдавна може да е заминалъ отъ този свѣтъ? По какви физиологически и психологически начини се извършва този процесъ въ нашия мозъкъ, и се прѣдава сжщинската смисълъ на извѣстната идея, която така непосредствено минава отъ едно пасивно състояние отъ вѣншния свѣтъ въ вѣтрѣшността на нашия умъ и ни убѣждава за дѣйствителността и присжтсвието на другъ единъ умъ, който е мислил и осѣщалъ както нашиятъ умъ? Ето единъ важенъ въпросъ, който още не е рѣшенъ отъ ученитѣ. Дѣйствията на физическитѣ сили, — като: топлина, свѣтлина, електричество и магнетизмъ се прѣна-

съжатъ отъ едно мѣсто на друго посредствомъ вълнението на светлообразния Етиръ. Така казватъ ученитѣ физици. Но по кой начинъ се принасятъ нашитѣ мисли отъ единъ умъ въ другий, ако не чрѣзъ нѣкоя разумна сила която неможе да бжде друга, освѣнъ самия духъ на природата, които по такъвъ единъ вѣтрешенъ законъ свързва всички разумни същества въ тѣсно единство? Само чрѣзъ допущанието на такава умственва срѣда, ний можемъ да изяснимъ явленията на умствеиния разуменъ свѣтъ. Има философи и купъ учени мже отъ първа и втора ржка, които мислятъ противното. Но що отъ това? Нима сжщността на битието и положението на природата, да ли е умна или не, зависи отъ нашитѣ прѣдположения и мисли? Ний най малко. Може да поддържае едната или другата страна за истинска; обаче всѣкога е прѣдпочитително за единъ разуменъ челоуѣкъ да поддържа истината. Стойността на каквото и да е учение зависи отъ реалността на фактитѣ, които притежава въ себе си. Такива дѣйствителни истини носятъ онази небесна свѣтлина, която има силата да освѣти и просвѣти всѣкой умъ, който е готовъ да ъ приема.

Разногласието, което повидимому сжществува въ учений свѣтъ е слѣдствие отъ устройството на мозъчнитѣ клетки и отъ развитието и качеството на умственитѣ цѣнтрове. Тази е причината защо хората различно разглеждатъ и оцѣняватъ единъ и сжщъ прѣдметъ. Кой къквото се е научилъ, това и обича, казватъ въобще проститѣ и неучени хорица. А това означава, въ къквото направление умътъ се е развилъ повече, въ тази посока дѣйствува и работи съ по-голъмо усърдие.

Или: съ други думи, въ каквото прѣдметъ душата се е привързала повече, нему и слугува съ поголъмо усърдие и любовь. Законътъ е сжщъ. Земи го въ каквато и да е смисль, резултатътъ излиза единъ и сжщъ на дѣло. Върху този прѣдметъ ще говоримъ по на пространо, когато дойдемъ да разглеждаме вѣтрѣшния характеръ на възпитанието.

Още единъ загадъченъ въпросъ има да подигнемъ, който на често ни се прѣдставя. Този въпросъ е смѣ-

ртъта. Какво нѣщо е тоя? Питатъ ни. Дѣйствиата ѝ знаемъ, но причинитѣ ѝ сж скрити. Какъ да си ѣж прѣдставимъ тогава?

Единъ, който днесъ е билъ помежду живуцитѣ, утрѣ изчезва безвъзвратно отъ свѣта. Казватъ, той замина отъ този свѣтъ: Но кждѣ е отишелъ? Кждѣ е изчезналъ, че не се връща? Тѣлото стои, но то е студено мъртво, живостъта му е изгаснала, животътъ го е оставилъ. Различно се мисли върху този въпросъ. Но той все остава задаче.

Науката ни убѣждава въ фактътъ, че не сжществува абсолютна смъртъ. Смъртъта „казва тя е нѣщо релативно и необходимо за такъвъ свѣтъ, съ таково устройство, като нашиятъ. „Тамъ,“ казва тя, гдѣто има смъртъ има и животъ. (Съ това трѣбва да подразумѣваме, че смъртъта сжществува само за органическиятъ животъ. Взема се по нѣкой пжтъ и въ прѣносна смислъ,)

Въ непрестанната смъртъ е, и проявлението на непрѣстанниятъ животъ. До като чловѣкъ умира, то е и знакъ, че той живѣе. Но щомъ прѣстане да живѣе ще прѣстани и да умира. Това е физиологическата истина. Погледнете въ чловѣческото тѣло, и виѣ ще видите два процеса да се изврѣшватъ вжтрѣ въ неговътъ организмъ въ едно и сжщо врѣме; Животъ и смъртъ работжтъ рамо до рамо въ единъ и сжщъ моментъ. Отъ една страна силитѣ на смъртъта дѣйствуватъ да туржтъ край на всѣка органическа дѣятелность, а отъ друга силитѣ на живота постоянно подновяватъ тази дѣятелность. Отъ една страна агентитѣ на смъртъта постоянно подкопаватъ основитѣ на животнитѣ клѣтки, а отъ друга агентитѣ на живота постоянно поправятъ и подкрѣпаватъ тѣзи основи. Отъ една страни смъртъта постоянно поразява и разрушава житѣ клѣтки въ тѣлото, а отъ друга живота постоянно произвожда, ражда нови да завзематъ мѣстата вече испразнени. Отъ това слѣдва, че смъртъта е противоположенъ процесъ на живота нѣщо частно, а не общо.

Този процесъ произлиза отъ условията на природата, че животъ, жвота поглаща. Вдѣйствителность нищо не се губи нищо не чезне. Изчезва само вида и формата

Види се природата гони нѣкаква тайна цѣль, която още не е пълно опрѣдѣлена въ ума ни. Ний можемъ да кажемъ, че челоуѣчеството не умира, но само, че общийтъ животъ минува отъ родъ въ родъ, като прѣтърпява постоянно промѣнения у вжтрѣшното си естество, което расте въ духовно нравственна сила. Значи живота се причистя отъ лошитѣ влияния вмъкнати въ него по единъ или другъ начинъ, отъ дѣйци или души, които криво разбрали цѣльта на този животъ, който имъ е билъ даденъ, Тази мисль се подкрѣпе отъ научно психологическитѣ показания на положителната наука.

Този двоякъ процесъ извършва едно благодѣяние за челоуѣчеството, понеже другояче не би съществуваль органическиятъ животъ. И да прѣдположимъ, че би съществуваль въ подобна форма, като на стоящата, то никога не би направилъ нито крачка къмъ какво годѣ усъвършенствование. Това мнѣние се подържа отъ естественнитѣ науки.

Нѣкои отъ нишитѣ животни се размножаватъ съ такава чудна скоростъ, што едвамъ ли можемъ да си прѣдставимъ, какво ли би станало на земята слѣдъ единъ вѣкъ, ако смъртта се прѣмахнѣше. Навѣрно, свѣтътъ би се вмирисаль само отъ изверженията на тази зганъ. И намѣсто да умираме полека, пѣхмѣ да умремъ изведнѣждъ.

Трѣбва да знаемъ, че висшата природа отдавна си направила смѣткитѣ, като прѣдвидѣла всичкитѣ случаи. И ако въ настояще врѣме тя постѣпва грубо и не челоуѣколюбиво спорѣдъ нашето гледание и сѣдение; то за тѣзи си постѣпки, има дълбоки причини, които ѣж заставляватъ да дѣйствува по този начинъ. понеже е най добрийтъ отъ всички други, които ний можемъ да си прѣдставимъ.

Цѣльта на духътъ въ природата, не е да увеличава и умножава органическиятъ животъ въ количество; но да го развива и усъвършенствува въ качество и степенъ. Стрѣмлението му е, да въздига достойнството на неговото вжтрѣшно естество, да уякчава силата на неговата върховна природа, която спорѣдъ, закона на Биосъ (живота) може да се прѣнася въ която и да е часть на все-

ленната и да взема онова мѣсто и положение, което подхожда на естеството ѝ.

Вѣчниятъ животъ, самъ по необходимостта на своето естество, изисква и вѣчни условия, които не съществуватъ никждѣ другждѣ освѣнъ въ безпрѣдѣлността на вѣчната вселенна. Тази е причината; защо живота въ никой материаленъ свѣтъ не може да бѣде вѣченъ; защото самиятъ свѣтъ, не съдържа тия условия, понеже е изложенъ на изменения, а тия изменения, отъ самото естество на тия закони на природата произвеждатъ разрушителни дѣйствия.

Това странно явление, „смъртта“ е, слѣдствие отъ физическитѣ промѣнения на елементитѣ въ материята.

„Кислорода е първата отрова, която поглъщаме,“ казватъ ученитѣ физикохимици. „Отрова,“ въ тази смисълъ, че произвежда горение и окисляване въ нашиятъ организмъ, съвпрегнато съ химически дѣйствия и промѣнения. А отъ опитъ знаемъ, че всѣко тѣло, което гори, губи частъ отъ своята енергия. т. е. въ простъ езикъ казано изгаря.“ И тѣй право е казалъ единъ ученъ: „человѣкъ е горяща свѣщъ.“ Всичката разлика се състои въ това, че нѣкой изгарятъ поскоро, а нѣкой по полена. Въпросътъ е, свѣтили нашата свѣщъ въ този тъменъ свѣтъ.

Обаче ще дойде едно врѣме, казва философътъ Спенсеръ, когато вътрѣшнитѣ условия на органическиятъ животъ да дойджтъ въ прѣмо съгласие съ външнитѣ условия на природата, тогава живота ще стани постояненъ. Нека го кажемъ вѣченъ. Онѣзи, които сж здобиятъ съ този животъ ще бѣджтъ блаженни.

Но да се повърнимъ на прѣдмета си. Цѣлътъ, която живота гони въ системата на природата е двойка: Първо, образователна и второ възпитателна. Образователния процесъ, се занимава съ приготвянето на челвѣка, а възпитателния съ приспособлението на силитѣ му, въ прави направления. Възпитателната сила на природата е направила челвѣка способенъ да се ползува отъ богатствата ѝ, приготвени за неговото тѣло, за неговтъ умъ. Съ други думи: всѣкой животъ или живо същество съ своето явление, изисква и съответствующи условия,

да подържа и подкрѣпе своята дѣятелностъ, своитѣ функции, своитѣ сили и способности. А тия качества на живота, никога не бихж се появили, ако нѣмаше съответствующи прѣдмети да ги подбуждатъ. Отъ това става явно, че челоуѣкъ е билъ призованъ на това земно кълбо да работи прилѣжно, да работи усърдно, спорѣдъ наставленията, които му сж били дадени, начертани прѣдписани и показани отъ нравственитѣ закони.

Необходимостта на собствения му животъ е, изисквала постоянна дѣятелностъ за самосъхранение, самата му сждба отъ начало го прѣдзначила, като сжщество на постояненъ трудъ, мжчнотии и скърби.

Природата тази негова въспитателка и наставница, не е искала да го остави нито минута на бездѣлие да се повръща въ мислитѣ на своето дѣтинство. Въ онова положение, въ което той за много хиляди години се е скиталъ въ своето не завидно състояние, като животно, безъ да разбира, безъ да разсждава и мисли, защо и за какво се е той родилъ.

Природата тази негова попечителка и надзирателка, не е желала да го гледа лѣниво и бездѣлно сжщество, да се по потрива на самъ на татѣкъ и да си подига рамената сегисъ тогисъ, да се по прозява и казва: дай да ямъ сега. Тя е прѣдвидѣла тази опасностъ за неговото развитие. И да го избави отъ пропадане въ нейзвѣстностъ; тя е била принудена да го постави въ такива условия и обстоятелства, гдѣто да е заобиколенъ съ хиляди мжчнотии и опасности за свойтъ животъ.

Борбата за сжществуване се явила прѣдъ него като единственно срѣдство да го запази отъ надлѣжащото зло. Той трѣбвало, да се бори не само противъ хишнитѣ звѣрове, които сж го застрашавали всѣкой день, но и противъ грубитѣ сили на природата, които всички, като че му сж станали заклѣти врагове.

Той е билъ принуденъ да търси исходенъ пжтъ отъ това трудно положение, но за този исходъ сж се изисквали хиляди и хиляди години отъ постояненъ трудъ, до като си проправи пжтя.

Необходимо е било за него, да направи изборъ помежду голийтъ живогъ и знанието за истината.

Въ борбата за самосъхранение, той е видѣлъ едничкото условие за сществуване, въ което самата природа му показала, че е необходимо за него да се подвизава, т. е, да истрѣбе своитѣ противници и врагове, и съ силата на орѣжкето си да прокарва пѣтя си по лицето на земята. То е било необходимо отъ негова страна да прѣмахва всичкитѣ прѣчки за безопасността на своя животъ освѣнъ това да подготви почвата на земята за своето развитие, която е била една отъ първоначалнитѣ условия да подѣржа неговѣтъ родъ. Само по тѣкѣвъ начинъ, той е можалъ да се множи и размножава по лицето на земята и да е направи поле за своета дѣятелность.

До тукъ чловѣкъ несъзнателно е вършилъ своята длѣжность. Той не е можелъ да прѣдвиди, какво бжджщитѣ вѣкове ще донесжтъ и какво бжджщитѣ родове ще създаджтъ. Въ него още не било се пробудило чувството на духовния животъ, той е билъ невѣжъ. Не билъ още въ сила да разбира онѣзи духовни велики закони, които сж съдържали мощната сила да го направѣжтъ свободенъ; да му даджтъ великата способность да мисли и изказва своитѣ мисли. До това врѣме чловѣкъ се управлявалъ само отъ страхѣтъ на природний свѣтъ. Той е билъ влеченъ на напрѣдъ отъ закона на самосъхранението. То се разбира, че ако чловѣкъ бѣ останенъ подъ това управление, той не би се подигналъ надъ общото равнище.

Но върховний духъ на живота прѣдвидѣлъ и слзналъ тази истина. Той видѣлъ опасността за чловѣка, че ако той се остави само на влеченията и побужденията на този естественъ законъ на себесохранението; то не въ твърдѣ дълго врѣме въ бжджщето той ще развие у себе си най лошитѣ качества и способности и би станалъ ужасъ за всички. И вмѣсто да произведе и въспита отъ него едно благородно сщество да отговаря на своито име, то тя би произвела и въспитала отъ него единъ чловѣчески извергъ, който щѣше да бжде способенъ да потопа лицето на цѣлата земя въ кръвѣта на своитѣ братия и ближни.

И разбира се отъ само себе си, че нищо не би имало силата да убуздае неговата необузданость и не-

честие, освѣнъ самата смъртъ, която щѣше да тури край на неговата зловѣща дѣятелностъ. Този щѣше да бѣде изходния естественъ пѣтъ отъ кризата на живота. Въ това нѣма нищо необикновено. Подобна участь е постигнала много други родове животни, които сж изчезнали отъ лицето на земята по различни причини. Какви влияния сж избавили чловѣческиятъ родъ отъ подобна участь? Това ще научимъ по нататѣкъ.

Но ний виждаме, че е имало и други срѣдства въ рѣцѣтъ на природата, за да се избѣгне такова едно събитие, което е било най малко желателно отъ всички други. Става ясно въ нашитѣ умове, че каквато и да е друга криза или случка въ живота, е по прѣдпочитителна и добра отъ колкото унищожението на чловѣческия родъ, който прѣдставлява плода на онази жизненна сила, която е работила така усърдно прѣзъ толкова стотини хиляди години на земното кълбо съ нѣкакъвъ планъ. Не напраздно е тя иждивявала своята енергия върху това сжщество, което облекла въ плътъ и кръвъ, както и другитѣ животни, но се показвала нѣкакъ си по благорасположена спрѣмо него, като му дала нѣщо по вече отъ колкото на другитѣ негови единоплеменници по кръвъ. Защо е сторила това? незнаемъ.

Защо е отворила свободенъ пѣтъ на чловѣка, и му дала хводъ въ дома си да се ползува съ извънредни привилегии, които на другитѣ животни били отказани? Това остава тайна за нашия умъ. Ний ще загатнемъ само това, че причината на тази разлика стои въ естеството на самия животъ. Чловѣкъ, ако и да се е явилъ по късно отъ всички други земни сжщества, обаче по естеството на своята природа, е по старъ отъ всички тѣхъ. Това твърдение може да се докаже отъ сложността на неговото естество и отъ развитието на духовнитѣ му сили. Правилото е това, че колкото единъ организмъ е по сложенъ, толкова повече врѣме се е изисквало за неговото създаване и производение. Видѣтъ и родѣтъ на чловѣка се е явилъ подиръ всички, но естеството му е сжществувало прѣди всички. Редѣтъ, който ний виждаме въ природния свѣтъ е перспективно обѣрнатъ въ нашиятъ умъ.

Всичкитѣ стѣпки на органическии животѣ сж само стѣпала, които ни показватѣ, отѣ гдѣ челоуѣкъ е миналъ и по какѣвъ естественѣ пѣтъ той е възлязалѣ въ настоящето положение гдѣто го намираме. Душата му възлиза отѣ бездната чрѣзъ клѣтката, а духѣтъ му слиза отѣ горѣ отѣ небето посрѣдствомѣ силата на живота.

Вѣ този периодѣ на челоуѣческото качвание по стѣпалата на естественното си развитие, нѣкъдѣ къдѣ края на природната стѣлба на пѣрвата еволюция, се ражда Нова опоха за челоуѣческата душа. Необходимостѣта на неговото напрѣдвало естество е изисквало той да се подведе подѣ управлението на великий законѣ на „Дѣл-изтъ.“ И да се подложи подѣ влиянието на най великата сила въ природата, — Силата любовь. Само тази единственна сила въ дълбочинитѣ на душата му е била възможна да го избави отѣ раскапвание и прѣждеврѣ-менна смъртъ. Любовьта е съдържала: условията, качества и срѣдствата, съ които да обуздае влеченията на грубата му натура, и да го подготви да се облече въ благородното си естество нему подобающе, като челоуѣкъ, като сжщество разумно.

Любовѣта е била могжща съ своитѣ добродѣтели, отѣ да го убѣди и изведе вѣнѣ отѣ пѣтя на варварството, и да му покаже правий пѣтъ на просвѣщението. За да се постигнѣтъ тия резултати въ неговѣтъ животѣ, не е била лѣсна работата!

Цѣла върволица отѣ промѣнения сж били необходими да зематѣ мѣсто въ неговѣтъ душевенѣ организмѣ въ неговѣтъ духовенѣ животѣ. Неговата вжтрешна чувствителность и душевни усѣщения, неговитѣ вжтрѣшни мисли и умственни центрове прѣтърпели еднокоренно прѣобразование, което дало потикѣ на неговата духовна еволюция, която създаде въ него понятията за нравственний свѣтъ. Само слѣдѣ това радикално промѣнение въ естеството на челоуѣка, той е билѣ вече въ състояние да распознава: дѣсната си ржка отѣ лѣвата, правото отѣ кривото, злото отѣ доброто и истиното отѣ лжливото.

Отѣ този духовно нравственѣ потикѣ, той е билѣ принуденѣ да слѣдва пѣтя на разума. Вѣ този пѣтъ той е трѣбвалѣ да се подвизава винжги, макарѣ и да е

правилъ чести отклонения, обаче любовта вдъхнала въ душата му: новъ животъ, истински понятия, добри желаня и стрѣмления, къмъ доброто, къмъ истинното и хубавото, Самия цѣнтъръ на всичкото му сществуване.

Отъ естествата на тия два закона именно: закона на самосъхранението и закона на дългътъ, вжтрѣ въ чловѣкътъ се е породила борба, която е произлѣзла отъ пробужданieto на неговата духовна природа, която прѣдизвикала чловѣческии духъ да се яви на сцената да вземе управлението на своитѣ дѣйствия и отчета на своитѣ дѣла и работи. Безъ тази вжтрѣшна борба, и безъ това вжтрѣшно възпитание, въ изпълнението на върховнитѣ закони; и безъ посрѣдството на любовта, чловѣкъ за винѣги би останалъ тамъ, гдѣто си е билъ отъ начало, и не би се различавалъ твърдѣ много отъ другитѣ животни. Въ такъвъ случай, не щѣше да има нужда да му се търси тѣи наречената: „изгубена хжлка,“ която го е свързала съ долнитѣ животни. Тази „хжлка“ щѣше да си е на мѣстото, но днесъ, тя е изгубена. И да ли ще се намѣри въ скоро врѣме или не! това малко трѣбва да ни безпокои, понеже въ изгубванието на едно нѣщо, ний сме спечелили друго много по драгоцѣнно. Когато чловѣкътъ се е исправилъ на двата си крака върху лицето на земята, „той се научилъ да мисли,“ казва единъ ученъ мжжъ.

Тия два закона, на самосъхранението и дългътъ, можемъ да ги прѣдположимъ да сж двѣтѣ противоположни страни на нашето естество; или пакъ, двата цѣнтра на нашата дѣятелность въ живота. Тѣ сж двѣ истории, които ни расправятъ за началото на нашия животъ; за миналото и бжджщето на нашето сществуване.

Ний можемъ да уподобимъ тия два закона, на двѣ политически партии въ една държава, които сж бореть за първенство и власть.

Разбира се, отъ самата природа на тѣхнитѣ стремления, че еднитѣ и држитѣ полагатъ всичкитѣ си старания и усилия, чрезъ органитѣ на адвокатитѣ си да убѣдятъ обществото и свѣтътъ на околoимъ, че тѣхнитѣ стремления, желаня и цѣли сж най добритѣ подъ цѣлото небе, И че съ тѣхното идвание на власть, всичко ще

тръгне по най добрия пжтъ. Или, както простата поговорка казва: „като медъ и масло.“

Обаче истината въ ползата на едната или другата пратия; остава да се потвърди отъ опитността.

Това е общо правло. И Христосъ, казва на едно мѣсто въ Евангелието: „отъ плодовете имъ ще ги познаете.“ Можели трънка да роди смокви или пъкъ смоквата трънки? Разбира се отъ самото естество, че не може.

Отъ тази очевидна истина слѣдватъ двѣ нѣща: първо, прѣдметитѣ и вѣщитѣ сж цѣнятъ спорѣдъ своята стойностъ, а пъкъ тази стойностъ на пълно зависи отъ самото естество на прѣдмета или вѣщта. Второ-дѣйствующитѣ сили сж цѣнятъ спорѣдъ качествата на производящата енергия, която или ни ползва, или ни врѣди, лично или общо. Ползата се указва отъ въздиганието и съживлението на организмътъ, въ които душата дѣйствува, а врѣдата сж забелезва отъ растройството на този сжщъ организмъ.

Отъ този общъ законъ, ний сме придобили едно иситинско мѣрило въ умътъ си, което ясно ни показва, какви нѣща сж подходящи и съобразни съ нашата истинска природа и какви не сж подходящи и не съобразни. Съ по ясни думи, всѣка дѣятелностъ опрѣделя качествата на своето естество отъ послѣдствията и резултатитѣ си.

Ако нашиятъ умъ да не бѣ подложенъ подъ влиянието и влечението на страститѣ; то безъ съмнение, всѣкой единъ отъ насъ би избралъ онова, което е истинно и добро, за себе си и другитѣ. Но за жалость, въ ежедневиия животъ, това не е така. Опитътъ показва, че страститѣ владѣхтъ, а пъкъ разума слугува. Отъ тази разлика страда днесъ нашето общество. Понеже не избираме онова, което разумътъ ни диктува, а на проти онова, къмъ което страститѣ ни влѣкътъ. Обаче, всѣкой знае, че страститѣ сж слѣпи и неразумни.

Тогава, не е възможно на една слѣпа сила да ни раководи въ пжтътъ на добрия и просвѣтенъ животъ. Кой е онози народъ, които е билъ така раководенъ, че е успѣлъ? Имали поне единъ примѣръ въ Историята?

— Нито единъ. Всѣкой народъ или общество, което

се е оставело да бжде раководено отъ тѣхъ, безвъзвратно е пропадало, подъ ударитѣ на сждбата. Но можемъ ли ний да мислимъ че нашата участь ще бжде подобра, ако необраќаме внимание на справедливостта и чело-вѣколюбието? Съмнително е. Общата поговорка казва: слѣпъ слѣпаго, ако води; то и двамата ще паднатъ въ ямата. Общата истина искавана въ тази народна поговорка, дава ни да разберемъ, че поне единтъ отъ тия двама нещастници трѣбвало би да има здрави очи за да се избегне онъзи грозяща опасность. Отъ тукъ става необходимостъ за живота ни да се отворетъ замижелитѣ очи на разума, за да можемъ да прѣдвидимъ опасноститѣ, които се общи за всѣкой народъ за всѣкое общество и за всѣкой челоуѣкъ.

Но всичко това нема да се поправи докѣтъ не сж даде мѣсто и свобода на разума да управлява и раководи кризитѣ на живота.

Само тогава ще имаме сила да поправимъ изопочения редъ, отъ който сме страдали и още страдаме. Въ това имено, сж притичва истинскиятъ духъ на Науката и Въспитанието, да ни помогни да урѣдимъ живота си както подобрава.

Но нека разгледаме въ кратце, отъ гдѣ е произлезла не състоятелността на нашиятъ общественъ животъ! По какви причини, челоуѣкъ е пренебрегналъ своята свята длъжностъ; и зашто е почналъ да върши дѣла, които никакъ не отговаретъ на званието му нито пъкъ го прѣпоржчатъ за разумно сжщество, притежающе духовно-нравствени сили и качества!

Тукъ сме задлъжени отъ фактитѣ. да признаемъ една естествена причина, която е дала потикъ въ челоуѣка къмъ това страно явление, наречено: растройство, несъобразностъ, не послѣдователностъ, въ стѣпкитѣ на цивилизация животъ. Тази причина е слѣдующата: Подъ внушенията на първия законъ на „Самоехранението,“ който е ималъ прѣдъ видъ еденичния животъ и щастие на индивидуума; челоуѣкъ криво истжлкувалъ постановленията на общиятъ духъ на природата. Той се хваналъ до онова частно впечатление и усѣщание, което му дало потикъ да усвои тази странна мисль, че

негсвѣтъ животь и щастие сж най важнитѣ и сжщественни нѣща въ цѣлата природа. И че, всички други твари и сжщества, каквито тѣ и да сж; трѣбва да служатъ за този животь, за това щастие, което е било миражъ, голо провидение гонено въ пустинята. Человѣкъ разбралъ това щастие въ буквална смисль; въ вещественния му видъ и образъ: да яде, да пие и да се вѣсели. По ясно казано, да му е охално около вратѣтъ, да има слободия да върши всичко що му хрумни въ мозъка. Можели да има нѣщо по добро отъ това? Ще каже нѣкой. Разбира се, че неможе да има за подобно сжщество. Но общата человѣческа опитность показва, че подобна слободия, коствува твърдѣ много живота на нашитѣ събратия ближни. Ако би исвирясалъ ума на человѣчеството единъ день, да приеме този принципъ за начало, то цѣлийтъ свѣтъ ще се прѣобърне на такава първобитна анархия, която ще помете отъ лицето на земята всички цивилизувани общества, като прахъ и пепелъ въ небесното пространство, отъ гдѣто не бихж се върнали вече никога.

Самосъхранението по необходимость на своята природа и стрѣмление, е родило себелюбието (егоизмѣтъ), Майката на всички днешни пороци. Себелюбието отъ своя страна спорѣдъ вжтрѣшнитѣ пориви и влечения на своето естество, с създадо и произвело такива нѣща, които общата история на человѣчеството ги е описала въ черни краски. Тия паметници стоѣтъ на първо мѣсто, като истински свидѣтели, за онова което се е вършило въ миналото; Тѣ още стоѣтъ като такива и за онова, което се върши и въ наше врѣме.

Нека спомѣнемъ тогава нѣкой отъ по главнитѣ:
Себелюбието е покварило душата, Поробило е разума, Потжпкало е правдата, Потушило е съвѣстьта, Създадо е робството въ всичкитѣ му видове, Произвело войнитѣ, Изгнало истината и заточило добродѣтельта.

Всички тия знаменити дѣла, нечестиви пороци, на „Егоизма“ и днесъ сжществуватъ и владѣжтъ, само разбира се въ по цивилизованъ образъ.

Навѣрно думитѣ на онзи Хумористъ, който е казалъ, „че дяволѣтъ е способенъ да се цивилизува, кога влѣзе въ человѣка“, да съдържа каква годѣ истина. Трѣбва да

допуснемъ тогава, че закона на Еволюцията господарува и върху мрачния духъ на този падналъ ангелъ; Само съ тази разлика, че въ неговото естество произвежда „Дяволюция.“ Несъмнено, този тарторъ е тласканъ, и обезпокояванъ отъ силитѣ на върховниятъ духъ на природата, който безразлика на звание, нуди всички твари да се подвизаватъ и работятъ въ общото поле на нейната дѣятелностъ, по какъвто занаятъ или професия тѣмъ се нрави повече,

Трудътъ и честността, които бѣхж прѣпоръчени на нашитѣ прародители, като прѣдпазители мѣрки противъ злато, днесъ сж прѣмахнати на всѣкадѣ. Честния трудъ днеска се счита унизителенъ. Да се работи — но какъ? Ето въпроса. Стария дяволъ, за когото ни расправя Поеътътъ Милтонъ, въ „Изгубений Рай,“ че билъ изгнанъ отъ Небето за свои стари грѣхове и безакония, гдѣто се стараялъ да наруши мира и блаженството на небеснитѣ жители, за което прѣстъпление билъ хвърленъ съ главата надолу съ всичкитѣ му последователи въ безната, въ която падалъ деветъ деня. Отъ това падание насамъ той се е повразумилъ. Станалъ е дълбоко-ученъ дипломатъ. Не ходи той вече тѣй босъ прѣвъ просото. Научилъ се е да се съобразява съ врѣмената нравитѣ и слабоститѣ на хората. Пази се той като отъ огъня, да не би и отъ тази земя да го изхвърлятъ съ главата на надолу нѣкадѣ въ страшната безна.

Онова, което е спечелилъ въ чловѣческото сърдце добръ-го държи. Всичко обещава нищо не дава. По видимому доброто желае, но въ сжщностъ злото прокарва на всѣкадѣ. Желае той отъ сърдце и душа да опази плодетѣ отъ първата цивилизация на естествения себелюбивъ чловѣкъ. Този първобитенъ прѣдставителъ на чловѣческото достойнство е билъ порядъченъ чловѣкъ, който не е мислилъ за нищо друго, освѣнъ за тѣрбуха си. За него, нито душа, нито правда, нито истина, нито любовъ сж съществували. За него било безразлично, дали чловѣчеството успѣвало или пѣкъ морално отпадало. Дали неговътъ ближненъ страдалъ и отъ неволя умиралъ, това за него било все едно, до като неговътъ животъ и щастие оставали непожтнати. Но види се даже и

самата природа вѣчно не търпи такава аномалия и хладно кръвие; нито пакъ постоянствува въ своитѣ грѣшки както чловѣцитѣ често правѣтъ.

Ако единъ законъ не може да постигне изискуемитѣ резултати; тя привожда въ дѣйствие втория на сцената, да вземе своето мѣсто. Несъмнено такава едно промѣнение въ установеній редъ на живота коштува хиляди жертви, защото ни докарва въ стълкновение единъ съ друго. Подига се борба за нови начала, за новъ животъ, въ който мислимъ че ще намѣримъ ново щастие и блаженство, за което душата ни постоянно ламти и жадува, както еленътъ за бистритѣ потоци. Но минаватъ се години и вѣкове, а това щастие и блаженство все непрстига. Види се отъ законитѣ на природата, че цѣлътъ въ нея различава въ голѣмъ размѣръ отъ нашата. Ний се трепимъ за храна и се биемъ за слава, а пакъ тя се труди да създаде и възпита благородни сжщества отъ насъ и да произведе хармония и единство помежду разнитѣ сили и елементи въ обширното царство на своитѣ владения. Защо е всичко това Кой знае! трѣбва да има нѣщо или нищо. Неможе да бжде друго яче.

Съ първата еволюция на самосъхранението въ душата се пробужда и втората на дългътъ. Съ първата цивилизация на себелюбието, у неговътъ духъ прониква и втората цивилизация на любовта. Така дѣйствува общийтъ духъ нѣкакъ несъобразно спорѣдъ насъ и нашитѣ възгледи, замѣстя първата еволюция на естественния чловѣкъ, съ втората на духовния. Онова, което му се диктувало спорѣдъ първийтъ законъ да заграбе за себе си и свойтъ животъ; съ наставанието на вторийтъ законъ, той е билъ принуждаванъ да дава своето си за подържката на свойтъ страждующъ братъ и ближень. И не само това, но и да се грижи за тѣхното добро. Въ това му се е откривала една велика истина, че въ правението добро на другитѣ ще се осжществи неговото щастие и блаженство. Подъ тия условия ще може да се уякчи неговото сѣме въ всѣко добро и благородно дѣло. Подъ тия условия на любовта, той ще стане и ще се нарече наслѣдникъ на земята, която ще му даде всичкитѣ благословения. испроводени отъ висшия.

Подъ влиянието и наляганието на този законъ на любовта; чловѣкътъ е попристаналъ да мисли само за себе си и своето щастие. Разумътъ му се е по окопиль отъ дългото робство, и той е почналъ горѣ долу сериозно да мисли за подобрието живота на другитѣ. Това подобриение е основата на всички общественни прѣобразованя. Има ли нѣкой, който се съмнява въ казаното? Моляж тогава този мой приятель да посети народното събрание и послуша на разискванята, пренята и дебатитѣ върху прокарваняето на различни проекти и закони, въ които се полага основата на народното подобриение. Да ли тѣ постигатъ своята цѣль? То е другъ въпросъ. Колко сила, колко енергия се иждивяватъ въ това мѣсто! Тукъ планове се кроятъ, въпроси се рѣшаватъ и разискватъ отъ общъ характеръ. Колко умове сж заети да мисляжтъ! И то все за доброто на бедниятъ народъ. И попитай сърдцето, колко сила, колко енергия то испраща посрѣдствомъ кръвта въ мозъчнитѣ клѣтки; Въ тази обширна и многолюдна столица на чловѣчески животъ, която има 3,000 пжти по всеч жители отколкото цѣлото земно кълбо. Тукъ въ този лабиринтъ всичкитѣ реформи се създаватъ. Но нека не забравяме, че народното събрание не е мѣстото отъ гдѣто доброто може да се роди? Не! то е само мѣстото отъ гдѣто доброто може да се прокара въ обществото; и то пакъ зависи много, какви хора имаме за прѣдставители и отъ какви сили и начала се тѣ въдушевляватъ.

Единственното мѣсто за ражданието на доброто е домътъ. Той е първото святилище на чловѣчеството, въ което майката и бащата сж първитѣ първосвященници при олтара на чловѣческата душа. Отъ каманитѣ на този храмъ — домътъ, природата е почнала да полага основитѣ за всецѣлото въздиганяе на всички разумни сжщества. Отъ този общъ домъ, чловѣкътъ е билъ опрѣдѣленъ да приеме всичкитѣ свои дарби, сили, способности и благородни качества, спорѣдъ изискванята на върховния законъ на духа. Този е билъ най правийтъ и естественъ пжтъ да се постигне онази велика цѣль, която е прѣдъ нами. Отъ дома чловѣчеството е трѣбвало да очаква за хиляди години, като единъ чловѣкъ,

въ надѣждата за идванието и ражданието на всички добродѣтели. Тѣ сж били въплотявани въ извѣстни души, които сж били олицетворение на общата добродѣтель на човѣчеството. Тѣ сж били вдѣхновенни съ истински велики мисли да откриватъ волята на онзи всемирнѣ духъ, който оживотворява и владѣе всички, а тази воля всѣкой осѣща и знае. Тя е всемирна сила, всемирно стрѣмление за жизненна дѣятелность вжтрѣ въ нази и вѣнъ отъ нази. Всѣкой човѣкъ, който, желае да сжществува, да живѣе и участвува въ благата на този истински животъ, трѣбва да работи съзнателно за своитѣ длѣжности, като членъ отъ общия организмъ на този самосъзнателнѣ духовенъ животъ.

Христосъ много ясно показва къмъ тази необорима истина. Дървото се очаква да принесе свойтъ плодъ. И всѣкой човѣкъ трѣбва да се роди изново отъ духа на истинския животъ прѣди да е въ състояние и сила да влѣзи въ ония истински условия на този животъ, който е вѣченъ по естество. Вѣченъ въ тази смисълъ, че силата му прѣбжда всѣкога. Че това е цѣла истина, нѣма никакво съмнѣние. Всичката видима промѣна и видоизмѣнение, което ний виждаме да взема мѣсто въ материалния свѣтъ е слѣдствие и резултатъ отъ колебанието на силитѣ му и не постоянството на елементитѣ му. Този характеръ на настоящия физически свѣтъ произлиза отъ устройството на естеството му, което нѣма постоянна пропорция; но се измѣнява постоянно спорѣдъ нѣкакви вжтрѣшни закони, които не ни сж извѣстни. Доказано е, че настоящия физически свѣтъ постоянно губи отъ енергията си чрѣзъ лжчеиспусание въ пространството. Какво става съ тази енергия? Незнаемъ. Но сме увѣрени, че не се губи нито чезне напразно; но върши една велика работа, за която много малко знаемъ фактически, но врѣмето не ще бжде далечъ, когато повече свѣтлина ще блѣсне въ ума ни върху тази тайна.

Подъ силата на този фактъ ний сме принудени да признаемъ тази необходимость Именно: че силитѣ въ природата и силитѣ вжтрѣ въ живота трѣбва да се оползотворѣтъ. Безъ това прѣобращение и прѣвърѣщение, нашето сжществувание е невъзможно. Нужно е като

разумни твари да мислимъ. Животътъ е най голѣмата важностъ, казва единъ философъ. И всѣкой който го продаде и прахоса за нищо и никакво, показва че му ливсува нѣщо въ умътъ. Да! липсува. Ний трѣбва да почнемъ преобразованието вжтрѣ у нази. Тукъ сж именно първоначалнитѣ елементи, отъ които може да се създаде единъ свѣстенъ животъ пълненъ съ хубости и добрини. Тукъ именно лѣжжтъ първоначалнитѣ закони, по които се е създала цѣлата вселенна. Нека да се не чудимъ на това. Сѣмето на букътъ е малко по величина, но съ врѣме става великолепно дърво. Всичката опасностъ стои само въ двѣ нѣща: първо, да се не изгуби вжтрѣшната му сила, която прѣобраща елементитѣ на физическия свѣтъ за въ полза на живота. И второ, да се не пропустнжтъ условията, които му даватъ възможността да постигне тази цѣль. Тукъ е тайната на успѣха на всѣкой разуменъ животъ.

Природата не е почнала своитѣ велики творения и произведения по единъ фантастически начинъ, какъвто си мислимъ и въображаваме по нѣкой пжтъ. Въ нея има послѣдователностъ и редъ. Тя е почнала своята велика работа отъ най дребнитѣ и най малкитѣ нѣща незабѣлжжителни по своята голѣмина. Въ този случай, тя е странна въ своитѣ дѣйствия и постжпки. За създаването на материалний свѣтъ, тя е трѣбвало да почне първомъ отъ атомитѣ, най малкитѣ частици на веществото които за сега знаемъ, това е твърдението на науката. А въображава ли ли сте си нѣкога, като каква трѣбва да е величината на единъ атомъ? учени математици съ тънки изчисления сж намѣрили да е приблизително една двойсетъ и петъ милиона частъ отъ диаметра на два сантиметра и половина или една милиона частъ отъ диаметра на единъ милиметъръ: отъ тази дълбочина, отъ тази ничтожна величина за нашето понятие: природата е трѣбвала да приготвя настоящата видима вселенна прѣдъ очитѣ ни. За колко хиляди и милиони и милиони вѣкове на миналото, тя е трѣбвало да събира и згрупирува тия малки частици? Кой знае! тя е трѣбвало съ неуписуема търпеливостъ и внимание да събира и згрупирува омй, да образува молекули, маси, слънца, планети и

най послѣ цѣли системи. Тукъ е било необходимо трудъ и постоянна дѣятелностъ за да се произведе и създаде нѣщо порядъчно, нѣщо велико и хармонично въ естеството на своето устройство.

Ний днеска желаемъ да създадемъ едно общество, което да е самиятъ идеялъ и въплощение на всичко що е добро и благородно. Това го желятъ и нашитѣ приятели Социалисти Демократи. Това тѣ и мечтаютъ както и ний. Но нека не забравяме истината, че съ шумъ, врѣва укоряване единъ другиго, този идеялъ нѣма се постигне, нито пъкъ съ разрушаване на всичко що носи името старо и прѣживяло. Нито пъкъ съ настоящитѣ начини да си вадимъ очитѣ и си трошимъ шапкитѣ по изборитѣ за политически права. Нито пъкъ чрѣзъ днешната цивилизована политика, въ която лъжата е главниятъ елементъ. Лъжата по естество е два вида: черна и бѣла, казва нѣкой си учителъ по нравствената философия. Черната лъжа дължи своето сѣществуване на долнитѣ классове на обществото, когато бѣлата лъжа дължи своето сѣществуване на горнитѣ по образованни а особно на висшата дипломация.

Макаръ и днесъ политиката да прѣдпочита бѣлата лъжа прѣдъ черната, обаче тя си е все лъжа нѣма свойствата на истината.

Отъ всѣкой свѣстенъ чловѣкъ днеска се изисква, не само шумъ и врѣва, но и дѣла съобразни съ благородниятъ животъ. Не трѣва да плачемъ за нещастията на хората съ крокодилски сълзи, свѣтътъ е билъ оплакванъ по този начинъ отъ създаването на мира, но каква полза сме придобили отъ този крокодилски плачъ. За въ бждъще ний са нуждаемъ отъ съчувствие, което произлиза отъ една душа пълна съ любовь за доброто на другитѣ.

Единствената надѣжда за подобрието на обществениятъ и честенъ животъ, трѣва да се тури въ възпитанието на Дома. Къмъ Домътъ трѣва да се присъединятъ училищата и всички други благородни учреждения, които носятъ възпитателенъ характеръ. Всичкитѣ трѣва да се хванатъ ржка за ржка, за постиганиято на тази единствена цѣль, която е основата на общественото благоденствие. Силата проевлява своята мощъ въ сѣе-

динението; но това съединение изисква елементи приготвени, въ които силата да покаже своята благотворителна дѣятелностъ и влияние. Безъ тия елементи силата нѣма значение самата по себе си.

Това прѣобразование ще се постигне само тогава, когато почнемъ на пълно да съзнаваме и усѣщаме источника на злото; и когато въ насъ се роди онова дълбоко желание да се освободимъ и избавимъ отъ това робство. Единъ боленъ е принуденъ да повика единъ вещь докторъ да му помогне, щомъ като осѣти опасността за свойтъ животъ. Злото и порокътъ не сж вѣнка, но вжтрѣ въ нашия организмъ. Тѣ сж послѣдствия отъ прѣдидущи причини, които тѣсно сж свързани съ нашитѣ мозъчни цѣнтрове, въ които особенъ родъ клѣтки, съвпрѣгнати съ Физико-Психически стрѣмления побуждатъ ни да играемъ ролята на дѣйци и причинителни за добро или зло. Кждѣ се крижтъ основнитѣ причини за тази двойка дѣятелностъ въ душата? За това щемъ говори по послѣ.

Това извращение на нашитѣ сили и способности е въсприето отъ дѣди и прѣдѣди. То е дълбока и естественна наклонностъ, която сѣ явява въ нашийтѣ душевно-нравственнѣ животъ щомъ ни се прѣдставжтъ извѣстни условия и причини, които да ни побуджтъ и заставжтъ да вземемъ такова направление, което съвпада съ течението на природнитѣ водопадъ, силата на когото влече всичко безъ разлика въ едно и сжщо направление. Ако нашийтѣ духовенъ животъ нѣма достатѣчна нравственна сила, въ ржката на волята да отклони и избѣгне влиянието на това вжтрѣшно влечение, то опасността е тѣй неизбѣжна, както паданието на единъ камакъ, който е вече изгубилъ равновѣсието си отъ върха на една скала. Тукъ законътъ е единъ и сжщъ. Всичката разлика е само въ начина на дѣйствията му. Въ първиитѣ случай всички тѣла, които губжтъ равновѣсието си, падатъ и се разрушаватъ; а въ вториитѣ всички разумни сжщества, които прѣставатъ да слѣдватъ пжтя на своята длжжностъ, лишаватъ се отъ нравственна свобода и падатъ жертва на духовното раскапване. Въпросътъ, който е естествено се подига въ умътъ е: Какъвъ лѣкъ да се употрѣби противъ това зло? Днешнитѣ злини и

нещастия въ общественыйтъ и частенъ животъ сж резултатъ отъ тази извратена природна наклонность наречена: Първороденъ грѣхъ, душевно растройство или по добрѣ умствено отпадание.

Свѣтътъ до голѣма степенъ е подъ влиянието на тази сила, на тази пѣкленна страсть, която е покварила и заразила всичко добро у нази. Отговорността разбира се пада върху всички нравственни сжщества, които сж допуснали да се развие у тѣхнийтъ животъ.

Всѣкой, който прави грѣхъ казва Христосъ на фариисейтъ, „рабъ е на грѣхътъ.“ Но ако искате да бждѣте свободни: промѣнѣте живота си. Доклѣ имате видѣлината, вѣрвайте въ неж за да сте синове на видѣлината, понеже, който ходи въ тъмнината незнае кждѣ отива.

Тази жизненна видѣлина е онази фосфорическа сила, която ни кара да мислимъ за нѣща велики и славни. Тя е силата, която е създавала въ нашиятъ животъ всичко добро и благородно. Тя е силата на стрѣмящий се животъ, който въздига и оживотворява всичко мъртво. Когато умътъ е лишенъ отъ тази фосфорова сила, той е лишенъ тѣй сжщо и отъ възвишени идеяли за живота. Въ него не живѣе вече челоуѣческии духъ, но скотскийтъ. Лицето му се помрачава, понеже то е дарба само на челоуѣка — на челоуѣка, който мисли и разсжждава. Когато душата изгуби тази сжщественна сила на видѣлината слѣдъ нея послѣдва нравствено отпадание и раскапване. И добрѣ е заблѣжилъ, единъ ученъ филисофъ, че безъ фосфора и мъртвитѣ не бихж могли да въскржснжтъ.

Когато челоуѣкъ изгуби тази вжтрѣшна фосфорова сила, той е изгубилъ вече своитѣ най възвишени чувства. Неговата душа става тжпа и нечувствителна за нея вѣрата и надѣждата изгасватъ постепенно; миналото остава само призракъ, а бжджщето провидение и гола измама. Хваща се той тогава, като слѣпецъ за тоягата на видимото приврѣменно, което той почва да нарича „идеалъ“ — дѣйствителната гола тояга.

Нашето общество днеска мѣза на онзи слѣпъ челоуѣкъ, на когото като му отворилъ Христосъ очитѣ-попиталъ го, „що виждашъ? А той отговорилъ и казалъ “виждамъ челоуѣцитѣ като дървата.“ Не е ли такова

днесъ нашето състояние? Не виждаме ли ний така, реда и порядъка на нѣщата въ природния и нравственъ свѣтъ? Ний живѣемъ като че утрѣ ще умремъ, и по този начинъ мислимъ че всичко ще се свърши. Причината за това е нашето умствено и духовно невѣрство, което ни е лишило отъ истинското знание на законитѣ на разумниятъ животъ. По ясно казано. Ний не знаемъ още, какъ да живѣемъ, като чловѣци. Само въ единъ добръ възпитанъ животъ могатъ да се развижатъ най добритѣ качества и добродѣтели, които да принесатъ своитѣ плодове на врѣме. Само въ единъ животъ пълненъ съ любовъ и ржководенъ отъ висшъ разумъ, може да сжществува истинско щастие и блаженство въ всѣкой чловѣкъ.

Науката за разрѣшаванието на този труденъ и бодливъ въпросъ, е прѣписала слѣдующето правило: Всѣка майка и баща, всѣкой възпитателъ и възпитателка, трѣбва да изучаватъ чловѣческото естество отъ всѣко положение да изучаватъ условията, подъ които се пробуждаватъ и развиватъ извѣстни добри или лоши качества. Тукъ е именно основата на доброто възпитание. Ний трѣбва да разбираме въ какво отношение и взаимность сж расположени чловѣческитѣ способности вжтрѣ въ мозъка? Кои наклоности сж по силни, и кои по слаби? Кои органи вжтрѣ въ мозъка сж повече развити и кои не сж развити. Веднжжъ това като се постигне, да почнемъ съ знание и научно умѣние да възпитаваме своитѣ синове и дѣщери (чада). Задачата вече сама по себе си ще се разрѣши.

Ако една майка горѣ долу образована имаше поне повърхностни понятия за мозъчното състояние на своето дѣте, тя навѣрно би го избавила отъ много злини, които въ бжджще бихж му косвали живота. Желѣзото трѣбва да се бие докато е горѣщо, сжщото е и съ чловѣческото естество. То може да се прѣобразува и възпитава, до като съдържа тази първоначална топлина на младиятъ и гвкавъ животъ, който възприема и усвоява всичко що му се даде. Тукъ лѣжи една тайна за нашиятъ умъ, и една дѣйствителна истина. Мозъкътъ е сѣдалището на всичкитѣ наши сили и способности. Тукъ вжтрѣ въ този мозъченъ лабиринтъ, всѣка сила и способностъ има свой

сопственнъ органъ, чрѣзъ който проевлява своята вродена дѣятелность.

Отъ прѣодоляваннето въ назии на коя и да е сила или наклонность въ едно или друго направление, взема опрѣдѣлени черти нашия сжщински характеръ т. е. всички други сили и способности се срѣдоточаватъ къмъ тази вжтрѣшна цѣль, която сме избрали и която дѣйствително опрѣдѣля положението ни, къмъ кой характеръ на нравственний свѣтъ принадлежимъ, и къкъвъ челоуѣкъ слѣдъ малко ще станемъ. Това разбира се зависи твърдѣ много отъ първоначалното побуждение на нашитѣ наклонности и сили, вжтрѣ въ клѣткитѣ; да вземемъ едно съзнателно или несъзнателно направление. Тѣзи вжтрѣшни подбудителни мотиви рѣшаватъ нашата участь веднжжъ за всѣкога

Имовѣрно е, че противъ тази научна теория могатъ да се подигнатъ купъ възражения отъ извѣстенъ классъ мислители. Но като оставимъ тия възражения приврѣменно на страна, то и ний ще ги попитаме съ единъ въпросъ: отъ какви причини произлиза изопачаванието на правитѣ начала и истини у нашия животъ? Въпрѣки нашето образование и набожность, ний много на често се поврѣщаме въ живота си да вършимъ онова, което е ниско подло и недостойно за името „челоуѣкъ.“ Иовъ е питалъ, кой е родилъ капкитѣ на росата? И ний питаме, кой е родилъ капкитѣ на злото? Защо единъ е кроткъ, а другъ свирѣпъ? Защо единъ е съвѣстенъ и благочестивъ, а другъ нечестивъ и безсвѣстенъ? Защо единъ е разуменъ, а другъ безуменъ? Защо единъ е истинолюбивъ и услужливъ къмъ всѣкого, а другъ подълъ, лъжець и грабителъ? Ако тия пороци сжществуватъ само помежду беднитѣ и невѣжи, то щѣхме да имаме каква годѣ външна причина, проистекающа отъ условията на външния животъ. Но за жалость, принудени сме да признаемъ, че това не е така, тия пороци сжществуватъ повечето помежду образованитѣ и цивилизовани хора, които не сж заставени поне както беднитѣ и прости хорица отъ нужда да крадѣтъ и да лъжатъ. Кой ги заставлява тогава да вършѣтъ тия дѣла? Може би ще каже нѣкой „егоизмътъ.“ Но защо едно „его“ да върши

злото, а друго „его“ доброто? Всѣкой чловѣкъ има „измъ;“ но въ едно той служи за благородни дѣла, а въ друго за подли.

Може би ще се намѣри нѣкой другъ да каже съ общото опрѣдѣление, че грѣхътъ е причината на всичко това. Но грѣхътъ самъ по себе си е послѣдствие отъ прѣдидущи причини. Може би ще се намѣри другъ да каже, че паданието на Адама въ Едемския рай е причината. Но нима съ паданието на единъ камакъ, може да се събори една цѣла кжща? И нима съ изяданието на една ябълка могатъ да се повлѣкжтъ толкова злини въ свѣта? То ще бжде много интересно, ако нѣкой може да ни докаже това съ научна послѣдователность. Несъмнено, причинитѣ на злото лѣжжтъ нѣкадѣ дълбоко скрити въ самата природа. Важно е да диримъ тия причини. Въ свѣта има не само колебание и движение помежду елементитѣ, но сжществува тѣй сжщо и непримирима борба помѣжду силитѣ, които се раздѣлжтъ на положителни и отрицателни. Това е истинно, както за физическитѣ, тѣй сжщо и за нравственнитѣ и духовни сили. Въ живота има два цѣнтра на дѣятелность: цѣнтъра на положителнитѣ сили т. е. на доброто, и цѣнтъра на отрицателнитѣ сили т. е. на злото. Сега зависи, къмъ кой цѣнтъръ е по близо нашиятъ животъ и кои сили прѣодоляватъ по вече съ влиянието си върху душевното ни стрѣмление. Отъ голѣма важность е да знаемъ причинитѣ на лѣжжата, подлостъта, нечестието, грабителството, насилието неправдата, които се практикуватъ подъ различни образи и форми. Дѣйствително това е едно отъ най страннитѣ явления въ чловѣческия животъ. Хора, които ний мислимъ за добрѣ образовани, поставени на длѣжность подъ извѣстни условия и обстоятелства и подложени подъ извѣстни налягания и влияния, ще извършжтъ всичкитѣ почти пороци едно подиръ друго и то безъ да ги бие съвѣста или по добрѣ безъ да се раскажжтъ. Гдѣ е тогава причината? Въ чловѣкътъ ли, въ условията ли, или въ възпитанието?

Въ химията има единъ законъ, който е слѣдующия: за да се произведе едно химическо съединение; изискватъ се три нѣща: първо, два елемента съ взаимно сродство

единъ къмъ други, и едно условие. Щомъ съществуватъ тия три приготвителни стъпки, актътъ на реакцията послѣдва и съединението е дѣло извършено. Химицитѣ се ползватъ отъ този законъ, като въспиратъ или ускоряватъ химическитѣ дѣйствия спорѣдъ нуждата. Въ този случай, условието се вижда да е причината, а двата елемента дѣйцитѣ т. е. виновницитѣ на химическото дѣло. Слѣдва отъ казаното, че ако условието се отстрани, то и акта на реакцията ще се прѣкрати. Отъ всичко до тукъ става ясно, че за да се избѣгнатъ лошитѣ слѣдствия въ нашия общественъ животъ, необходимо е да се отмахнатъ всичкитѣ условия, които причиняватъ и раждатъ злото.

Разбира се, ако не обръщаме внимание на този фактъ на тази очевидна истина, то проклятията и злинитѣ никога нѣма да се отстранятъ отъ вратата на дома ни. Нещастията не ще закѣснежатъ да ни нападнатъ. Безумний страда отъ умътъ си и немарливий отъ немарението си, казва една источна поговорка. И право е казалъ единъ философъ, че немарливостта е майка на всички злини.

Днешнитѣ срѣдства и методи за подиганието обществото сж лишени отъ сжщински наученъ характеръ. Всичко е произволно и не съобразно съ онѣзи изисквания на истинския духъ на жизненнитѣ и нравственни закони отъ които зависи нашето щастие и благоденствие.

Миризливитѣ тъмници, несправедливитѣ закони, остритѣ саби и шикове и голѣмитѣ топове, нѣма да подобрятъ положението ни, нито пъкъ ще създадатъ нѣщо добро и благородно въ нашиятъ животъ. Тѣ сж нѣща принадлежачи на старата цивилизация отъ природниятъ грубъ и себелюбивъ чловѣкъ на когото всичкото желание е да тѣпчи другитѣ.

Духътъ на дълга ни диктува да търсимъ по добъръ и чловѣколюбивъ пѣтъ. Въ този старъ пѣтъ хиляди и милиони души сж погинали и хиляди и милиони чловѣци сж страдали. Всѣкоѣ прѣстъ отъ земя е вече облянъ съ чловѣческа кръвъ. Нима това е чловѣческо? Нима това е християнско? Гдѣ е Христосъ и гдѣ сме ний? Нима за това сме призвани да се истрѣбваме единъ

другъ? Не! да не бжде. Ний сме призвани да се научимъ какъ да живѣемъ и рѣботимъ съобразно съ онзи животъ, къмъ който всички се стрѣмимъ съ единъ умъ съ една душа.

Нека вземемъ прѣдъ видъ устройството на чловѣческото тѣло и ний ще научимъ единъ добъръ урокъ. То не е нищо друго повидимому освѣнъ единъ купъ отъ живи клѣтки, които наредени и устроени подъ извѣстни условия, съставляватъ, всичкийтъ сложенъ организъмъ на нашето тѣло. За организацията на това тѣло знаемъ твърдѣ малко, понеже немарението ни е държало въ невѣжество до скоро. Намъ не се били познати онѣзи тайнственни закони, които владѣхтъ, управляватъ и направяватъ нашиятъ съзнателенъ и несъзнателенъ животъ. Но чловѣческиятъ духъ не сѣди безъ работа. Той дири и търси скрититѣ стѣпки на природата. Дири ги съ цѣль да се научи. А това знание има за задача да разрѣши и да прѣмахне мжчнотиитѣ.

Първото нѣщо, което ний забѣлѣзваме и ни привлича вниманието е, че въ този организъмъ има редъ; има взаимность на обща дѣятелность; има хармония помежду всичкитѣ дѣйци, които знахтъ своята работа много по добрѣ отъ колкото ний нашата. Тукъ вжтрѣ въ този организъмъ не се гонхтъ частни цѣли или пѣкъ частни интереси. Не! Тукъ се гони една обща цѣль, едно общо благоденствие, на което самийтъ чловѣкъ се радва. Тукъ е тайната на общийтъ успѣхъ, то е съчувствието въ цѣлиятъ животъ. Въ този организъмъ нѣма прислѣдвания, нѣма каприци, нѣма своеволия, нѣма криворазбирания; Тукъ сжществува единство. И когато една отъ съсѣднитѣ клѣтки се поболи и страда, то всички други клѣтки влизатъ въ общо съчувствие и бързатъ да прѣмахнхтъ злото по всѣкой начинъ. И по нѣкой пжтъ и самийтъ вироглавъ чловѣкъ се позамисля и почва да скърби, плаче й окаява лошата участь на своята съсѣдка робиня, която е така тѣсно свързана съ неговѣтъ интересъ, щото . той не може по никой начинъ да извади отъ ума си страданията й. Не може зеръ! Понеже негова милость дълбоко се е убѣдилъ отъ опитность, че само отъ доброто състояние и положение на

тѣзи клѣтки, ще зависи неговото общо здравие и общъ успѣхъ и щастие.

Едни отъ тѣзи клѣтки съставляватъ коститѣ, други мускулитѣ, трети артериитѣ и венитѣ, четвърти стомаха (желудѣка) пети бѣлитѣ дробове, шести сърдцето, седми нервитѣ, осми мозъкътъ и тѣй нататъкъ. И всички спорѣдъ свойствата и качества на своитѣ естествени сили и способности, изпълняватъ своята длъжностъ опрѣдѣлена тѣмъ отъ общийтъ законъ.

Клѣткитѣ съставляющи коститѣ, се заняти съ подържанието устройството на костенийтъ скелетъ. Клѣткитѣ образующи мускулитѣ сж завзети съ подържанието позата на тѣлото и зглобѣванието на отдѣлнитѣ части, клѣткитѣ съставляющи стомаха, иматъ работа съ смиланието на храната, клѣткитѣ въ дробовѣтъ съ приеманието на кръвта, клѣткитѣ въ сърдцето съ прѣкарванието кръвта по артериитѣ. клѣткитѣ въ артериитѣ съ прѣнасенито кръвта по цѣлото тѣло, а кръвта, която е общийтъ капиталъ съдържа всичкитѣ хранителни елементи необходими за подържанието живота и щастие-то на това много людно общество наречено чловѣчески организмъ. Колкото за клѣткитѣ въ нервитѣ, тѣ се съединителнитѣ жици, които съединяватъ всичкитѣ отдѣлни общества въ тѣлото съ мозъкътъ и по този начинъ принасятъ двигателната сила по цѣлото тѣло. Тѣ сж единственитѣ посрѣдници, които съобщаватъ за всичко що се върши вжтрѣ и вѣнъ отъ мозъкътъ.

Относително клѣткитѣ, които образуватъ мозѣка, тѣ изпълняватъ най сложната и деликатна работа на чловѣческата душа. Въ тѣхнитѣ малки стаици е расположена чловѣческата мисълъ и чловѣческитѣ желанія. Посрѣдствомъ тѣхъ се испроважда и извършва всичката многосложна служба отъ общата дѣятелностъ на душата която постоянно работи за подържанието порядѣка на свойтъ организмъ.

Едни отъ тѣзи клѣтки иматъ физическитѣ сили на чловѣка въ запасъ, други умственитѣ му и трети духовнитѣ му сили. Върху този въпросъ ще се повърнимъ да говоримъ по на пространо на друго мѣсто. Значи вжтрѣ въ чловѣка всичко е распрѣдѣлено съ математи-

ческа точностъ. И щомъ тази математичена точностъ сжществува, силитѣ вжтрѣ въ организма се уравниватъ една съ друга и образуватъ хармония, която ний наричаме здравие. Но щомъ се изгуби това вжтрѣшно равновѣсие на математическитѣ закони на духа; настава криза въ живота, която може да бжде или частна или обща, отъ която человекъ или трѣбва да намѣри изходенъ пжтъ за спасение, или пжкъ ако нежелае да стори това отъ честолюбие, трѣбва да прѣстане да живѣе; а да прѣдпочете нечестивата смъртъ прѣдъ добриятъ и благъ животъ, значи да се покаже не достоенъ за званieto си. Осжжданието на такива человекчески сжщества е справедливо. Онзи человекъ, който прѣдпочита отровата прѣдъ хлѣба, означава, че не цѣни, онова което му е повѣрено отъ висшия, т. е. отъ чувството на разумниятъ животъ. Затова таланта на този недостоенъ и лукавъ робъ ще се вземѣ отъ него и ще се даде ономува, който е достоенъ и готовъ да принесе плодъ и полза.

Хиляди милиони години е взело на природата до като създаде настоящитѣ условия за живота, отъ които да се образува и направи человекския организмъ, който е жилището на душата, въ което тя днесъ работи за постиганиято на една по висока и по велика цѣль отъ колкото първата; именно: създаването на материалний свѣтъ и произвежданието на прости органически животъ.

Милиони години е трѣбвало да се минжтъ дордѣ се произведжтъ и създаджтъ първоначалнитѣ клетки. Стотици хиляди години сж били потрѣбни до като да прѣминжтъ прѣзъ всичкитѣ стадии на развитието и видоизмѣненнето и по този начинъ да станжтъ напълно приспособени за особната си служба, за отдѣлната си работа, която днесъ занимаватъ въ душевния организмъ. Хиляди години сж се изисквали за духътъ на живота до като да въспита человекъ, и да пробуди самосъзнанието на разумниятъ животъ вжтрѣ въ неговата душа, и да прѣдизвика любовта му къмъ духовния свѣтъ, която да го отпрати въ пжтя на онова велико и всемирно стрѣмление, наречено — просвѣщение, духовно въздигание. То е било необходимостъ за человекъ да придобие всичко

съ постоянни усилия и постоянни себепожертвувания, за да знае да цѣни, доброто, което не му капвало отъ случая безъ трудъ и безъ жертви за да го прахосва както си ще. Не! Той е трѣбвалъ да научи отъ положителни факти на своята вѣковна опитность, че всичко му се е дало съ цѣль да върши нѣщо си. Както клѣтките вжтрѣ въ него работятъ за общото добро на общиятъ му организъмъ, на които той е господаръ и отъ благоденствието на здравиято му, на което той се радва; така и той като една разумна клѣтка отъ онзи повисокъ организъмъ и по висшъ животъ на духовното тѣло, той е задлъженъ въ името на своето нравствено естество да изпълни своитѣ обязанности, като разумно сжщество, като духовно-нравствена личность, като синъ чловѣчески. Да се отрича отъ своята длъжность и отъ своето призвание въ този благороденъ животъ, значи да безумствува, да незаконствува противъ святий духъ на живота. Не, остава тогава друго срѣдство за великия законъ на живота, освѣнъ да исхвърли подобно нравствено сжщество вънъ отъ святото си жилище, като непотрѣбна вещь, която е станала не само не потрѣбна, но и врѣдна. Това се върши именно и въ самиятъ нашъ организъмъ, въ самото наше тѣло. Онѣзи клѣтки и членове отъ органическата ни система, които прѣстанятъ да изпълняватъ своята длъжность и станатъ врѣдителни и опасни за здравиято на другитѣ клѣтки и членове, исхвърлятъ се на вънка отъ тѣлото отъ самия този организъмъ за общо добро на цѣлото органическо общество. Върху този прѣдпазителенъ законъ на природата, почива нашето здравие и дългоденствие. Тогава слѣдва, че ний въ нашето по на прѣднало духовно състояние, не можемъ да очакваме нѣщо по добро отъ това, ако не се свѣстимъ и завземемъ да промѣнимъ свойтъ вжтрѣшенъ животъ и своето нравствено поведѣние спрѣмо нази си и нашитѣ ближни. Надлѣжащата нужда и необходимостъ на нравствено-духовнитѣ закони, подъ които се ръководи разумния животъ, изискватъ отъ всѣкой чловѣкъ едно вжтрѣшно и коренно прѣобразование и „ново-раждане“ отъ духтъ на истината. Закона на развитието е вѣченъ, той не търпи застой.

ВЪНШНИТЪ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТА.

Една отъ най заплетенитъ и замотани тайни въ природата е животътъ. За происхождението му нищо положително незнаемъ. Онова, което сме научили относително природата му, то е придобито отъ наблюдение явленията на силата му, която различава диаметрално противоположно отъ силитъ на физическиятъ свѣтъ, по степенята и качества на своето естество. Онова, което забѣлжваме относително живота е, че той се е явилъ въ системата на природниятъ свѣтъ, подъ извѣстни условия, които по необходимостъ клонѣтъ да потвърдятъ истината, че природата има опрѣдѣлена една каква и да е цѣль, едно какво и да е стрѣмление.

Ний сме принудени да признаемъ очевидната истина, че животътъ е влѣзналъ въ настоящето си положение съ едно опрѣдѣлено побуждение да се развива, расте и стане факторъ и главенъ дѣецъ въ по нататъшното проявление на върховниятъ Духъ въ вселенната. За да се постигне това върховно стрѣмление въ природата, и да се роди и развие настоящийтъ органически животъ, когото духътъ ни притѣжава, прѣди всичко е трѣбвало почва, на която да тури ногата си. Почвата е съставлявала една отъ най важнитъ елементарни първоначални необходимости за сѣществуване. Почвата е съдържала първата пригответелна стѣпка за идванието на жизненната сила въ царството на природата, да завземи новата среда на своята дѣятелность, да влѣзи въ новитъ условия на своето битие. За постиганияето на тази обективна реалность, сили сж били нужни да приготвѣтъ жилището му и да отворѣтъ свободенъ пѣтъ за неговото влизание т. е. въплотяване, въсприеманияето на настоящето си естество облечено въ плътъ и кръвь. Природата трѣбвало да впрѣгне свойтъ физически и химически сили и да ги натовари съ великата работа да ѝ доставѣтъ елементитъ на почвата, посрѣдствомъ събиранияето малкитъ частици на веществото населяющи пространството: Въ общи маси, названи — небули; въ

цѣнтрове, наречени — слънца и въ системи, наименовани — слънчеви и планетни общества.

Отъ научнитѣ факти и свѣденія се учимъ, че главниятъ двигателъ въ тази огромна материална работа е билъ закона на теготението. Подъ неговата сила и влияние всичкитѣ отдѣлни частици на материята, сж били принудени да *изгубѣтъ своето първоначално положение* и да се стекѣтъ къмъ общото направление, на материалната солидарностъ, наречена видимъ свѣтъ или вселенна. Отъ тази първоначална мъгливостъ състояща се отъ безброино и невъобразимо множество атоми, независящи единъ отъ други, буйни и не укротими по естество, движущи се по милиони пѣти въ секунда и то въ различни и всевъзможни направления, е трѣбвало да се създаде нѣщо си. Въобразете си, какво хаостическо състояние е прѣдставлявала тогава видимата вселенна! Каква вавилония е прѣодолявала по между частицитѣ на веществото! Каква фантазмигория е сжществувала въ движението на атомитѣ, които повидимому не сж имали никакво опрѣдѣленно направление. Всичко се е показвало на единъ развалнуванъ океанъ въ пространството вѣчно колебающъ се, безъ никоя опрѣдѣлена цѣль. Отъ това хаостическо състояние е било нужно и необходимо, да се образува и създаде нѣщо порядъчно и хармонично отговоряюще на условията изисквани отъ живота. Каква велика задача е прѣдстояла прѣдъ лицето на природата да развие и устрои настоящитѣ свѣтъ настоящата видима вселенна съ своята хубостъ и вѣчна хармония на единство произтекающе отъ вѣчни и неизмѣняеми закони работящи съ математическа точностъ и послѣдователностъ.

Ако въ вселенната сжществуваше и дѣйствуваше само закона на теготението; именно: частицитѣ да се привличатъ съ еднаква сила, то вселенната не би достигнала настоящето си положение и не би приела настоящитѣ си образъ. Имовѣрно е да прѣдположимъ, че частицитѣ на веществото бихж се згрупирували въ една обща масса, която не щѣше да е приспособена за нищо. Атомитѣ за винжги щѣхж да си останѣтъ отдѣлни и независящи еденици, безъ да проевѣтъ своята вѣтрѣйна

дѣятелностъ, която е лѣжала скрита въ естеството имъ. Тѣ щѣхъ да се прилепѣтъ единъ до други, по единъ механически начинъ, но никога не бихъ влѣзли въ по тѣсна связь. Това заключение извличаме отъ факта, че теготението по естеството си е повечето механическа сила на движенията, съ помощта на която частицитѣ и тѣлата сж биле турени въ пространството на подобающитѣ имъ мѣста. Всичко, което закона на тѣжестта извършва, е извѣстно налягане върху материята, което науката нарича: теготение или падание на тѣлата въ пространството къмъ цѣнтъра на тѣжестта. Върху неговата първоначална основа почива неразрушимостта на материята т. е. на първоначалнитѣ форми на веществото, наречени — атоми, които сами по себе си не сж нищо друго освѣнъ изражение на извѣстно количество сила, която е затворена въ естеството имъ. Всичката работа на теготението е, да поддържа единъ остановенъ редъ вече отдавна създаденъ отъ прѣдидущи причини и начала, освѣнъ това да спазва сжщеврѣменно единство помежду всичкитѣ отдѣлни дѣйци на материалний свѣтъ, като ги държи въ границитѣ на своята сила и влияние.

При всичко, че всемирното теготение играе една отъ най важнитѣ роли въ вселенната, при все това извѣстни факти ни наводатъ къмъ мисълта да заключимъ, и то справедливо, че ако този законъ на теготението, не би се обословилъ или пъкъ видоизмѣнилъ и подпомогналъ отъ закона на всемирното сродство на елементитѣ, то навѣрно видимата вселенна днесъ щѣше да има другъ изгледъ не толкова приятенъ. Въ всемирното сродство се крие една отъ великитѣ тайни на общата дѣятелностъ на природата, която произтича отъ свободното дѣйствие на атомитѣ които влизатъ въ всевъзможни взаимни съѣзи помежду си, отъ които съѣзи се образува постоянна енергия, която се прѣпасе отъ различни срѣди по цѣлата вселенна. Безъ всемирното сродство, свѣта за винѣги би останалъ вѣчно безплоденъ и вѣчно безцѣленъ. Мракъ и тъмнина щѣхъ да владѣхтъ на всѣкадѣ; влиянието на топлината и свѣтлината, не щѣхъ да сж понятни на нази, Духътъ на чловѣческата душа за винѣги щѣше да остане затворенъ въ вѣчната бездна,

въ която нищо друго не би съществувало, освѣнъ вѣчно мълчание.

Свѣтътъ надъ вратата си щѣше да има надписа : „Изгубенъ миръ.“ Любовта и злобата, обичта и ненавистъта, истината и лъжата погрѣбени щѣхъ да бждатъ въ пропаста на пространството. Не щѣше тогава да има нужда, ни отъ вѣра въ Бога, ни отъ възпитание въ живота, ни отъ наука за развитието, ни отъ философия за просвѣщението. Мозъкътъ на беднитѣ отчаени философи, богослови, материалисти идеалисти, щѣше да е въ блаженъ покой. Свѣтътъ щѣше да бжде избавенъ отъ учението имъ: „животътъ е зло, безъ него е по-добро.“

Но види се явно отъ фактитѣ, че природата не взела тия нѣща въ съображение при устройството на вселенната. Това даже на ума ѝ не идвало, че ще дойде единъ день, когато ний разумнитѣ твари ще бждемъ обезпокоявани отъ всевъзможни злини, които ще ни турятъ да се гонимъ по лицето на земята и да се биемъ всѣкой съ брата си. Навѣрно, ще каже нѣкой; ако тя бѣ прѣввидела нашитѣ нещастия, тя би ги взела въ внимание. Но вижда се, че това не влизало въ смѣтката. ѝ Главната ѝ цѣль и задача била да устрой видимата вселенна тѣй както върховнитѣ ѝ закони сж го изисквали. и да даде на всѣкой свѣтъ онѣзи условия посрѣдствомъ, които да бжде приготвенъ и приспособенъ за всичкитѣ нужди на развивающия се и растящъ животъ. Дали тя си е въображавала, че когато дойдатъ разумнитѣ същества въ дома ѝ, ще подигнатъ купъ разисквания, прения, гонения. за всевъзможни прѣдмети, въпроси, стежания, и имоти, кому принадлежатъ по право? Това види се да е билъ второстепененъ въпросъ оставенъ на страна да се разглежда кога му дойде врѣмето. И не е чудно, че днесъ този въпросъ е подигнатъ на разглеждане. Ако и да не разбираме още достатъчно езика на природата за да се ползуваме напълно отъ уроцитѣ, които ни дава всѣкой день, при все това тя е сполучила да ни научи по нѣщо си, за основнитѣ начала. Животътъ на миналото, не е билъ иждивенъ напразно, душата отъ дълговѣковната си опитностъ е нау-

чила нѣкои отъ първитѣ постановления на върховниятъ животъ. Мозачнитѣ клѣтки сж ни прѣдали първата заповѣдь написана отъ вѣчниятъ Духъ. Законътъ на съвѣстта е прогласилъ вече вжтрѣ въ всѣкой чловѣкъ, че Дългътъ е първата стѣпка за успѣха и щастieto на живота въ всѣкой душа. Тази е първата аксиома, която трѣбва всѣкой разуменъ чловѣкъ, вече да проумѣ е, защото врѣмето на исхода ни приближава да се освободимъ отъ Фараоновото владичество.

Има философи, които гледатъ съ прѣзрение на живота. За тѣхъ чловѣчеството не е нищо друго освѣнъ материална зганъ, която днесъ сжществува утрѣ изчезва. Има купъ капиталисти и хитри дипломати, които гледатъ на живота на другитѣ, като на извѣстенъ капиталъ, който може да се усвой чрѣзь различни благородни и неблагородни срѣдства и да се употрѣби за частни цѣли, прищевки и каприций. Върху тази основа народитѣ още се стрѣмжтъ да подигнатъ, своята бжджща слава и щастие. Голо щастие! Измама на чловѣчeskото щеславие. Отъ врѣмето на нашитѣ първи прародители, ний все това блаженство търсимъ въ този свѣтъ, но то нѣма да дойде, ако и да го чакаме за хиляди и милиони години. Тази подла и нечестива философия нѣма създаде нашето бжджще блаженство нио нашиятъ бжджщъ животъ; тя нѣма да ни освободи отъ отговорностъ спрѣмо закона на Дългътъ и правдата. „Голъ излѣзохъ отъ майчината си утроба,“ казва праведний Иовъ, и, „Голъ ще сж върнж.“

Най трудната работа, казва единъ физиологъ е: да поправимъ единъ разваленъ и растроенъ мозъкъ; най трудната задача, казва единъ въспитателъ е да исправишъ единъ покваренъ характеръ; най опасното нѣщо, казва единъ философъ е: злѣ настроеното сърдце. Голѣмата трудностъ, съ развалениятъ и растроенъ мозъкъ се намира въ разглобенитѣ му части и цѣнтрове, които се изгубили своето физиологическо равновѣсие. Равновѣсие, което никой не може да поправи, освѣнъ самата природа.

Голѣмата мжчнотия съ покварениятъ характеръ лѣжи у самата душа, която психически е различно настроена, Настроение, което проистича отъ връзката и влиянието

на негативнитѣ духовни сили. Подобенъ характеръ само добродѣтельта е въ сила да исправи и промѣни.

Голѣмата опасностъ съ злѣнастроеното сърдце, лѣжи въ самата му динамическа сила, която може да избухне като вулканъ когато и да е, щомъ се докосне злото до него. Подобно сърдце, никой неможе да укроти освѣтъ любовта.

„Сърдцето е измамливо повече отъ всичко, и твърдѣ растлѣно: кой може да го познае?“ Така е говорилъ Еврейскійтъ пророкъ Йорелима, като е прѣдвѣждалъ источника на всичкитѣ общественни злини, които се били слѣдствие и резултатъ отъ разобуздани чловѣчески сърдца и отъ разобуздание чловѣчески страсти, които нѣмали никакъвъ разуменъ контролъ, но постоянно се мѣнявали, като нѣкой вулканъ.

За црѣмахванието на злото, истината е необходима да се внушава въ всѣкой умъ, и да се прѣдставя въ всичкитѣ ѳ видове, форми, образи и степени прѣдъ всѣкой чловѣкъ, и не само това, но и да се прокарва, посѣва и въплотява въ самийтъ душевенъ животъ, гдѣто да стане сила и двигателъ въ духовното просвѣщение.

Въздиганието на чловѣчеството и чловѣчeskата душа се извършва по единъ много сложенъ начинъ. Това ний незабѣлѣзваме; Но ний чуваме гласа на вѣрата и надѣждата влѣтрѣ въ нашата душа, които ни канѣтъ да влѣземъ въ свѣтлото бждѣще; гдѣто хубавитѣ и благи обѣщания ни очакватъ, гдѣто условията се промѣнени и положението е подобрено; гдѣто животътъ е тихъ, добръ и благороденъ; гдѣто радостта, миръ и блаженство прѣодоляватъ.

Обаче уметѣ ни постоянно се смущаватъ и колебаѣтъ отъ нови впечатления, както уметѣ на младенци. Ний сме влѣчени постоянно отъ всевъзможни течения и промѣнения, които ни тласкатъ, ту къмъ една, ту къмъ друга посока. Нѣма спокойствие. „Борба непрестанна е този нашъ животъ,“ казва поетътъ.

Мозъкътъ ни е обеспокояванъ, отъ енергията на природата, която ни принуждава да се стрѣмимъ, къмъ онова което е непостижимо, къмъ онова, което невидимъ да схванемъ и къмъ онова, което незнаемъ да научимъ.

Врѣмето носи всичко поредъ, а нуждата прилага всѣко нѣщо на редъ.

Ний гледаме, казва Павелъ: „Мрачково,“ като „прѣзъ огледало.“ Но това което видимъ е само отражение на миналото; на онова, което е минало прѣди насъ. Значи само миналото бжджще е дѣйствителната истина, която е оставила и въ свѣта и въ насъ отпечатъкъ на своето присѣствие. Колкото за иджщето бжджще, то е само идеалътъ безъ никоя сжщностъ, които има да се осжществи на своето врѣме въ една или друга форма. Той е величественитъ планъ на една кжща, която има да се построи. Има голѣма разлика помежду планътъ и самата кжща. Планътъ е вида на кжщата начертанъ на една хубава книга, когато, кжщата е самата реалностъ, сжщността, въ която нашиятъ животъ прѣбжда.

Но съмнѣнието е характеристика на чловѣческиятъ умъ, който се колебае помежду вѣрата и невѣрието, като си размишлява: дали се е родилъ за нѣщо си или за нищо? Дали свѣтътъ има нѣкое значение въ себе си за него, или той така си мечтае и въображава? Дали се управлява отъ нѣкого, или отъ никого? Какъ се е създалъ? Кой го е произвелъ и устроилъ? Дали нѣкое велико сжщество, наречено: Богъ, или нѣкоя велика сила, наречена: Природа? Такова е естеството на душата щото тя неможе да успѣва, и да се разширочава въ своето духовно развитие, безъ тази вжтрѣшна умственна свѣтлина. Тя неможе слѣпо да се движи къмъ каква и да е посока. Тя се нуждае отъ идеалъ, който да ъж въодушевява къмъ нѣщо си. Къмъ нѣщо си, не мъртво, но живо. Живо, което да има сродство и любовъ съ нежъ.

Богословътъ и Тейстътъ казватъ: Богъ е създалъ и устроилъ свѣта; Той го управлява, И той е всичко. Безъ Него нищо не сжществува.

Натуралистътъ и Материалистътъ казватъ: материята, и природата. Тѣ сж произвѣли и устроили свѣта, той се намира подъ управлението на тѣхнитъ закони. Безъ тѣхното присѣствие нищо не би сжществувало.

Идиалистътъ и Спиритуалистътъ казватъ: умътъ, и духътъ сж пропроизвели и устроили свѣта. Всичко, което видимъ и усѣщамъ въ вѣншиятъ свѣтъ, то сж само форми и

прѣдставления на силата на умътъ, който дѣйствува и работи. Вселенната е неговъ продуктъ. Безъ умътъ нищо не би съществувало.

Прѣдъ насъ стои една дилема, на която, който и край да хванемъ, се ще ни убоде; която страна и да вземемъ все ще срѣщнемъ противници. Испречва се прѣдъ насъ материалистътъ съ всичкото си знание за веществото и природата, и почва да ни убѣждава, че учението на Тейстътъ и Богословъ не почива на никаква здрава основа.

Онова, което Теологътъ подържа, да е Богъ, който е създалъ и устроилъ вселенната; „то не е никъкъвъ Богъ, казва материалистътъ.“ То е материя, която ний виждаме да работи и дѣйствува; тя е единствената реалностъ, която можемъ да опитаме, попишаме и провѣримъ въ дѣйствителностъ, на сжщото твърди и натуралистътъ. Затова, вѣнъ отъ тази реалностъ, всичко е въображеней и мечти, слѣдствия отъ атомически и малекуларни движения въ мозъка: затова тѣ нѣматъ никаква прѣдметна дѣйствителностъ вѣнъ отъ него.

Работата както ни е прѣдставява материалиста върви много добрѣ и гладко. Умоветѣ ни сж почти убѣдени да приемемъ учението му за чиста истина. Разбира се материята е дѣйствителностъ, нѣма защо да се съмняваме въ присѣтствието ѝ. — Но прѣдъ насъ се испречва и много ученийтъ Идеалистъ съ своитѣ обширни познания за дѣйствиата на ума; и почва да ни убѣждава и доказва, че учението на материалиста не почива на здрава основа. Понеже онова, което виждаме, пишаме, опитваме и провѣряваме; то не е материята, казва идиалистътъ: Но сж само: образи, форми, впечатления и усѣщания произведени отъ силата на ума. Умътъ е, който дѣйствува, вѣнъ отъ нази и вжтрѣ въ нази. Неговитѣ дѣйствия и резултати, материалистътъ взема за нѣща реални и независими отъ ума, който назвалъ съ имената: материя и природа. Онова обаче, продължава идиалистътъ, което пипа, което усѣща, което сравнява и мисли — е умътъ. Извадена силата на ума отъ общийтъ резултатъ на веществото; то изведнжжъ ще сѣ прѣобърне на първоначалнийтъ си елементарни дѣйствия. Подъ такива

условия вселенната би изгубила своята материална реалност веднъжъ за всѣкога. Затова, казва идиалистътъ: вѣнъ отъ ума никаква реалностъ нема.

Въпросъ се подига въ ума ни: Гдѣ е истината? Дали въ учението на Материалиста или въ учението на Идеалиста.

Мислимъ сериозно, ако приемемъ учението на материалиста за истина, трѣбва да отхвърлимъ дѣйствиелността на ума т. е. да приемемъ, че чловѣкъ не е нищо друго освѣнъ единъ купъ отъ атоми.

Да постъпимъ по този начинъ! Значи да влѣземъ въ стълкновение съ естеството на разума си. Т. е. да отхвърлимъ присѣтствието на мислитѣ въ душата си. Очевидно противоречие и не лѣнностъ. Ако пъкъ приемемъ учението на идеалиста за основно и допуснимъ само дѣйствителността на ума, а отхвърлимъ риалността на материята: значи да дойдемъ въ стълкновение съ свойтъ организмъ и съ свойтъ мозъкъ, цѣнтъра на всичката ни настояща дѣятелностъ. И всѣкой знай, че всичко у насъ не е само умъ. Значи, нито едното, нито другото учение съдържа цѣлата истина.

Прѣдъ насъ лѣжи дилемата на трижгълника, въ която всѣкой жгълъ си прѣдполага да е цѣлийтъ трижгълникъ. И, че безъ неговото присѣтствие, сществуването на трижгълника е невъзможно. Това е нещастieto, което е сполѣтяло: Богослова, Материалиста и Идеалиста.

Но ако единъ трижгълникъ, не може да сществува безъ присѣтствието на единъ отъ жглитѣ си; То тѣй сщщо и еднъ жгълъ не може да сществува безъ присѣтствието на една отъ странитѣ си. Но и самата страна не може да сществува безъ присѣтствието на една отъ точкитѣ на правата линия. Излиза отъ този анализисъ, че точкитѣ сж основата на всичко. Посрѣдствомъ тѣхъ се образуватъ правитѣ линии и жгли. Но подобенъ родъ разсждения, не могатъ да ни доведжтъ до никакви положителни заключения; Защото ний не търсимъ абсолютна реалностъ, но относителната. И ако се подигне пакъ распра по между нашитѣ трима приятели, че всѣкой е точката; въпроса прѣстава да е геометрическата дилема. Той минува въ областъта на метематиката и гдѣто взема

вида на еденица, която не може да бжде ни Богословъ, ни Материалистъ ни Идеалистъ. . .

Понеже нито се дѣли, нито се умножава, нито се сравнява съ нѣщо друго. Слѣдователно, тамъ гдѣто нѣма сравнение, нѣма и знание, а гдѣто нѣма умножение и дѣление тамъ неможе да сѣществува и разсѣждение. Отъ това става ясно, че нашего знание е релативно, относително, а на абсолютно. А релативното знание има за начало три спомагателни сръдства — Именно: умножение, дѣление и сравнение. Внѣтъ отъ тѣхната областъ нищо положително незнаемъ що сѣществува. А вжтрѣ въ тѣхната свера, ний знаемъ много нѣща и можемъ да прѣдполагаме всичко що ни хрумне на ума. Значи пакъ се сръщаме лице съ лице съ мъчно заплетената трижгълна дилема, която на да ли ще се рѣши нѣкога.

Тогава нека прѣдадемъ този спорезъ въпоросъ на третейски сждъ прѣдъ огнището на науката, да видимъ и чуемъ, какъ ще се произнесе. Истината, казва тя, трѣбва да се гледа въ лицето, а не въ гърба. Длѣжни сме да помнимъ поговорката, че съ единъ камакъ кжца не става. За въздиганието ѳ три нѣща сж главно потрѣбни: основа, стѣни и покривъ. Ще бжде неразумно и глупаво да се трудимъ да убѣдимъ когото и да е, че основата или стѣнитѣ или покрива сѣставляватъ цѣлата кжца. Всѣкой отъ само себе си ще види, че тритѣ заедно сѣставляватъ едно цѣло наречено: — кжца. Отдѣлно взети не се вече кжца но части.

Ако сега основата кажеше, че тя е всичката кжца: що би сторила тази кжца безъ стѣнитѣ и покривѣтъ? Или пъкъ, ако стѣнитѣ кажехъ, че тѣ сж цѣлата кжца: що би сторила тази кжца, безъ основата и покривѣтъ? Или пакъ, ако покривѣтъ, кажеше, че той е самата кжца: що би сторила тази кжца безъ основата и стѣнитѣ? Затова, Богослова, а Идиалиста и Материалиста сж задлѣжени отъ фактитѣ да завземжтъ своитѣ мѣста тамъ гдѣто имъ е опрѣдѣлена отъ необходимостта. Кжцата е построена отъ нѣкого, който не е; нито въ основата, нито въ стѣнитѣ, нито въ покрива; но нѣкъдѣ и всѣкъдѣ. Ако се разговарѣтъ за частитѣ на кжцата иматъ право да различаватъ. Но ако смѣсватъ понятието за кжцата съ идеята

за автора ѝ, който ѝж построилъ, тѣ се заблуждаватъ, понеже незнаѣтъ каква е разликата помежду една пасивна реалностъ и една дѣйствиуща сжщностъ. Но ако говорѣтъ за проевлението на неговата сила въ цѣлата кжща: тѣ сж едно. И могатъ да се згруппирватъ въ едно общо название: Богослово--Идеало--Материалистѣ.

Тѣлото е организирано отъ вещество, посредствомъ силата на живота, която го е обусловила и свързала съ душата и умѣтъ. За това: сила, материя и умъ, не сж три нѣща отдѣлни и независящи едно отъ друго, но сж свойства, качества и форми на едно и сжщо битие. На едно сжщество вжтрѣ и внѣтъ отъ тѣхъ. Това сжщество, кога дѣйствува, дѣйствува въ три главни форми; проевлява три главни качества; показва три главни свойства. Материята се опрѣдѣля отъ постояннитѣ цѣнтрове наречени: атоми или монади силата отъ движението и количеството на цѣнтроветѣ и умѣтъ отъ згруппируването и распрѣдѣлението на атомитѣ и силитѣ въ прѣми отношения, управляющи се отъ постоянни закони работящи съ математическа опрѣдѣленостъ и послѣдователностъ за постиганиято цѣльта въ природата, която общийтъ духъ гони. Че това е цѣла истина, нѣма защо да се съмняваме. Науката ни е доставила отъ всѣкъдѣ цѣль складъ отъ факти, които говорѣтъ много по ясно и вразумително отъ колкото кой да е философъ. И тѣй: свойствата прѣдставляватъ материята, качества силата, формитѣ умѣтъ.

Всѣкой атомъ въ вселенната носи на свойто сжществувание: свойствата, качества и формитѣ отпечатани въ естеството му отъ първата битностъ.

Тази битностъ е Духътъ на живота. Вѣчната животоворяща енергия, която прѣобладава на всѣкъдѣ изъ вселенната. — Единственната сжщностъ, отъ която произтичатъ всичкитѣ разумни дѣйствия и стрѣмления. Върховнийтъ законъ вжтрѣ въ душата, който е придуждава да се стрѣми къмъ усвѣрщенствување. Върховната сила на самосъзнанието вжтрѣ въ нашиятъ духъ която ни постоянно подканя да се подвизаваме въ доброто, да диримъ благородното и възвишено, да любимъ истинното, всичко това ни води къмъ великийтъ върховенъ разумъ,

да знаемъ що правимъ, да разбираме и разумъваме къмъ какво се стрѣвимъ, — това значи да живѣемъ.

Но за да се постигне всичко, което е прѣдъ душата и въ душата на всѣко разумно същество, изисквало се прѣди всичко: врѣме, мѣсто и условия, гдѣто да се посади първото сѣме на живота. За това природата е била длъжна да работи и приготвява всевъзможнитѣ бжджщи условия; за това толкова деликатно чадо на вѣчността. Онѣзи славни епохи, които ни очакватъ въ самата вѣчностъ на живота, които покрай сърдцето ни не се минували още нито въ ума ни се влизали. Ако началото е толкова велико: какъвъ ще бжде зенита на съвършенството, когато възприемемъ безсмъртието? Какво ще бжде състоянието ни, когато се облечемъ въ пълнотата на живота? Кога врѣмето изчезне, а вѣчността настане!? „събуди се, събуди се ти който спишъ. Стани стани ти който си падналъ и простри ржцѣтъ си къмъ надѣждата, която си изгубилъ. Ржката, която тя крепи, не е отслабнала и любовта на живота, къмъ тѣбъ не е изгаснала“

Отъ фактитѣ добити, чрѣзъ научнитѣ ислѣдвания, можемъ да допустнемъ, че вещественниятъ свѣтъ не е ималъ този видъ и образъ, както ни се прѣдставя въ настояще. Частицитѣ, отъ които се състои, сж биле разпрѣснати въ пространството на такова голѣмо разстояние, щото едва ли можемъ да си съставимъ какво годѣ понятие или, даже да си въобразимъ въ ума за границитѣ на този обширенъ океанъ въ бездната състоящъ отъ безкрайно малки частици, наречени атоми, които не сж имали никакво опрѣдѣленно движение освѣнъ едно колебание и трептение. Силата на притѣганието и отласкванието сж дѣйствували съ еднакъвъ моментъ. Слѣдва, материята т. е. атомитѣ сж биле въ равновесие. Не мислимо е, да е имала какво годѣ физическо търкание или дѣйствие.

Онова начало, за което Мойсей спомънува въ първата глава на битие: за небето и земята, не е друго начало, освѣнъ началото, когото всемирниятъ законъ на сродството т. е. на („любовта“) проевилъ своята дѣя-

телностъ, както помежду монадитѣ, тъй сжщо и помежду естеството на силитѣ.

Да си прѣдставимъ индивидуитѣ на веществото, които се били въ покой, сѣдящи независими и хлѣдно-крѣвни единъ къмъ другъ, като да сж нѣмали никоя обща връзка помежду си. Съ влизанието и пробужданието на тази вжтрѣшна сила, нѣщо особно се проевява: цѣлъ редъ отъ революции и еволюции се извършватъ въ вещественний свѣтъ. Особна страсть се пробужда въ естеството на тия малки сжщества наречени: атоми или монади. Ставатъ безпокойни, като че ли се на електрисватъ и на магнитизирватъ отъ особна сила, нѣкоя скрита дѣятелностъ. Атомитѣ почватъ все повече и повече да ставатъ безпокойни, немирни и прѣдприемчиви и готови за какъвто да е случай стига само да имъ се даде първъ потикъ. Въ средата на това безбройно множество, два първоначални атома X—| У, да допустнемъ, че сж кислородъ и водородъ които се спущатъ единъ противъ другъ съ такава сила и се сграбчватъ и хващатъ, като че ли почватъ нѣкоя частна расправия за нѣща стари, както чловѣцитѣ на тази земя често правжтъ. Чудимъ се, защо е тази свада? т. е. това явление. Търсимъ нѣкоя причина, но не виждаме никоя. Не можемъ по никой начинъ да отгадаемъ това вжтрѣшно произшествие. Най послѣ идваме до заключението, че всичко тово незначително нищо. Така въобще покриваме своето честолюбиво невѣжество. — Нѣма нищо. — Праздна работа — но чудното е че онова, което мислимъ за празно, то за чудо е пълно. Кой нѣкога си е въобразявалъ, че въ една капка вода можтъ да живѣжтъ хиляди и милиони животинки. Мислимъ обаче случката за маловажна, но работата става сериозна. Съединитѣ атоми, които до сега се гледахж спокойни и безопасни сжщества, — ставатъ опасни. Въ единъ мигъ хиляди и милиарди милиони сподвижници, комбетанти се вече намиратъ на мѣстото хванати единъ съ други да сѣ наваятъ къмъ двамата първи, къмъ срѣдоточието на схватката т. е. къмъ първийтъ цѣнтъръ на тѣжестъта. Тукъ вече ний имаме праволинейно движение, отъ което сж се образували отъ послѣ всички други форми на движението.

Почва се тогава: тикание, блъскание, тласкание, дърпание, — цѣла вавилония казваме ний. Чува се шумъ, врѣва, крясъкъ на около. Бунтъ, казваме си навѣрно. — Що за смущение. Вѣстѣта се испроважда навсякъдѣ изъ вселенната съ неописуема бързина. Силитѣ влизжтъ въ стѣлководение. Война има горѣ въ небето. — Страшна работа. Слушжтъ се дрънкания на саби и щикове, чуватъ се гърмежи на пушки и топове. — Цѣли огненни едра почватъ да се изхвърлжтъ въ пространството, въ различни направления. Пространството пламва отъ поднебеснийтъ огнь.

Вселенната гори викаме ний, опасностъ голѣма. Свѣтътъ се свършва разорението е близо въ ужасъ сме ний. Но веществото се не губи, силата не прѣстава, умьтъ работи Господъ създава.

Минуватъ се хиляди милиони и милиони години, и пространството изново се населява, но не вече съ първитѣ дребни материални частици, но съ магливости, слънца и планети.

Съ обширни гигански небули; изворъ на безбройни свѣтове, Съ величественни слънца источници на първоначалната свѣтлина.

Съ планети, земи хубави, покрити съ зеленина. Жилища на твари велики, надарени съ умъ разумъ и душа. Иджтъ всички тия множества съ синоветѣ Божи, създадени въ началото на самото небе, Да принесжтъ поклонъ, за почести и блага приети отъ вѣчнийтъ всемирень законъ.

Дѣйствително, прѣдъ ума ни се испрѣчва една величественна картина за мировий свѣтъ: обширна по размѣръ, великолѣпна по естество, чудна по устрой тво. Ржката, която е работила надъ нея, силата, що е дѣйствувала въ създаването ѝ, умьтъ който е теглилъ постройката ѝ, оставатъ тайна.

Афторътъ на великийтъ мировий свѣтъ, е скритъ въ вѣчността. На кждѣто и да го търсимъ, на която страна и да гледами за стѣпкитѣ му, не можемъ да намѣримъ никаква слѣда, която да ни даде каква годѣ загатка: да ли е тукъ или тамъ? Да ли е напредъ заминалъ или назадъ останалъ? Дали е надолу слѣзалъ или

на горѣ възлѣзале. На всѣкъдѣ забѣлѣваме да е присутствувалъ и създания на своята творческа сила оставилъ въ всѣко направление: направо, на лѣво, на горѣ, на долу. Но пътя на своето свято жилище, мѣстото на своето прѣбывание завсегда скрилъ отъ погледитѣ на всички смъртни.

Осѣщаме, като да присутствува моментално всѣкъдѣ и въ едно и също врѣме да дѣйствуватъ вътрѣ и отвн отъ нѣщата, но не можемъ да кажемъ, че е въ това мѣсто или въ онова. И какво по дълбоко значение можемъ да му дадемъ? Отъ значението: „Богъ е Духъ.“

Прѣдъ очитѣ на ума ни, вселеннатъ стои въ образа на едно чудесно зрелище. Въ изгледа на единъ великолѣпенъ „домъ“ на когото сводеветѣ и стълбовеетѣ се виждатъ да се повдигатъ отъ подъ носѣтѣ ни и да подкрѣпѣтъ цѣлото здание въ пространството. Оба основитѣ на този домъ не се виждатъ да се крѣпѣтъ нѣкъдѣ.

Свѣтътъ мѣза на израилската подвижна скиния, която се носи изъ вселенната отъ силитѣ на Ехова придружена отъ безбройното небесно войнство на Елохима, което се враща отъ побѣдитѣ си къмъ прѣдѣлитѣ на вѣчното царство на мира. Царството на Господа Бога Саваота.

Издания на „Науката и възпитанието“

1. Варна, Печатница на К. Николов, 1896 г.
2. София, Преработено издание от Георги Радев, Печатница „Житно зърно“, 1949 г.
3. Новото човечество, Избрани беседи (вкл. преработеното издание от Георги Радев), С., 1990 г.
4. Бургас, ИК „Сила и живот“, 1996 г.
5. София, Фототипно издание, Урания, 1996 г.
6. София, Преработено издание от Георги Радев, ИК „Жануа-98“, 2003 г.
7. Той иде, Начално слово, 1896-1904, София, Издателство „Бяло Братство“, 2004 г.
8. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2007 г.
9. София, Издателство „Бяло Братство“, 2016 г.

Петър Дънов

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Редактор *Соня Джеджева*
Художник на корицата *Илиана Попова*
Предпечат *Иван Джеджев*

Издагелство „Бяло Брагство“
София, ул. „Ген. Щерю Атанасов“ 2
Тел: 02/ 41 80 110; 0896 669 768

www.beinsadouno.org
www.bialobratstvo.info

izdatelstvo@bialobratstvo.info